

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ
ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
ΘΕΜΑ:
ΟΙ ΕΘΝΙΚΕΣ ΕΟΡΤΕΣ ΣΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ:
ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ ΜΑΡΙΑ
Α.Μ.0204059

ΕΠΙΒΛΕΠΟΝΤΕΣ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ:
ΠΑΝΤΑΖΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ
ΤΣΙΛΙΜΕΝΗ ΤΑΣΟΥΛΑ

Βόλος, 2008

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ & ΚΕΝΤΡΟ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»**

Αριθ. Εισ.:	6307/1
Ημερ. Εισ.:	18-06-2008
Δωρεά:	Συγγραφέα
Ταξιθετικός Κωδικός:	ΠΤ - ΠΠΕ
	2008
	ΓΙΑ

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαίτερα τον κύριο Πανταζή επιβλέπων καθηγητής της πτυχιακής μου εργασίας για τις πολύτιμες συμβουλές και καθοδηγήσεις του, καθώς επίσης, τον ευχαριστώ για αυτήν την υπέροχη συνεργασία αφού σε κάθε ανησυχία μου ήταν δίπλα μου υποστηρίζοντας και παροτρύνοντας τις προσπάθειες μου. Επίσης, την κυρία Τσιλιμένη η οποία δέχτηκε με μεγάλη χαρά να είναι η δεύτερη καθηγήτρια της πτυχιακής μου εργασίας και με βοήθησε στο πρακτικό μέρος της πτυχιακής μου εργασίας. Τέλος, την πτυχιακή μου εργασία θα ήθελα να την αφιερώσω στους γονείς μου, οι οποίοι με στήριξαν ψυχολογικά και συνέχιζαν να με παροτρύνουν για το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα.

Εισαγωγή.....	1
1.Μετανάστες.....	3
1.1.Μπορεί να χαρακτηριστεί η ελληνική κοινωνία πολυπολιτισμική;.....	6
1.2.Η αντιμετώπιση της πολυπολιτισμικότητας στην Ελλάδα.....	8
1.3.Πως αντιδράμε στην «εικόνα» των μεταναστών;.....	12
1.4.Διαπολιτισμική προσέγγιση.....	14
1.5.Διαπολιτισμική εκπαίδευση και οι αρχές της.....	16
1.6.Η εμφάνιση της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης στην ελληνική κοινωνία....	21
1.7.Ο ρατσισμός και οι μορφές του.....	23
1.7.1.Ρατσισμός και εθνικές προκαταλήψεις.....	25
1.7.2.Ο ρόλος της οικογένειας σχετικά με τον ρατσισμό.....	27
1.7.3.Η αντιρατσιστική εκπαίδευση και οι αρχές της.....	29
1.7.4.ο ρόλος των εκπαιδευτικών στην καταπολέμηση του ρατσισμού.....	31
2. Η έννοια του έθνους.....	34
2.1.Έθνος και κράτος.....	38
2.2.Η έννοια της εθνικής ταυτότητας.....	43
2.2.1.Τα θεμελιώδη χαρακτηριστικά της εθνικής ταυτότητας.....	45
2.2.2.Όρια και κριτήρια της εθνικής ταυτότητας.....	50
2.3.Η έννοια του εθνικισμού.....	54
2.3.1.Η «γέννηση» του εθνικισμού.....	60
2.3.2.Όροι που επηρεάζουν την ανάπτυξη του εθνικισμού.....	62
2.3.3.Ο εθνικισμός ως μια σύγχρονη ιδεολογία.....	63
2.3.4.Τύποι του εθνικισμού.....	66

3.Εθνικές εορτές

3.1.Εθνικισμός και εθνικές εορτές	68
3.2.Εθνικές παρελάσεις παλιά και σήμερα.....	70
3.3.Οικογένεια και εθνικές γιορτές.....	72
3.4.Σχολείο και εθνικές γιορτές.....	74

4. Δραστηριότητες.....78

4.1. Παραμύθι 1 ^ο : Το σχολείο του κόσμου.....	79
4.2. Παραμύθι 2 ^ο : Το μπλε σύννεφο.....	86
4.3.Δραστηριότητες.....	92

Επίλογος.....	98
---------------	----

Βιβλιογραφία.....	100
-------------------	-----

Παράρτημα.....	104
----------------	-----

Εισαγωγή

Οι ανάγκες της κοινωνίας και της εποχής μας έχουν αλλάξει και έχουν γίνει πιο απαιτητικές από παλιότερες εποχές. Άνθρωποι με διαφορετικές εθνικές, θρησκευτικές και πολιτισμικές πεποιθήσεις από όλο τον κόσμο μεταναστεύουν σε κάποια άλλη χώρα και συνυπάρχουν με «διαφορετικούς» ανθρώπους. Η ύπαρξη λοιπόν, δυο η περισσότερων διαφορετικών πολιτισμικών κοινοτήτων επέφερε στις κοινωνίες την πολυπολιτισμικότητα.

Οι μετανάστες δέχονται τον παραμερισμό από το κοινωνικό σύνολο και τον ρατσισμό. Η εκπαίδευση είναι γνωστό πως έχει την μεγαλύτερη, ίσως, δύναμη από άλλους φορείς ώστε να βελτιώσει και να αλλάξει ριζικά αυτές τις ρατσιστικές στάσεις απέναντι στους μετανάστες.

Η διαπολιτισμική εκπαίδευση είναι μια σύγχρονη προσέγγιση η οποία μπορεί να αλλάξει αυτές τις απόψεις από μικρή ηλικία στα παιδιά και να βοηθήσει στην αποδοχή της διαφορετικότητας των άλλων μέσω διαφόρων προγραμμάτων. Όλοι μπορούμε να αναλογιστούμε πόσο σημαντική είναι η προσφορά της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης στο σχολείο, καθώς στοχεύει στην αναγνώριση της ισότητας όλων των ανθρώπων και λαμβάνοντας υπόψη το ρόλο των εκπαιδευτικών, ο οποίος είναι να διαπαιδαγωγήσει τα παιδιά για την μετέπειτα ζωή τους κατανοούμε πως θα πρέπει να λαμβάνουν σημαντικά τις αρχές της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης.

Λαμβάνοντας υπόψη όσα αναφέρθηκαν παραπάνω το πρώτο κεφάλαιο της πτυχιακής εργασίας αναφέρεται στο φαινόμενο της μετανάστευσης, της πολυπολιτισμικότητας, του ρατσισμού, της διαπολιτισμικής και αντιρατσιστικής εκπαίδευσης.

Αναφέροντας παραπάνω την διαπολιτισμική και αντιρατσιστική εκπαίδευση θα μπορούσαμε να αναρωτηθούμε, τι ρόλο μπορεί να έχουν οι εθνικές εορτές σε ένα διαπολιτισμικό νηπιαγωγείο; Οι εθνικές εορτές λοιπόν, εξιστορούν γεγονότα της ιστορικής πορείας ενός έθνους, αποδίδουν σεβασμό

σε πρόσωπα που η προσφορά και η θυσία τους αποδείχθηκε στη ροή της ιστορίας. Η οικογένεια και το σχολείο είναι πολύ σημαντικοί φορείς οι οποίοι μεταφέρουν στα παιδιά την ιστορία. Με τις εθνικές εορτές ανακαλούμε στην μνήμη μας τις ηρωικές πράξεις και θυσίες των προγόνων μας, που επέτρεψαν την συνέχεια του έθνους με την απελευθέρωση μας, εντάσσοντας κατά κάποιον τρόπο στο υποσυνείδητο των παιδιών το εθνικό παρελθόν.

Πολλές φορές η εξιστόρηση κάποιων ιστορικών γεγονότων στα παιδιά μπορεί να προάγει τον φανατισμό και τον εθνικισμό, υπάρχουν όμως, διάφοροι λόγοι που μπορεί να επιφέρουν αυτό το αποτέλεσμα αλλά είναι κάτι το οποίο θα αναλύσουμε στο δεύτερο κεφάλαιο.

Σκοπός της εργασίας λοιπόν, είναι να εξετάσουμε εάν η πραγματοποίηση των εθνικών εορτών προάγουν τον φανατισμό και τον εθνικισμό στα παιδιά αλλά και εάν δημιουργούν εχθρικές στάσεις και απόψεις απέναντι στις άλλες χώρες, πράγμα που αναλύεται στο τρίτο κεφάλαιο. Έτσι, οι εκπαιδευτικοί λαμβάνοντας σοβαρά υπόψη τους τις αρχές της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης μπορούν να οργανώσουν κατάλληλες δραστηριότητες ώστε να γνωρίσουν στα παιδιά τα ιστορικά γεγονότα χωρίς να προάγουν μέσα από αυτές τον εθνικισμό και τον φανατισμό αλλά να δημιουργήσουν στα παιδιά συναισθήματα φιλίας απέναντι στις άλλες χώρες.

Με την αφορμή μιας εθνικής εορτής και με την παρουσία παιδιών από άλλες χώρες στο νηπιαγωγείο, ο εκπαιδευτικός μπορεί να οργανώσει κάποιες δραστηριότητες που στόχο θα έχουν την γνωριμία ιστορικών γεγονότων όχι μόνο της χώρας μας αλλά και των χωρών των αλλοδαπών παιδιών. Επίσης, ο εκπαιδευτικός έχοντας ως αφορμή μια εθνική γιορτή μπορεί να αναφέρει και να προάγει κάποιες έννοιες όπως ειρήνη, ισότητα, ελευθερία, αλληλεγγύη κ.λ.π. και τις οποίες θα αναφέρουμε στο τέταρτο κεφάλαιο.

Κεφάλαιο 1

1. Μετανάστες

Εκατομμύρια άνθρωποι από πολλά μέρη του κόσμου καθημερινά εγκαταλείπουν τις πατρίδες τους, αναζητώντας μια καινούρια πατρίδα και ελπίζουν ότι θα τους προσφέρει στοιχειώδεις δυνατότητες επιβίωσης. Οι άνθρωποι αυτοί είναι οι λεγόμενοι μετανάστες, οι οποίοι εγκατέλειψαν τις πατρίδες τους για διάφορους λόγους όπως, απάνθρωπες δικτατορίες, πολέμους, φτώχεια και, συχνά, από την πείνα.¹

Το φαινόμενο της μετανάστευσης δεν είναι καινούριο, αλλά αντιθέτως είναι πολύ παλιό και η ιστορία των λαών έχει να μας δώσει αναρίθμητα τέτοια παραδείγματα μετακίνησης ατόμων ή ομάδων από μικρές σε μεγαλύτερες περιοχές, από επαρχιακές και αγροτικές σε αστικές και τέλος, από φτωχές σε πλουσιότερες.² Η μετακίνηση μπορεί να πραγματοποιηθεί είτε μέσα σε μια χώρα οπότε αναφερόμαστε σε εσωτερική μετανάστευση, είτε από χώρα σε χώρα και μιλάμε για εξωτερική μετανάστευση.

Όσοι έχουν συναντήσει στη ζωή τους λοιπόν, έναν καταυλισμό προσφύγων θα διαπιστώσουν πως το μόνο πράγμα που ζητούν αυτοί οι άνθρωποι είναι τρόφιμα, νερό και να ζουν αξιοπρεπώς, όπως άλλωστε και οι υπόλοιποι άνθρωποι. Προσπαθούν ξανά να ονειρευτούν μια καινούρια ζωή σε ένα καινούριο τόπο, όπου εκεί θα μπορέσουν να ζήσουν σαν άνθρωποι. Πολλές φορές προσπαθούν παράνομα να «περάσουν» τα σύνορα κάποιας χώρας, ρισκάροντας την ίδια τους τη ζωή και πολλές φορές δεν τα καταφέρνουν με αποτέλεσμα να συλλαμβάνονται και να πηγαίνουν πίσω.

Οι μετανάστες είναι πολλών διαφορετικών εθνικοτήτων όπως, Πακιστανοί, Ινδοί, Ιρακινοί, Κούρδοι, Αλβανοί, Ρουμάνοι, Γεωργιανοί,

¹ Βλ. Τσιάκαλος Γ., *Οδηγός Αντιρατσιστικής Εκπαίδευσης*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 2000, σ.21. (εφεξής Τσιάκαλος 2000)

² Βλ. Δαμανάκης Μ., *Μετανάστευση και εκπαίδευση*, 1987, σ.19. (εφεξής Δαμανάκης 1987)

Βούλγαροι, Ρώσοι, Φιλιππινέζοι, οι οποίοι επιλέγουν την Ελλάδα ως την καινούρια τους πατρίδα και χάρη στην παραμονή τους στην χώρα μας δημιούργησαν την σημερινή ευημερία της.³

Οι συχνότεροι λόγοι μετανάστευσης των ανθρώπων είναι κυρίως οικονομικοί λόγοι όπου εξαιτίας της δυσχέρειας που αντιμετωπίζουν στη χώρα τους αναγκάζονται να επιλέξουν ένα καινούριο μέρος διαμονής σε μια άλλη χώρα, όπου θα τους προσφέρει αυτά τα οποία δεν κατάφεραν να αποκτήσουν στην δική τους χώρα.

Οι μετανάστες αντιμετωπίζουν βέβαια αρκετά προβλήματα και στην νέα χώρα που επέλεξαν για μια καλύτερη ζωή. Ένα λοιπόν, από τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι ίδιοι, είναι οι συνθήκες κατοικίας που μπορεί τα τελευταία χρόνια να έχουν βελτιωθεί αρκετά δεν παύουν όμως να είναι ακόμη προβληματικές. Έτσι, λοιπόν, το μέγεθος και οι ευκολίες των κατοικιών, η δυσκολία εξεύρεσης κατοικίας αλλά και επίσης η τοποθεσία της κατοικίας είναι τα κεντρικά σημεία του προβλήματος των μεταναστών όσον αφορά τις συνθήκες κατοικίας.⁴

Επίσης, οι συνθήκες απασχόλησης του μεταναστευτικού εργατικού δυναμικού είναι αρκετά δύσκολες, αφού οι περισσότεροι αλλοδαποί απασχολούνται σε τομείς όπως χυτήρια, εργοστάσια επεξεργασίας μετάλλου, ορυχεία, χημικά εργοστάσια, ξενοδοχεία, εστιατόρια(ως υπηρετικό προσωπικό), κλωστοϋφαντουργία και τέλος στις υπηρεσίες των δήμων ως σκουπιδιάρηδες και καθαρίστριες.⁵ Το γεγονός λοιπόν πως οι «αλλοδαποί εργαζόμενοι απασχολούνται σε κατώτερες θέσεις εργασίας αιτιολογείται αρκετές φορές με το επιχείρημα των περιορισμένων επαγγελματικών προσόντων τους και των γλωσσικών δυσκολιών τους».⁶ Η άποψη αυτή από την μια πλευρά είναι αληθής αλλά από την άλλη πλευρά όμως μπορούμε να πούμε

³ Βλ. Τσιάκαλος 2000, σ. 27.

⁴ Βλ. Δαμανάκης 1987, σ.50.

⁵ Βλ. ό.π., σ.49.

⁶ Ό.π., σ.49.

πως δεν παρέχονται στους αλλοδαπούς «δυνατότητες επαγγελματικής επιμόρφωσης και απόκτησης επαγγελματικών εφοδίων».⁷ Τέλος, παρότι οι αλλοδαποί εργάτες καταλαμβάνουν όπως είπαμε και παραπάνω βαριές και ανθυγιεινές εργασίες κερδίζουν λιγότερα χρήματα συγκριτικά με κάποιους εργάτες οι οποίοι δουλεύουν στην χώρα τους, με αποτέλεσμα να μπορούμε να παρατηρήσουμε έναν ρατσισμό και ρατσιστικές στάσεις απέναντι στους αλλοδαπούς εργάτες.

⁷Ο.π..

1.1. Μπορεί να χαρακτηριστεί η ελληνική κοινωνία πολυπολιτισμική;

Για να χαρακτηρίσουμε μια κοινωνία ως πολυπολιτισμική θα πρέπει πρώτα να ορίσουμε πότε αυτή είναι πολυπολιτισμική. Σύμφωνα λοιπόν, με τον ορισμό του Taylor μια κοινωνία είναι πολυπολιτισμική, «εφόσον περιλαμβάνει στους κόλπους της περισσότερες από μια πολιτισμικές κοινότητες, που θέλουν να επιβιώσουν»⁸. Σύμφωνα με τα παραπάνω μπορούμε να βγάλουμε το συμπέρασμα, ότι η Ελληνική κοινωνία είναι πολυπολιτισμική εφόσον υπάρχουν σε αυτήν δυο «ιστορικές κοινότητες»⁹ οι οποίες επιθυμούν να επιβιώσουν και επιβιώνουν πολιτισμικά. Αυτές οι κοινότητες είναι η μουσουλμανική και των Αθιγγάνων.

Η ελληνική κοινωνία τα τελευταία χρόνια έχει υπάρξει χώρα υποδοχής για πολλούς μετανάστες από διάφορες χώρες του κόσμου όπως, Αλβανία, Ρωσία, Βουλγαρία, Πακιστάν, Ρουμανία κ.α., γεγονός που ενισχύει την άποψη ότι η ελληνική κοινωνία είναι πολυπολιτισμική.

Ερχόμενοι αυτοί οι άνθρωποι στην χώρα μας, μεταφέρουν τα πολιτισμικά χαρακτηριστικά της χώρας τους, με απώτερο σκοπό να τα διατηρήσουν. Το γεγονός αυτό δηλαδή η παρουσία των μεταναστών στη χώρα μας είναι μόνιμη, αλλάζει το «δημογραφικό και πολιτισμικό χάρτη της Ελλάδας»¹⁰.

Επίσης, η εμφάνιση της πολυπολιτισμικότητας μέσα στις κοινωνίες επέφερε την ανάγκη δημιουργίας της πολυπολιτισμικής προσέγγισης, σύμφωνα με την οποία «δέχεται ότι η κοινωνία αποτελείται από διαφορετικές ομάδες με πολιτισμικές ιδιαιτερότητες, ενθαρρύνει τη διατήρηση των πολιτισμικών παραδόσεων και των ιστορικών στοιχείων των διαφόρων εθνικών ομάδων και

⁸ Μ. Δαμανάκης, *Η εκπαίδευση των Παλλινοστούντων και Αλλοδαπών Μαθητών στην Ελλάδα, Διαπολιτισμική Προσέγγιση*, Gutenberg- Διαπολιτισμική Παιδαγωγική, Αθήνα 2000, σ. 89.

(εφεξής Δαμανάκης 2000, σ.89)

⁹ Ο.π., Δαμανάκης 2000, σ.89.

¹⁰ Ο.π.

τονίζει την ενότητα μέσα από τη διαφορετικότητα». ¹¹ Έτσι, λοιπόν, τα στοιχεία που αναφέρει η πολυπολιτισμική προσέγγιση παρατηρούνται στην ελληνική κοινωνία όπως για παράδειγμα, η παρουσία διαφορετικών ομάδων με πολιτισμικές ιδιαιτερότητες. Τέλος, σύμφωνα με αυτά που αναφέρθηκαν παραπάνω μπορούν να δηλώσουν πως η ελληνική κοινωνία είναι πολυπολιτισμική.

¹¹ Μάρκου Γ., Προσεγγίσεις της πολυπολιτισμικότητας και η διαπολιτισμική εκπαίδευση, 1996, σ.14.
(εφεξής Μάρκου 1996, σ.14)

1.2.Η αντιμετώπιση της πολυπολιτισμικότητας στην Ελλάδα

Στην ελληνική πολυπολιτισμική κοινωνία μπορεί να διαπιστωθεί πολύ εύκολα ότι «δεν υπάρχει η απαιτούμενη διάθεση για την αποδοχή των ξένων ως ισότιμων πολιτών αυτής της χώρας»¹². Βέβαια, όχι μόνο δεν υπάρχει η απαιτούμενη διάθεση αλλά υπάρχει και αρνητικό κλίμα απέναντι στους μετανάστες.

Οι μετανάστες καθημερινά δέχονται τον κοινωνικό ρατσισμό και αντιμετωπίζονται ως κατώτεροι, αφού δεν έχουν τα ίσα δικαιώματα στη εργασία, στην εκπαίδευση, στον τόπο διαμονής τους κ.α. Ο κοινωνικός ρατσισμός είναι φανερός και διαπιστώνεται ότι δεν υπάρχει καθόλου η ενσυναίσθηση για τον τρόπο επιβίωσης τους αλλά και για τον αγώνα τους, για την επιβίωση από την μεριά των Ελλήνων, παρά μόνο από λίγες μόνο λίγες περιπτώσεις ανθρώπων, κάποιους οργανισμούς, όπου αγωνίζονται για τα δικαιώματα τους και την ίση αντιμετώπιση τους.¹³

Η μόρφωση είναι ένα αγαθό στο οποίο όλοι οι άνθρωποι πρέπει να έχουν το δικαίωμα. Οι μετανάστες λοιπόν, αντιμετωπίζουν αυτό το πρόβλημα της μόρφωσης, αφού τα σχολεία φαίνεται πως δεν είναι κατάλληλα προετοιμασμένα για να δεχτούν τα μεταναστόπουλα αλλά και να τα βοηθήσουν στην απόκτηση γνώσεων όπως και στην κυρίαρχης ομάδας των παιδιών στην τάξη.

Η ελληνική κοινωνία και οι φορείς της θα πρέπει να προσπαθήσει να εξαλείψει τον ρατσισμό απέναντι στους μετανάστες και να βοηθήσει στην ένταξη τους. Ένας από τους φορείς που μπορεί να βοηθήσει ιδιαίτερα είναι η εκπαίδευση.

¹² Ο.π., Μάρκου 1996, σ. 89.

¹³ Βλ. Δαμανάκης 2000, σ. 89.

Διαβάζοντας όλα τα παραπάνω, κάποιος άνθρωπος θα αναρωτιόταν πως η Ελλάδα μπορεί και αντιμετωπίζει τους μετανάστες με αυτόν τον τρόπο, αφού ήταν αυτήν η οποία έστειλε χιλιάδες μετανάστες σε όλο τον κόσμο για να βρουν μια καλύτερη ζωή. Η ξενιτιά τους δίδαξε τη δυσκολία της μετανάστευσης και σίγουρα η ελληνική κοινωνία θα έπρεπε να είναι πιο «ελαστική» απέναντι στους μετανάστες και όχι να φέρεται με αυτόν τον σκληρό τρόπο σε αυτούς.

Θα μπορούσαμε λοιπόν να καταλήξουμε σε μια “γενικευμένη υπόθεση ότι υπάρχει μια αντίφαση μεταξύ της πολυπολιτισμικότητας της ελληνικής κοινωνίας, ως αντικειμενικής πραγματικότητας και της κοινωνική συνείδησης σε σχέση με την πολυπολιτισμικότητα”¹⁴.

Η ελληνική κοινωνία θα πρέπει να δεχτεί το φαινόμενο της μετανάστευσης όσο πιο σύντομα γίνεται και να κατανοήσει πως δεν είναι ένα παροδικό φαινόμενο ώστε να εξαλειφτεί ο ρατσισμός.

Σε παγκόσμια κλίμα έγινε μια προσπάθεια από επιστήμονες στην εύρεση κάποιων νέων προσεγγίσεων σχετικών με την πολυπολιτισμικότητα και πιο συγκεκριμένα με την εκπαίδευση των αλλοδαπών, αφού είναι ένας από τους πιο σημαντικούς φορείς μιας κοινωνίας εφόσον μεταδίδει στα παιδιά τις αρχές που πρέπει να έχουμε στη ζωή μας. Οι επιστήμονες λοιπόν, στην αναζήτηση τους διέκριναν πέντε βασικές προσεγγίσεις, οι οποίες αναφορικά ήταν η αφομοιωτική, η ενσωματωτική, η πολυπολιτισμική, η αντιρατσιστική και η διαπολιτισμική προσέγγιση στην οποία κατέληξαν κιόλας.¹⁵

Στα μέσα της δεκαετίας του 1960 κυριάρχησε η αφομοιωτική προσέγγιση στην οποία επικρατούσε η άποψη πως τα προβλήματα που αντιμετώπιζαν τα μεταναστόπουλα δεν ήταν μόνιμα αλλά προσωρινά και σχετίζονταν με την έλλειψη των αναγκαίων γνώσεων στην επίσημη γλώσσα και τον πολιτισμό. Τα προβλήματα θα ξεπερνιόνταν χωρίς να χρειάζεται κανένα ιδιαίτερο μέτρο

¹⁴ Ο.π., σ. 90.

¹⁵ Βλ. Μάρκου 1996, σ.1.

εκπαιδευτικής πολιτικής εάν τα παιδιά κατανέμονταν στα σχολεία και δεν συγκεντρώνονταν σε ορισμένες περιοχές.¹⁶

Όσον αφορά την ενσωματωτική προσέγγιση αναπτύχθηκε στο δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1960, όταν διαπιστώθηκε από πολλούς εκπαιδευτικούς αλλά και από εκπαιδευτικούς, πολιτικούς φορείς ότι απαιτούνται πιο λεπτομερή και σχεδιασμένα προγράμματα σχολικής και κοινωνικής ενίσχυσης για τα παιδιά των εθνικών και μεταναστευτικών ομάδων ώστε να πραγματοποιηθεί αποτελεσματικότερα η ενσωμάτωσή τους στο σχολείο και την ευρύτερη κοινωνία.¹⁷

Στη δεκαετία του 1970 εμφανίστηκε η πολυπολιτισμική εκπαιδευτική προσέγγιση, όταν έγινε κατανοητό ότι ούτε η αφομοιωτική αλλά ούτε και η ενσωματωτική προσέγγιση μπορούσαν να ανταπεξέλθουν επαρκώς και να δώσουν λύσεις στα προβλήματα που αντιμετώπιζαν τα παιδιά των εθνικών/ μεταναστευτικών ομάδων.¹⁸ Η συγκεκριμένη προσέγγιση συμπίπτει χρονικά με την νέα κατάσταση που δημιουργήσε η «δεύτερη γενιά» των μεταναστών καθώς επίσης και τη συνειδητοποίηση ότι θα παραμείνει στις χώρες υποδοχής ένας σημαντικός αριθμός από αυτούς.

Έμφαση λοιπόν δίνεται τώρα στην άμεση γνώση των άλλων πολιτισμών, η διδασκαλία των οποίων καλλιεργεί στα παιδιά των εθνικών/ μεταναστευτικών ομάδων μια θετική αυτοαντίληψη και σύμφωνα με τα παραπάνω αναφερόμαστε στην πολυπολιτισμική προσέγγιση. Η προσέγγιση αυτήν δίνει ιδιαίτερη σημασία στον παραμερισμό των προκαταλήψεων και των στερεοτύπων, η καλλιέργεια της ανεκτικότητας και η αναγνώριση της πολιτισμικής ετερότητας στην κοινωνία. Οι υποστηρικτές της θεωρούν ότι η εκπαίδευση πέρα από την απλή ενσωμάτωση των μαθητών σε έναν κοινό πολιτισμό, έχει να επιτελέσει πολύ ευρύτερους στόχους, χωρίς όμως να αρνούνται την αναγκαιότητα για έναν

¹⁶ Βλ. Μάρκου1996, σ.1.

¹⁷ Βλ. ό.π.

¹⁸ Βλ. ό.π.

κοινό πολιτισμό τονίζουν πως μπορεί να γίνει πιο ευέλικτος και με λιγότερες προκαταλήψεις.¹⁹

Η αντιρατσιστική προσέγγιση αναπτύχθηκε στα μέσα της δεκαετίας του 1980, κυρίως στην Αγγλία και την Αμερική και οι υποστηρικτές της ασκούν ιδιαίτερη κριτική στην πολυπολιτισμική προσέγγιση η οποία τονίζει τις ατομικές στάσεις παρά τις κοινωνικές δυνάμεις. Επίσης, θεωρούν ότι έχει αποτύχει να διαμορφώσει τους όρους για σχολική και κοινωνική επιτυχία των παιδιών των εθνικών/ μεταναστευτικών ομάδων, επειδή αγνοεί το ρατσισμό που υπάρχει στην δομή και στους θεσμούς της κοινωνίας, καθώς επίσης τονίζουν πως απαιτούνται αναλύσεις σχετικών με τον ρατσισμό και τις διακρίσεις μέσα και έξω από το σχολείο και ότι πρέπει να γίνουν κάποιες παρεμβάσεις για τον παραμερισμό των ρατσιστικών στοιχείων από τα προγράμματα σπουδών.²⁰

Τέλος, η διαπολιτισμική προσέγγιση, αναπτύχθηκε στη δεκαετία του 1980 κυρίως στον ευρωπαϊκό χώρο. Η Unesco, το συμβούλιο της Ευρώπης και η Ευρωπαϊκή Ένωση χρησιμοποιώντας τον όρο «διαπολιτισμική» εννοούν την αρχή που διαπερνά όλο το σχολικό πρόγραμμα αλλά και τον στόχο, την δράση για την επίτευξη της ισότητας ευκαιριών στην εκπαίδευση και την κοινωνία, σχετικά με την εκπαίδευση των παιδιών των εθνικών/ μεταναστευτικών ομάδων. Οι υποστηρικτές της διαπολιτισμικής προσέγγισης τονίζουν την ανάγκη ριζικών παρεμβάσεων για τον παραμερισμό των στερεοτύπων, των προκαταλήψεων, των διακρίσεων και του ρατσισμού τόσο στο ατομικό επίπεδο όσο και στο επίπεδο της δομής και των θεσμών της κοινωνίας, ένας από τους οποίους είναι και η εκπαίδευση.²¹

¹⁹ Βλ. ό.π., σ.2.

²⁰ Βλ. ό.π.

²¹ Βλ. ό.π., σ.3.

1.3. Πως αντιδράμε στην «εικόνα» των μεταναστών;

Η πρώτη αυθόρμητη αντίδραση των περισσότερων ανθρώπων απέναντι στην δυστυχία των μεταναστών, είναι μια στάση αλληλεγγύης και συμπόνιας παρά μια στάση αδιαφορίας.²² Σίγουρα πολλοί από εμάς έχουν σκεφτεί την ποιότητα ζωής των μεταναστών και θέλησαν να βοηθήσουν αυτούς τους ανθρώπους είτε με την προσφορά κάποιων χρημάτων, είτε προσφέροντας κάποια τρόφιμα, δίνοντας ακόμη και από το υστέρημα τους. Όλες αυτές οι σκέψεις και οι αντιδράσεις δείχνουν την αλληλεγγύη και την ενσυναίσθηση των ανθρώπων απέναντι στους μετανάστες, όμως πολλές φορές δυστυχώς, έχουμε δει και τις ακριβώς αντίθετες αντιδράσεις.

Ανάμεσα στους μετανάστες και στα άτομα της χώρας υποδοχής μεσολαβεί μια διαχωριστική γραμμή, η οποία τονώνεται με την προκατάληψη και τον ρατσισμό και με αυτόν τον τρόπο συνδέεται ο φόβος που νιώθουν οι άνθρωποι για το διαφορετικό.²³ Πολλοί άνθρωποι δείχνουν φόβο απέναντι στο ξένο και στο διαφορετικό, όπως για παράδειγμα στους μετανάστες, όπου προσπαθώντας να «προστατέψουν» τον εαυτό τους, αντιδρούν με πολύ άσχημο και ρατσιστικό τρόπο.

Ο φόβος αυτός απέναντι στους μετανάστες μπορούμε να πούμε κατά κάποιον τρόπο πως είναι δικαιολογημένος, εξαιτίας αρνητικών πληροφοριών για αυτούς, με αποτέλεσμα να νιώθουν πως απειλούνται κάποια από τα αγαθά τους όπως, η ζωή τους, η ελευθερία, η εθνική και πολιτισμική ταυτότητα, η ευημερία, το φυσικό περιβάλλον κ.λ.π.²⁴

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, οι αρνητικές πληροφορίες για τους μετανάστες δίνονται από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, τα οποία πολλές φορές

²² Βλ. ό.π., σ.49.

²³ Βλ. Γκότοβος Α., Ρατσισμός κοινωνικές, ψυχολογικές και παιδαγωγικές όψεις μιας ιδεολογίας και μιας πρακτικής, 1998, σ. 90.
(εφξξής Γκότοβος 1998)

²⁴ Βλ. Γκότοβος 1998, σ.50.

μιλούν για κάποια άσχημα γεγονότα που προκλήθηκαν από αυτούς και τα οποία εμείς οι άνθρωποι τα γενικεύουμε για όλους τους μετανάστες όπου υπάρχουν στην χώρα μας, νιώθοντας την απειλή και με αυτό τον τρόπο σχηματίζουμε μια γενική άσχημη γνώμη.

Σίγουρα, μπορεί να υπάρξουν κάποιες εγκληματικές ενέργειες από μετανάστες, δεν μπορούμε όμως να απευθύνουμε όλες τις κατηγορίες για την εγκληματικότητα στη χώρα μας σε αυτούς. Πολλές φορές η ίδια η συμπεριφορά του κράτους δημιουργεί αυτό το περιβάλλον παρανομίας και εγκληματικότητας, αφού πολλούς από αυτούς τους «διατηρεί σε καθεστώς παρανομίας»²⁵. Με αυτόν τον τρόπο πολλοί από τους μετανάστες οι οποίοι ζουν νόμιμα στη χώρα υποδοχής, δρουν εις βάρος άλλων παράνομων μεταναστών, αφού οι τελευταίοι δεν μπορούν να ζητήσουν την προστασία της αστυνομίας με αποτέλεσμα να αναπτύσσεται το οργανωμένο έγκλημα.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, προσπαθώντας το κράτος να καταπολεμήσει την εγκληματικότητα, προτείνει μέτρα περιορισμού των ξένων έως και μαζική απέλαση τους, με αποτέλεσμα να κατορθώνεται το ακριβώς αντίθετο δηλαδή, περισσότερη παρανομία στη χώρα υποδοχής, άρα και περισσότερη εγκληματικότητα.²⁶ Στη μαζική απέλαση των μεταναστών εξαιτίας της εγκληματικότητας γίνονται θύματα φτωχοί μετανάστες, οι οποίοι ήρθαν στην χώρα για λόγους επιβίωσης και οι οποίοι γίνονται θύτες αντί να τους προσφερθεί αλληλεγγύη. Με αποτέλεσμα η κοινή γνώμη να έχει την άποψη ότι εξαιτίας της παρουσίας των μεταναστών αυξήθηκε η εγκληματικότητα στη χώρα.

²⁵ Ο.π., σ.56.

²⁶ Βλ. ό.π., σ. 56.

1.4.Διαπολιτισμική Προσέγγιση

Αναφέροντας τον όρο διαπολιτισμική προσέγγιση, θα πρέπει να αναφερθούμε και σε κάποιες άλλες βασικές έννοιες της. Η διαπολιτισμική εκπαίδευση έχοντας ως έναυσμα την πολυπολιτισμικότητα των σύγχρονων κοινωνιών και γνώμονα «την ισότιμη αντιμετώπιση των πολιτισμών στοχεύει στην ειρηνική συμβίωση ατόμων και ομάδων διαφορετικής πολιτισμικής προέλευσης».²⁷

Έτσι, θα προσπαθήσουμε να αποσαφηνίσουμε τους όρους διαπολιτισμικότητα, πολυπολιτισμικότητα οι οποίοι έχουν ένα κοινό σημείο τον όρο πολιτισμός, ο οποίος αναφέρεται «σε υψηλές επιδόσεις μεμονωμένων ατόμων ή ομάδων και σε μια ευρύτερη έννοια, οπότε αναφέρεται σε όλους τους κανόνες, τους τρόπους συμπεριφοράς, τις αξίες και τα ερμηνευτικά σχήματα της καθημερινής ζωής, τον τρόπο ζωής των ατόμων ενός κοινωνικού συνόλου».²⁸

Η πολυπολιτισμικότητα λοιπόν, προκύπτει από την μετανάστευση κάποιων ανθρώπων σε κάποιες χώρες υποδοχής στην οποία ονειρεύτηκαν μια καλύτερη ζωή. Αναγκάστηκαν έτσι, να μεταναστεύσουν σε κάποια άλλη χώρα αφού στην δική τους πατρίδα, δεν κατάφεραν να βρουν τις κατάλληλες συνθήκες για να ζήσουν.

Πριν όμως προχωρήσουμε στην ανάλυση κάποιων όρων θα πρέπει να διευκρινίσουμε πως η πολυπολιτισμικότητα και η διαπολιτισμικότητα δεν είναι ταυτόσημοι όροι, αφού η πολυπολιτισμικότητα υπάρχει και η διαπολιτισμικότητα είναι το ζητούμενο.²⁹

Έτσι, θα μπορούσαμε να αναφέρουμε πως ο όρος πολυπολιτισμικός «χρησιμοποιείται συνήθως για να περιγράψει μια συγκεκριμένη κοινωνική

²⁷ Δαμανάκης 2000, σ. 38.

²⁸ Ο.π.

²⁹ Βλ. ό.π., σ.39.

πραγματικότητα και τη διαδικασία εξέλιξης της και ο δεύτερος όρος διαπολιτισμικός για να δηλώσει μια διαλεκτική σχέση, μια δυναμική διαδικασία αλληλεπίδρασης και αμοιβαίας αναγνώρισης και συνεργασίας ανάμεσα σε άτομα διάφορων εθνικών / μεταναστευτικών ομάδων».³⁰

Η παραπάνω διαφοροποίηση των δυο αυτών όρων πολυπολιτισμικός και διαπολιτισμικός έχουν υιοθετήσει το συμβούλιο της Ευρώπης και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς επίσης και το γεγονός ότι η διαπολιτισμική προσέγγιση ορίζεται με βάση τέσσερα βασικά στοιχεία, όπως ότι «στην πλειονότητά τους οι κοινωνίες μας είναι πολυπολιτισμικές με τάσεις διερεύνησης της πολυπολιτισμικότητας, επίσης κάθε πολιτισμός έχει τα δικά του ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που πρέπει να αναγνωρίζονται και να γίνονται σεβαστά, ακόμη η πολυπολιτισμικότητα αποτελεί εν δυνάμει προνόμιο και τέλος, για να αξιοποιηθεί το προνόμιο της πολυπολιτισμικότητας πρέπει να διασφαλιστεί η αλληλεπίδραση ανάμεσα στους διάφορους πολιτισμούς χωρίς να εξαφανίζεται η ιδιαίτερη ταυτότητα κανενός και η μετατροπή της πολυπολιτισμικής κατάστασης σε διαπολιτισμική».³¹

Τέλος, σύμφωνα με το συμβούλιο της Ευρώπης και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η διαπολιτισμικότητα δεν αποτελεί αυτοσκοπό αλλά αντιθέτως αποτελεί βασικό μέσο, ώστε να προωθηθεί η ισότητα των ευκαιριών στην εκπαίδευση και στην κοινωνία όπως επίσης και το γεγονός ότι η διαπολιτισμική προσέγγιση κατανοείται ως αρχή και στόχος που μπορεί και πρέπει να επιτευχθεί μέσα από την επιστημονική ανάλυση και δράση.³²

³⁰ Μάρκου 1996, σ.25.

³¹ Βλ. ό.π., σ.25.

³² Βλ. ό.π.

1.5. Διαπολιτισμική εκπαίδευση και οι αρχές της

Η διαπολιτισμική εκπαίδευση στοχεύει στην αναγνώριση της ισότητας όλων των ανθρώπων και διέπεται από κάποιες αρχές. Οι εκπαιδευτικοί πρέπει να λαμβάνουν σημαντικά υπόψη, τις αρχές της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης αφού πρέπει να διαπαιδαγωγήσουν τα παιδιά για την μετέπειτα ζωή τους.

Βασική αρχή της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης είναι ο σεβασμός προς όλους τους ανθρώπους ανεξάρτητα από το φύλο, την θρησκευτική, την φυλετική κ.α. προέλευση. Πρέπει λοιπόν η κοινωνία να μην κάνει διαχωρισμούς και όλους τους ανθρώπους να τους αντιμετωπίζει με ίσα κριτήρια.

Επίσης, η διαπολιτισμική εκπαίδευση είναι υπέρ της ισοτιμίας των πολιτισμών, οπότε όλοι οι πολιτισμοί είναι ισότιμοι και αξιολογούνται ώστε να χρησιμοποιήσει ο εκπαιδευτικός τα στοιχεία αυτά μέσα στην τάξη. Το ενδιαφέρον μας εστιάζεται στο σημείο όπου η λειτουργικότητα του κάθε πολιτισμού από παιδαγωγικής άποψης λειτουργεί κάτω από συγκεκριμένες ιστορικές, κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές συνθήκες στις οποίες λειτουργεί αυτός ο πολιτισμός.³³ Επίσης, πρέπει να στρέψουμε την προσοχή μας και στην σημασία που έχει ο κάθε πολιτισμός για την ανάπτυξη του διαπολιτισμικού ατόμου.³⁴

Η διαπολιτισμική θεωρία στα πλαίσια της αποδοχής της ισότητας όλων των πολιτισμών αποδέχεται την ύπαρξη ενός ενδιάμεσου πολιτισμού τον λεγόμενο «πολιτισμό των μεταναστών», ο οποίος προκύπτει από την αλληλεπίδραση των μεταναστών με αυτόν της χώρας υποδοχής.³⁵

Ερχόμενοι αυτοί οι άνθρωποι φέρουν τα ιδιαίτερα πολιτισμικά τους χαρακτηριστικά, την γλώσσα τους, τις συνήθειες αλλά κι τον τρόπο ζωής τους. Είναι λογικό πως όταν εγκατασταθούν στην χώρα υποδοχής, αναπόφευκτα θα

³³ Βλ. Δαμανάκης 2000, σ. 99.

³⁴ Βλ. ό.π.

³⁵ Βλ. ό.π.,σ.100.

επέλθουν κάποιες διαφοροποιήσεις στο ήδη υπάρχον πολιτισμικό τους υπόβαθρο και στην πορεία οι άνθρωποι αυτοί θα αποκτήσουν ένα πολιτισμό ο οποίος, θα είναι ο συνδυασμός αυτών των δύο.

Μια άλλη σημαντική αρχή της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης είναι ο σεβασμός της προσωπικότητας του κάθε ατόμου. Τα παιδιά θα πρέπει να μάθουν να σέβονται την προσωπικότητα του κάθε ατόμου, να σέβονται το διαφορετικό και να αποκομίζουν θετικά στοιχεία από την συνάντησή τους με αυτό, να αναπτύσσουν δεξιότητες και οι ικανότητες όπως είναι η επικοινωνιακή ικανότητα.³⁶

Ακόμη η διαπολιτισμική εκπαίδευση απαιτεί ισότιμη αποδοχή του μορφωτικού κεφαλαίου για κάθε παιδί. Μιλώντας για την παραπάνω αρχή θα πρέπει να κατανοήσουμε πως με την αποδοχή των πολιτισμών και με την ισότιμη αντιμετώπιση τους αποτελούν προϋπόθεση για την ισοτιμία των μορφωτικών κεφαλαίων.³⁷ Από την απέναντι πλευρά, η μη αποδοχή σημαίνει απόρριψη του παιδιού με έμμεσο τρόπο από το σχολείο. Όταν το παιδί με τις όποιες πολιτισμικές ιδιαιτερότητες γίνει αποδεκτό από τον κοινωνικό περίγυρο, νιώθει ότι σέβονται το ίδιο και τον πολιτισμό του και με αυτόν τρόπο νιώθει ότι αποτελεί μέρος της ομάδας και συμμετέχει στις δραστηριότητες του σχολείου με τα παιδιά της χώρας υποδοχής.

Επίσης, μια άλλη παιδαγωγική ενέργεια που μπορεί να βοηθήσει τα μεταναστόπουλα είναι να διδάσκεται η γλώσσα της χώρας υποδοχής όσο και η μητρική τους γλώσσα. Με αυτόν, τα παιδιά αντιμετωπίζονται ισάξια με τα άλλα και έχουν τις ίδιες ευκαιρίες με τους συμμαθητές τους. Έτσι, το σχολείο οφείλει να δεχτεί το παιδί με τις όποιες κοινωνικές, πολιτισμικές προϋποθέσεις, το δικό του μορφωτικό κεφάλαιο ώστε να αναπτύξει τις δυνατότητες του και την

³⁶ Πανταζής Β., Μεταρρυθμιστικές παιδαγωγικές αρχές στη διαπολιτισμική παιδαγωγική, 2005-2006 , σ.102.

(εφεξής Πανταζής 2005)

³⁷ Βλ. ό.π., σ. 103.

προσωπικότητα βάση αυτών. Από τα παραπάνω προκύπτει μια ακόμη αρχή της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης.³⁸

Οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να λάβουν υπόψη τους, άλλη μια αρχή της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, η οποία εκφράζεται ως καθολική παιδαγωγική αρχή. Αυτό σημαίνει πως δεν μπορεί να εφαρμόζεται σε μεμονωμένα γεγονότα αλλά να εμφανίζεται με μια ανάλογη παιδαγωγική θέση σε όλες τις δραστηριότητες και σε όλα τα γνωστικά αντικείμενα που πραγματοποιούνται μέσα στο σχολείο.³⁹

Η αλληλεγγύη είναι μια ακόμη αρχή της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, η οποία πρέπει να προωθείται τόσο στις ομάδες πλειονότητας όσο και στις ομάδες μειονοτήτων.⁴⁰ Τα παιδιά γενικότερα είναι πιο ευαίσθητα στην κατανόηση του διαφορετικού, οπότε με αυτόν τον τρόπο παραμερίζονται οι διακρίσεις και αναπτύσσεται η αλληλεγγύη.

Επίσης, άλλη μια αρχή της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης που συγκαταλέγεται, είναι η υπερνίκηση του εθνοκεντρισμού.⁴¹ Μαθαίνοντας λοιπόν, τα παιδιά να σέβονται τους άλλους ανθρώπους, θα μπορέσουν έτσι να σέβονται τον πολιτισμό τους και να μην κάνουν διακρίσεις. Ο φανατισμός είναι ένα στοιχείο, το οποίο δεν μπορεί να βοηθήσει στην αποφυγή προκαταλήψεων και διακρίσεων, άρα θα ήταν καλό να αποφεύγεται και να εξαλείφεται.

Επομένως, μέσω της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης θα πρέπει να μάθουν να μην κατηγοριοποιούν τους ανθρώπους αλλά να σέβονται την διαφορετικότητα του κάθε ανθρώπου, η οποία είναι ένα μήνυμα που βοηθάει στην αντιμετώπιση στερεότυπων σκέψεων και άρα την καταπολέμηση προκαταλήψεων. Αυτήν η διαφορετικότητα του καθενός αποτελείται από διάφορα στοιχεία, εκ των οποίων ένα είναι η πολιτισμική ταυτότητα.⁴²

³⁸ Βλ. ό.π., σ.104.

³⁹ Βλ. ό.π., σ. 102.

⁴⁰ Βλ. Πανταζής, Βασικές αρχές της διαπολιτισμικής αγωγής, 2005, σ. 158. (εφεξής Πανταζής 2005)

⁴¹ Βλ. ό.π., σ.157.

⁴² Βλ. Τι είναι διαπολιτισμική εκπαίδευση, http://ergastirio.ppp.uoa.gr/seminaria/diapolitismiko_sxoleio.htm.

Επίσης, ο Essinger Helmut ορίζει την διαπολιτισμική εκπαίδευση, ως μια κατά κάποιον τρόπο παιδαγωγική απάντηση στα προβλήματα που ανακύπτουν μέσα από μια πολυπολιτισμική κοινωνία και ορίζει τέσσερις βασικές αρχές.

Η πρώτη βασική αρχή που ορίζει είναι η εκπαίδευση για ενσυναίσθηση, εννοώντας με αυτό να μάθουμε να κατανοούμε τους άλλους, να τοποθετούμε τον εαυτό μας στην θέση τους, να μπορέσουμε να δούμε τα προβλήματά τους από την δική τους πλευρά και γενικότερα να μάθουμε και να ενθαρρύνουμε τα παιδιά να ενδιαφερθούν για τους άλλους ανθρώπους, για τα προβλήματα τους αλλά και για την διαφορετικότητα τους.⁴³

Η εκπαίδευση για αλληλεγγύη θεωρείται ένας από τους βασικότερους στόχους της εκπαίδευσης μέσα σε μια κοινωνία και είναι η δεύτερη αρχή που ορίζει ο H.Essinger. Η έννοια αυτής της αλληλεγγύης υποδηλώνει την καλλιέργεια της συλλογικής συνείδησης, τον παραμερισμό της κοινωνικής ανισότητας και της αδικίας, η οποία όμως υπερβαίνει τα όρια μιας ομάδας, φυλής και ενός κράτους.⁴⁴

Μια ακόμη αρχή είναι η εκπαίδευση για διαπολιτισμικό σεβασμό η οποία θεωρείται πολύ σημαντική αφού στις κοινωνίες δεν παρατηρείται σεβασμός στην πολιτισμική ετερότητα.⁴⁵ Κατανοούμε με αυτόν τον τρόπο πως ο σεβασμός ενός πολιτισμού μπορεί να πραγματοποιηθεί με την ανοιχτή θέση απέναντι σε άλλους πολιτισμούς και βέβαια η κίνηση αυτήν θα επιφέρει και ανάλογη στάση από τους άλλους πολιτισμούς για τον δικό μας.

Τέλος, η τελευταία βασική αρχή της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης όπως τις όρισε ο H.Essinger είναι η εκπαίδευση εναντίον του εθνικιστικού τρόπου σκέψης, σημαίνοντας αυτό την «εξάλειψη των εθνικών στερεοτύπων και προκαταλήψεων για να μπορέσουν οι διαφορετικοί λαοί να ανοίξουν διάλογο και να επικοινωνήσουν μεταξύ τους».⁴⁶ Η διαπολιτισμική εκπαίδευση λοιπόν, προσπαθεί να δημιουργήσει τις συνθήκες για να πραγματοποιηθεί μια

⁴³ Βλ. Μάρκου 1996, σ.27.

⁴⁴ Βλ. ό.π., σ.27.

⁴⁵ Βλ. ό.π.

⁴⁶ Ό.π..

συνάντηση και ένας διάλογος ώστε να ξεπεράσει τον επαρχιωτισμό της εθνικής καταγωγής και θα δημιουργήσει νέους δρόμους στην αλληλεγγύη με τους συνανθρώπους μας ανεξάρτητα από τη εθνική και την πολιτισμική τους προέλευση.⁴⁷

Όλα όσα αναφέρθηκαν παραπάνω, θα πρέπει να γίνουν γνωστά στους γονείς από τους εκπαιδευτικούς, οι οποίοι θα πρέπει να τους γνωστοποιήσουν τις αρχές του σχολείου και να υπάρξει με αυτόν τον τρόπο μια αρμονική συνεργασία μεταξύ τους.

Οι εκπαιδευτικοί δεν θα πρέπει μέσα στην σχολική τάξη να μεταδίδουν τις πολιτισμικές αξίες και πεποιθήσεις τους αλλά να έχουν το ρόλο του συμμετέχοντα παρατηρητή. Αλλά θα πρέπει οι ίδιοι για να διδάξουν την διαπολιτισμική εκπαίδευση, να αισθάνονται ως πολυπολιτισμικοί πολίτες και να είναι σε θέση να υπερβούν την εθνοκεντρική τους στενότητα.⁴⁸

Τέλος, σύμφωνα με όσα αναφέρθηκαν παραπάνω οι εκπαιδευτικοί μπορούν μέσα από κατάλληλες δραστηριότητες, να μεταδώσουν στα παιδιά τον σεβασμό, την αλληλεγγύη και όλες γενικότερα τις αρχές της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης ώστε να αποκτήσουν σωστές αρχές για την μετέπειτα ζωή τους και να μπορούν να συμβιώνουν ειρηνικά με ανθρώπους διαφορετικής εθνικής, θρησκευτικής, πολιτισμικής κ.α. πεποίθησης.

⁴⁷ Βλ. ό.π.

⁴⁸ Βλ. Πανταζής, Πολυπολιτισμικό curriculum- πολυπολιτισμικός εκπαιδευτικός, 2005, σ. 271.

1.6. Η εμφάνιση της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης στην ελληνική κοινωνία

Η διαπολιτισμική εκπαίδευση εμφανίστηκε στην Ελλάδα εξαιτίας του ερχομού των αλλοδαπών μεταναστών. Έτσι λοιπόν, προκειμένου να ενταχθούν στην ελληνική κοινωνία εφαρμόστηκαν τρεις διαφορετικές προσεγγίσεις.⁴⁹

Η πρώτη προσέγγιση θεσμοθετήθηκε το 1980 ύστερα από μια σχετική υπουργική απόφαση. Με αυτόν τον τρόπο ιδρύθηκαν οι τάξεις υποδοχής σε δημόσια σχολεία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.⁵⁰ Ο σκοπός της ίδρυσης αυτών των τάξεων ήταν «η ομαλή προσαρμογή στο εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας παλλиноστούντων μαθητών, τέκνων Ελλήνων μεταναστών ή τέκνων επαναπατριζόμενων Ελλήνων».⁵¹ Επίσης, θα πρέπει να τονίσουμε το γεγονός ότι η γλώσσα και ο πολιτισμός των χωρών προέλευσης δεν διδάσκονταν στις τάξεις υποδοχής⁵² εφόσον «η πρακτική που ακολουθείται σε αυτές τις μορφές εκπαίδευσης κινείται, κατά κανόνα, στη λογική της γρήγορης ένταξης στις κανονικές τάξεις».⁵³

Στη συνέχεια εμφανίζεται η δεύτερη προσέγγιση η οποία ονομάζεται «αφομοιωτική- αντισταθμιστική».⁵⁴ Σκοπός αυτής της δεύτερης προσέγγισης, είναι οι παλλиноστούντες μαθητές να εξοικειωθούν και να μάθουν την γλώσσα της χώρας υποδοχής ώστε να μπορέσουν να ενταχθούν στις σχολικές τάξεις.

Οι παλλиноστούντες μαθητές αντιμετώπισαν κάποια σχολικά προβλήματα στα οποία δεν έδωσαν ιδιαίτερη σημασία, ώστε να διδαχθούν την ελληνική γλώσσα που δεν την γνώριζαν μεθοδικά.⁵⁵

⁴⁹ Βλ. Μάρκου 1996, σ.32.

⁵⁰ Βλ. Δαμανάκης 2000,σ. 57.

⁵¹ Ο.π., σ. 58.

⁵² Βλ. ό.π., σ. 60.

⁵³ Ο.π.

⁵⁴ Μάρκου Γ., *Η πολυπολιτισμικότητα της Ελληνικής κοινωνίας*, 1996,σ.33.

(εφεξής Μάρκου 1996)

⁵⁵ Βλ. Μάρκου 1996,σ.33.

Έτσι το 1983 δημιουργήθηκαν τα φροντιστηριακά τμήματα τα οποία είχαν ως στόχο «την παροχή πρόσθετης διδακτικής βοήθειας σε μαθητές που την έχουν ανάγκη».⁵⁶ Το πιο σημαντικό σημείο αυτών των τμημάτων, ήταν ότι τα προβλήματα των μαθητών τα έλυναν μέσα στην τάξη, με τους μαθητές και της χώρας υποδοχής και των παλλиноστούντων.

Στη συνέχεια ιδρύονται τα «Σχολεία Παλλиноστούντων»⁵⁷ σε Αττική και Θεσσαλονίκη το 1984 και το 1985 αντίστοιχα. Τα σχολεία αυτά είναι διαφορετικά από αυτά των δημοσίων της χώρας μας και απευθύνονται αποκλειστικά σε μαθητές οι οποίοι είναι δίγλωσσοι και διπολιτισμικοί. Τα σχολεία αυτά «βασίζονται σε μια λογική αντίφαση, αφού επιδιώκουν την ένταξη των μαθητών μέσα από την απομόνωση τους».⁵⁸

Θα μπορούσαν τα σχολεία των Παλλиноστούντων να είναι πόλος έλξης για πολλά παιδιά και να «αποτελέσουν πιλοτικά μοντέλα δίγλωσσης εκπαίδευσης στην Ελλάδα και επομένως να εμπλουτίσουν το μονολιθικό εκπαιδευτικό σύστημα οδηγούνται από το ισχύον θεσμικό καθεστώς τους σε απομόνωση και περιθωριοποίηση».⁵⁹

⁵⁶ Δαμανάκης 2000, σ. 61.

⁵⁷ Ο.π., σ. 66.

⁵⁸ Ο.π.

⁵⁹ Ο.π.

1.7.Ο ρατσισμός και οι μορφές του

Με τον όρο «ρατσισμός», «εννοούμε ένα πλέγμα αντιλήψεων, στάσεων, συμπεριφορών και/ή θεσμοθετημένων μέτρων που εξαναγκάζει ορισμένους ανθρώπους σε υποτελή διαβίωση, κι αυτό μόνο και μόνο επειδή ανήκουν σε μια διακριτή κατηγορία ανθρώπων. Ως δικαιολογία για τις διακρίσεις χρησιμοποιείται η διαφορετικότητα της ομάδας, στην οποία προσάπτεται συχνά αλλά όχι και πάντα μια υποτιθέμενη κατωτερότητα ή/ και επικινδυνότητα».⁶⁰

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω ο ορισμός του ρατσισμού θα ήταν παράλειψη να μην αναφερθούμε και στους διαφορετικούς τρόπους με τους οποίους εμφανίζεται, δηλαδή, στις μορφές του.

Επομένως, μια από τις μορφές του ρατσισμού είναι οι ρατσιστικές αντιλήψεις, δηλαδή, στάσεις και συμπεριφορές οι οποίες είναι εναρμονισμένες μεταξύ τους και συχνά «τροφοδοτούνται από μια ολοκληρωμένη ρατσιστική εικόνα για την κοινωνία».⁶¹ Οι άνθρωποι αυτοί έχουν αρνητική στάση, αντίληψη αλλά και αρνητική προδιάθεση απέναντι σε «διαφορετικούς» ανθρώπους, δεν διστάζουν να φερθούν με επιθετικότητα αλλά και με υποτίμηση. Θεωρούν πως με την συγκεκριμένη συμπεριφορά προστατεύουν τα δικαιώματά τους, χωρίς να ενδιαφέρονται για το πώς θα νιώσει ο συνάνθρωπος τους από μια τέτοια άσχημη συμπεριφορά.

Οι στάσεις, οι αντιλήψεις και οι συμπεριφορές μεταφέρονται από γενιά σε γενιά ως «φυσικές», με αποτέλεσμα πολλοί άνθρωποι να είναι αρνητικοί απέναντι στους «διαφορετικούς» ανθρώπους, χωρίς απαραίτητα οι προκαταλήψεις τους να ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα, αλλά να αποτελούν απλώς «κληρονομημένες»⁶² κοινωνικές προκαταλήψεις.

Επίσης, η ιδιότητα είναι μια από τις μορφές του ρατσισμού, στην οποία τα προσωπικά συμφέροντα είναι ο κυρίαρχος λόγος της ρατσιστικής

⁶⁰ Τσιάκαλος 2000, σ.77.

⁶¹ Ο.π., σ.78.

⁶² Ο.π., σ.79.

συμπεριφοράς κάποιων ανθρώπων και όχι κάποιες λανθασμένες αντιλήψεις. Με αυτόν τον τρόπο μπορούσαν να απαλλαγούν από κάποιους ανταγωνιστές ή να πάρουν την θέση τους κ.λ.π..

Τέλος, τα μέτρα της πολιτείας είναι μια από τις σημαντικότερες μορφές ρατσισμού. Το κράτος επιβάλλει θεσμοθετημένα μέτρα απέναντι στις διαφορετικές ομάδες και με αυτόν τον τρόπο ενισχύεται το πλέγμα των αρνητικών αντιλήψεων, στάσεων και συμπεριφορών.

Έχει παρατηρηθεί το φαινόμενο πως κάποιες φορές θεσμοθετούνται νόμοι, οι οποίοι έχουν αρνητικές επιπτώσεις απέναντι σε συγκεκριμένες ομάδες του πληθυσμού. Οι άνθρωποι που δέχονται καθημερινά τον ρατσισμό, δεν μπορούν να αντιδράσουν προκειμένου να αλλάξουν αυτή την κατάσταση, καθώς υπάρχουν νόμοι οι οποίοι τους εμποδίζουν και γνωρίζουν πως με την παραβίαση τους θα έλθει η τιμωρία.

Ο θεσμικός ρατσισμός εμφανίζεται σε ένα πλέγμα νόμων και κάποιων διαταγμάτων του κράτους αλλά και σε μεγάλους οργανισμούς και θεσμούς που επιτρέπουν την διαφορετική μεταχείριση κάποιων μεταναστευτικών ομάδων.⁶³ Η ύπαρξη αυτών των νόμων, σε επίπεδο κράτους τροφοδοτεί και ενισχύει τις αρνητικές, ρατσιστικές στάσεις και συμπεριφορές σε ατομικό επίπεδο.

Ο ατομικός ρατσισμός, που οφείλεται όπως έχουμε αναφέρει σε κάποιες λανθασμένες αντιλήψεις για κάποιες ομάδες ανθρώπων, βρίσκεται με τον θεσμικό ρατσισμό σε μια διαλεκτική σχέση μεταξύ τους και η ύπαρξη του ενός δεν αποκλείει την ύπαρξη του άλλου.⁶⁴ Έτσι για παράδειγμα δεν είναι μόνο τα άτομα που προσδίδουν συγκεκριμένα χαρακτηριστικά στους μετανάστες αλλά και το κράτος και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης κάνουν ακριβώς το ίδιο. Είναι σαφές βέβαια, ότι οι δυο αυτές μορφές ρατσισμού αλληλοεπηρεάζονται.

⁶³ Μάρκου 1996, σ.21.

⁶⁴ Βλ. ό.π.

1.7.1. Ρατσισμός και Εθνικές Προκαταλήψεις

Σύμφωνα με όσα αναφέρθηκαν παραπάνω σχετικά με τον ρατσισμό, κατανοούμε πως οι αντιλήψεις μας απέναντι σε κάποιους ανθρώπους δημιουργούνται από την «εκμάθηση ενδεδειγμένων στάσεων και συμπεριφορών»⁶⁵ και όχι από την συνάντηση με αυτούς. Άρα, οι προκαταλήψεις δεν δημιουργούνται πάνω σε πραγματικές εμπειρίες αλλά μεταφέρονται στα παιδιά από το κοντινό τους περιβάλλον δηλαδή, από τους γονείς και τους εκπαιδευτικούς.

Οι προκαταλήψεις μπορούν να διαχωριστούν σε κάποιες κατηγορίες, μια από αυτές που μας ενδιαφέρει ιδιαίτερα στην εργασία αυτήν, είναι οι εθνικές, οι οποίες όπως αναφέρθηκε και παραπάνω μεταφέρονται στα παιδιά από το κοντινό τους περιβάλλον και σε πολύ μικρή ηλικία.

Έχοντας τα παιδιά ως πρότυπο γονείς και εκπαιδευτικούς διαμορφώνουν τις ίδιες στάσεις με αυτούς, απέναντι σε ανθρώπους με διαφορετικές εθνικότητες.

Οπότε εκτός από τους γονείς και τους εκπαιδευτικούς, το μάθημα της Ιστορίας μπορεί να προάγει τις εθνικές προκαταλήψεις, αφού φέρνει στο προσκήνιο διαφορές μεταξύ των λαών, και δίνοντας δίκιο σε έναν από τους δυο. Επίσης, στην εξιστόρηση κάποιων γεγονότων πρέπει να είμαστε πολλοί προσεχτικοί, αφού μπορεί να προάγουμε τον εθνικισμό, τις εθνικές προκαταλήψεις και συνεπώς το μίσος και την εχθρότητα απέναντι σε άλλους λαούς.

Όμως, διαμορφώνοντας παιδιά με προκαταλήψεις συνεπάγονται κάποιες επιπτώσεις, οι οποίες είναι πολλές και επηρεάζουν ακόμη και την γνωστική ανάπτυξη τους.⁶⁶ Έρευνες έχουν δείξει σημαντικές διαφορές μεταξύ παιδιών με και χωρίς εθνικές προκαταλήψεις. Οι διαφορές αυτές είναι οι εξής για τα

⁶⁵ Τσιάκαλος 2000, σ. 153.

⁶⁶ Βλ. ό.π., σ. 167.

παιδιά με προκαταλήψεις: «Ακαμψία, τάση για υπερβολικές γενικεύσεις, τάση να κατηγοριοποιούν και να προβαίνουν σε διχοτομήσεις, τάση να βλέπουν μόνο το συγκεκριμένο, τάση να απλουστεύσουν σύνθετες καταστάσεις, τάση να κατακερματίζουν μια ολότητα, τάση δογματισμού, έλλειψη ανεκτικότητας απέναντι σε πολλαπλές ερμηνείες και λύσεις»⁶⁷ σε αντίθεση με τα παιδιά χωρίς προκαταλήψεις τα οποία διαθέτουν: «Ευελιξία, τάση για ρεαλιστικές γενικεύσεις, τάση να εξατομικεύουν, τάση να προχωρούν από το συγκεκριμένο αφηρημένο, τάση να διατηρούν τη συνθετότητα, τάση να διατηρούν την ολότητα, έλλειψη δογματισμού, ανεκτικότητα απέναντι σε πολλαπλές ερμηνείες και λύσεις».⁶⁸

Το ζητούμενο λοιπόν είναι, η επιτυχή ανάδειξη της αντιρατσιστικής διάστασης σε όλους τους τομείς, ώστε να συμβάλλει με τέτοιο τρόπο ώστε τα παιδιά να μην αναπτύξουν ρατσιστικές αντιλήψεις, στάσεις και συμπεριφορές.⁶⁹

⁶⁷ Τσιάκαλος 2000, σ.167-168.

⁶⁸ Ο.π., σ.167-168.

⁶⁹ Βλ. ό.π., σ. 180.

1.7.2. Ο ρόλος της οικογένειας

Οι αρνητικές πληροφορίες που δεχόμαστε λοιπόν, για τους μετανάστες είναι από το περιβάλλον όπου η πρώτη επαφή ενός ατόμου «με το νοηματικό σύμπαν των στερεοτύπων της προκατάληψης και της κοινωνικής διάκρισης συμβαίνει στην οικογένεια ή σε ότι την υποκαθιστά, σε μια σχετικά πρόωμη φάση της γλωσσικής, νοητικής και συναισθηματικής ανάπτυξης».⁷⁰

Η γλώσσα λειτουργεί ως δεξαμενή για την ταξινόμηση των ανθρώπων σε «δικούς μας» και «ξένους» ανάλογα με το θρήσκευμα, την γλώσσα κ.α. Έτσι, το παιδί μαζί με τις ετικέτες δέχεται και μηνύματα σχετικά με το περιεχόμενο του «άλλου» με αποτέλεσμα να μαθαίνει να κατηγοριοποιεί τους ανθρώπους και να τους βάζει ετικέτες.⁷¹

Είναι δυνατόν να διακριθούν τρεις τύποι παιδαγωγικής επιρροής, που ασκεί η οικογένεια ως επικοινωνιακό περιβάλλον πάνω στο παιδί σχετικά με τα στερεότυπα, την προκατάληψη και τον ρατσισμό.⁷² Ο πρώτος τύπος αφορά «την ανταλλαγή εμπειριών από την καθημερινή ζωή μέσα στην οικογένεια, με το παιδί στο ρόλο του ακροατή».⁷³ Αυτό σημαίνει πως οι συζητήσεις που θα κάνουν οι γονείς με κάποιους άλλους ενήλικες επιτρέπουν στο παιδί να τις παρακολουθήσει και δεν το ενθαρρύνουν να παίξει με κάποια άλλα παιδιά. Έτσι, παρακολουθώντας το παιδί τέτοιες συζητήσεις, οι οποίες γίνονται μέσα σε ένα ευχάριστο κλίμα και σχετίζονται με τους «άλλους», τις συμπεριφορές τους λαμβάνει τις στερεοτυπικές αντιλήψεις και τον ρατσισμό που θα γίνει από τους ενήλικες ως κάτι φυσιολογικό. Μπορούμε να κατανοήσουμε πως έτσι με αυτόν τον τρόπο, το παιδί θα λάβει το πρώτο ρατσιστικό μάθημα από την οικογένεια του.

⁷⁰ Γκότοβος 1998, σ.102.

⁷¹ Βλ. ό.π.

⁷² Βλ. ό.π.

⁷³ Ό.π. σ.103.

Ο δεύτερος τύπος παιδαγωγικής επιρροής που ασκείται από την οικογένεια προς το παιδί αφορά τον γενικότερο λόγο γύρω από τους «άλλους», δηλαδή σχολιάζεται η σχέση ανάμεσα στην κυρίαρχη ομάδα και την μη.⁷⁴ Το αποτέλεσμα αυτής της συζήτησης είναι να μάθει το παιδί ποια πρέπει να είναι η στάση του απέναντι στους «άλλους».

Τέλος, ο τρίτος τύπος παιδαγωγικής επιρροής αφορά την άμεση εμπειρία του «άλλου», είτε μέσω της παρατήρησης, είτε μέσω της συμμετοχής στην ίδια περίσταση αλληλεπίδρασης. Το πιο σημαντικό είναι όχι βέβαια η εμπειρία του «άλλου» μέσω της παρατήρησης αφού είναι ένα καθημερινό φαινόμενο, αλλά ο σχολιασμός της συμπεριφοράς του «άλλου» από τον ενήλικα, ο οποίος συνοδεύει το παιδί του κατά την παρουσία του σε δημόσιους χώρους. Εφόσον, ότι οι στερεοτυπικές αντιλήψεις και ο ρατσισμός έχει ήδη προηγηθεί στην οικογένεια χωρίς την παρουσία του «άλλου», «η παρατήρηση της συμπεριφοράς του στην καθημερινή ζωή, έτσι όπως γίνεται με την ερμηνευτική συμβολή του ενήλικα, αποτελεί ένα είδος πρακτικής άσκησης στη στερεοτυπική σκέψη, την προκατάληψη και τον ρατσισμό».⁷⁵

Σύμφωνα με τα παραπάνω, θα μπορούσαμε λοιπόν να τονίσουμε το πόσο προσεχτικοί θα πρέπει να είναι οι γονείς απέναντι στα λόγια αλλά και στις πράξεις τους, όταν αναφέρονται στους μετανάστες αφού το παιδί καθημερινά δέχεται έναν καταιγισμό μηνυμάτων σχετικά με την διαφορετικότητα από την οικογένεια του και υιοθετεί τις στερεοτυπικές απόψεις αλλά και τις πράξεις της, απέναντι στους «άλλους».

⁷⁴ Βλ. ό.π., σ.104.

⁷⁵ Ό.π., σ.105.

1.7.3. Η αντιρατσιστική εκπαίδευση και οι αρχές της

Οι θεωρητικοί της αντιρατσιστικής εκπαίδευσης «βλέπουν τον ρατσισμό μέσα από την κοινωνιολογική προοπτική και στην ουσία υιοθετούν μια ανάλυση της κοινωνικής δομής, στην οποία η φυλή θεωρείται κύριο χαρακτηριστικό».⁷⁶ Έτσι λοιπόν, υποστηρίζουν ότι ο ρατσισμός υπάρχει σε κάθε δομή και σε κάθε θεσμό της σύγχρονης κοινωνίας και ότι οι προσεγγίσεις δεν έχουν επιτύχει να προωθήσουν την ισότητα μεταξύ της κυρίαρχης ομάδας και μη.⁷⁷

Οι μετανάστες και οι πρόσφυγες είναι από τα συχνότερα θύματα του ρατσισμού εξαιτίας της διαφορετικότητάς τους. Οι άνθρωποι φοβούνται το διαφορετικό και είναι δύσπιστοι απέναντί τους. Όσον αφορά τους λόγους μετανάστευσης αυτών των ανθρώπων αλλά και τους λόγους για τους οποίους δέχονται τον ρατσισμό από τους άλλους, οι λόγοι αυτοί έχουν αναλυθεί παραπάνω.

Προκειμένου να μειωθεί και ακόμη καλύτερα να εξαλειφτεί ο ρατσισμός, πρέπει η εκπαίδευση να μάθει στα παιδιά να σκέφτονται ανοιχτά και να μην έχουν στερεοτυπικές αντιλήψεις για κάποια μεμονωμένα άτομα ή ομάδες ατόμων.

Η λογική της αντιρατσιστικής εκπαίδευσης είναι η εξάλειψη στερεοτυπικών αντιλήψεων και η προσπάθεια να αντιληφθούν τα παιδιά ότι όλοι οι άνθρωποι είναι ίσοι και έχουν τα ίδια δικαιώματα ανεξάρτητα από τις όποιες διαφορές μπορεί να έχουν είτε πολιτισμικές, φυλετικές, θρησκευτικές κ.α.

Έτσι λοιπόν, το σχολείο και ο εκπαιδευτικός μπορεί να οργανώσει δραστηριότητες όπου θα προάγονται οι αρχές της αντιρατσιστικής εκπαίδευσης έτσι ώστε τα παιδιά να μεγαλώσουν έχοντας αυτές τις αρχές.

⁷⁶ Μάρκου 1996, σ.20.

⁷⁷ Βλ. ό.π.

Οι αρχές λοιπόν της αντιρατσιστικής εκπαίδευσης είναι τρεις και η πρωταρχική της αρχή είναι «η ισότητα στην εκπαίδευση για όλους τους νέους ανεξάρτητα από την εθνική/ φυλετική τους προέλευση».⁷⁸ Η ισότητα όμως δεν μπορεί να επιτευχθεί με απλές αλλαγές των παλαιών μηχανισμών αλλά απαιτείται ένας ριζικός μετασχηματισμός των δομών και των συστημάτων που διαιωνίζουν την ανισότητα. Είναι κατανοητό πως το εκπαιδευτικό σύστημα στην παρούσα του μορφή δεν μπορεί να προωθήσει την ισότητα.

Η δικαιοσύνη είναι και αυτή μια από τις αρχές της αντιρατσιστικής εκπαίδευσης. Το κράτος είναι υπεύθυνο για την παροχή ίσων ευκαιριών ώστε όλα τα μέλη του να ζήσουν, να αναπτυχθούν αλλά είναι και υπεύθυνο να διασφαλίσει τις δυνατότητες αυτές σε όλους.⁷⁹

Τέλος, απαιτείται η «χειραφέτηση/ απελευθέρωση των καταπιεζόμενων και των καταπιεστών από τις δομές της ρατσιστικής πρακτικής και από την κυριαρχία του ρατσισμού».⁸⁰ Τα άτομα δηλαδή που φέρουν ρατσιστικές αντιλήψεις, είναι δηλαδή κατά κάποιον τρόπο θύτες, πρέπει να τις αλλάξουν ώστε να μην συμπεριφέρονται ρατσιστικά σε κάποιες ομάδες ανθρώπων. Από την άλλη μεριά, τα θύματα που δέχονται τις ρατσιστικές συμπεριφορές πρέπει να απαλλαγούν από αυτές ώστε να κατορθώσουν να ζήσουν ελεύθεροι όπως και οι υπόλοιποι άνθρωποι.

⁷⁸ Ό.π., σ.23.

⁷⁹ Βλ. ό.π.

⁸⁰ Δαμανάκης 2000,σ.23.

1.7.4. Ο ρόλος των εκπαιδευτικών στην καταπολέμηση του ρατσισμού

Σύμφωνα με όσα αναφέρθηκαν παραπάνω σχετικά με τον ρατσισμό, μπορούμε να κατανοήσουμε πως ο ρόλος της εκπαίδευσης είναι αρκετά δύσκολος, απαιτείται πολύ προσπάθεια, προσοχή και η εύρεση κάποιων «έξυπνων» ιδεών ώστε να δημιουργηθεί ένα υγιές περιβάλλον και να οικοδομήσουν σχέσεις τόσο με τα παιδιά των μεταναστών όσο και με τους γονείς τους.

Έτσι, ο εκπαιδευτικός θα πρέπει να είναι ιδιαίτερα προσεχτικός και ως προς τη γλώσσα των εγχειριδίων αλλά ιδιαίτερα τη δική του, όταν γίνονται περιγραφές της κυρίαρχης και μη ομάδας αφού οι στερεοτυπικές και ρατσιστικές αντιλήψεις γίνονται εύκολα αντιληπτές. Οι γλωσσικές πρακτικές στις οποίες μπορεί να ενδώσει ο εκπαιδευτικός «λόγω της μη- συνειδητής μεταφοράς γλωσσικών συνηθειών από την εξωσχολική τους επικοινωνία, είναι οι περιγραφές του εθνικού χαρακτήρα και η χρήση εθνικών ουσιαστικών στις περιγραφές και τις ερμηνείες ιστορικών ή σύγχρονων γεγονότων. Επίσης, η χρήση της προσωπικής αντωνυμίας στο πρώτο πληθυντικό πρόσωπο(εμείς) και η αντίστοιχη χρήση της αντωνυμίας του τρίτου προσώπου(αυτοί) σε συνδυασμό με τα εθνικά ουσιαστικά είναι βασικές γλωσσικοί λεωφόροι της προκατάληψης».⁸¹

Στην οικοδόμηση των σχέσεων που αναφέρθηκαν παραπάνω θα πρέπει να είναι «ο σεβασμός των ανθρώπων και η κατανόηση των προβλημάτων τους, η βεβαιότητα των γονέων ότι αντιμετωπίζονται ως ίσοι, η δημιουργία πεποίθησης από την πλευρά τους ότι το σχολείο ενδιαφέρεται για τα παιδιά τους, η ειλικρινής περιγραφή των δυνατοτήτων του σχολείου και ο καθορισμός του

⁸¹ Γκότοβος 1998,σ. 110.

ρόλου του και τέλος, η αποδοχή της άποψης ότι το σχολείο δεν μπορεί να λύσει που δημιουργούνται έξω από αυτό».⁸²

Ο εκπαιδευτικός θα πρέπει να βρει κάποιες ιδέες, οι οποίες θα βοηθήσουν στην επικοινωνία με τους γονείς των μεταναστών. Η εκδήλωση του ενδιαφέροντος από μέρους του εκπαιδευτικού είναι ένας πολύ καλός τρόπος επικοινωνίας. Πιο συγκεκριμένα, θα μπορούσε να δείξει ενδιαφέρον σχετικά με την μετανάστευση τους, τους λόγους αυτής, τα προβλήματα τους στη χώρα υποδοχής, το θέμα εργασίας τους κ.λ.π.. Μετά από μια τέτοια συζήτηση, οι γονείς θα νιώσουν πολύ άνετα μαζί με τον εκπαιδευτικό και θα έχει αναπτυχθεί το αίσθημα της εμπιστοσύνης, οπότε είναι μια καλή στιγμή να συζητήσουν κάποια πράγματα για το παιδί και να τους εξηγήσει τους κανόνες λειτουργίας του σχολείου.⁸³ Σίγουρα, θα υπάρξει μια ελαστικότητα την πρώτη περίοδο για το παιδί ώστε να προσαρμοστεί στο καινούριο του περιβάλλον αλλά μετά θα ισχύσουν οι κανόνες. Επίσης, θα πρέπει να ξεκαθαρίσει ο εκπαιδευτικός ότι στην περίπτωση της «τιμωρίας», το παιδί τους θα τυγχάνει της ίδιας αντιμετώπισης με τα υπόλοιπα παιδιά, χωρίς καμιά εξαίρεση επειδή είναι «ξένο».⁸⁴ Επίσης, θα πρέπει να επιδιώξει ο εκπαιδευτικός και άλλες συναντήσεις με τους γονείς και να τους βοηθήσουμε να θεωρήσουν φυσιολογικό και αυτονόητο να μας ρωτάνε οτιδήποτε θέλουν.

Τέλος, θα μπορούσαμε να οργανώσουμε κάποιες κοινές συναντήσεις συλλόγων διδασκόντων με ομάδες γονέων μεταναστών, όπου θα τους δίνεται η ευκαιρία να εκφράσουν τις δικές τους θέσεις πάνω σε συγκεκριμένα θέματα και σε ζητήματα σχολείου. Επίσης, στις γιορτές του σχολείου να παίρνουν μέρος τόσο τα παιδιά της κυρίαρχης ομάδας όσο και των ομάδων μεταναστών. Όσο αναφορά τις εθνικές σχολικές γιορτές, είναι ένα λεπτό ζήτημα που θα πρέπει να συζητήσει ο εκπαιδευτικός με τους γονείς, σχετικά με τον εάν θα πάρει μέρος το παιδί τους στη γιορτή, πως νιώθουν για αυτό καθώς επίσης, και ο

⁸² Τσιάκαλος 2000, σ. 97-98.

⁸³ Βλ. ό.π., σ.98.

⁸⁴ Βλ. ό.π., σ. 98.

εκπαιδευτικός να τους δηλώσει πως με αφορμή μια εθνική επέτειο θα οργανώσει κάποια γιορτή σχετική με τις εθνικότητες των ομάδων μεταναστών ώστε να νιώσουν ίσοι απέναντι στην κυρίαρχη ομάδα. Είναι ένα πολύ σημαντικό θέμα που θα πρέπει να χειριστεί πολύ προσεχτικά ο εκπαιδευτικός και να έχει την δυνατότητα να προτείνει κάποιες ιδέες, όπως και να δώσει στους γονείς την δυνατότητα να επιλέξουν την συμμετοχή των παιδιών τους στην εθνική γιορτή ή όχι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

2. Η έννοια του έθνους

Ένα πρώτο βήμα για να κάνουμε μια αναδρομή και να σχολιάσουμε το παραπάνω ζητούμενο είναι να αναλύσουμε τις λέξεις εθνικές εορτές. Βέβαια, η ανάλυση αυτή αρχίζει να γίνεται προβληματική ως προς τις έννοιες «εθνικές», «έθνος» και «εθνική ταυτότητα». Ο G. Elwert ορίζει το έθνος ως εξής: «ως έθνος εννοούμε μια (χαλαρή ή σφιχτή) κοινωνική οργάνωση, η οποία αξιώνει ένα διαχρονικό χαρακτήρα, από την πλειοψηφία των μελών της γίνεται αντιληπτή ως (φαντασιακή) κοινότητα και σχετίζεται μ' έναν κοινόν κρατικό μηχανισμό».⁸⁵

Ο Anderson συμφωνεί με τον G. Elwert όσον αφορά τον ορισμό του έθνους, αναφέροντας πως συνιστά μια φαντασιακή πολιτική κοινότητα με την εξής έννοια: Είναι μια φαντασιακή κοινότητα, επειδή κανένα μέλος, ακόμα και του μικρότερου έθνους, δεν θα γνωρίσει, δεν θα τα συναντήσει, ούτε καν θα ακούσει ποτέ τα περισσότερα από τα υπόλοιπα μέλη, όμως ο καθένας έχει την αίσθηση του συνανήκειν.⁸⁶ Επίσης, το έθνος θεωρείται ως μια φαντασιακή κοινότητα ως οριοθετημένος χώρος επειδή ακόμα και το μεγαλύτερο από αυτά, έχει καθορισμένα σύνορα πέρα από τα οποία βρίσκονται άλλα έθνη και περιλαμβάνει ίσως ένα δισεκατομμύριο ανθρώπινες ζωές.

Η έννοια «έθνος» γεννήθηκε σε μια εποχή κατά την οποία ο Διαφωτισμός και η Επανάσταση κατέστρεψαν τη νομιμότητα της ιεραρχικά οργανωμένης μοναρχίας και για αυτό θεωρείται ως φαντασιακή σύλληψη.⁸⁷ Τέλος, είναι φαντασιακή σύλληψη ως κοινότητα, επειδή το έθνος νοείται ως μια βαθιά,

⁸⁵ Πανταζής. Β., Το μάθημα της ιστορίας, διαπολιτισμική μάθηση στο μάθημα της ιστορίας, 2002 σελ.207. (εφεξής Πανταζής 2002)

⁸⁶ McCrone D., Η κοινωνιολογία του εθνικισμού, 2000, σ.28. (εφεξής McCrone 2000)

⁸⁷ Βλ. McCrone D., 2000, σ.28.

ευρέως αποδεκτή συντροφική σχέση ανεξάρτητα από την ανισότητα και την εκμετάλλευση που κυριαρχεί σε κάθε κοινότητα.⁸⁸

Τα έθνη λοιπόν, είναι κατασκευάσματα των ανθρωπίνων πεποιθήσεων και δεσμών και μορφών αλληλεγγύης, έτσι για παράδειγμα «μια απλή κατηγορία ανθρώπων μεταβάλλεται σε έθνος εάν και εφόσον τα μέλη της κατηγορίας αναγνωρίζουν σταθερά ορισμένα αμοιβαία δικαιώματα και υποχρεώσεις προς αλλήλους».⁸⁹

Επίσης, θα μπορούσαμε να ορίσουμε το έθνος ως ένας κατονομασμένος ανθρώπινος πληθυσμός, ο οποίος μοιράζεται μια ιστορική εδαφική επικράτεια, κοινές ιστορικές μνήμες, μια μαζική, δημόσια κουλτούρα, κοινή οικονομία και κοινά νομικά δικαιώματα και υποχρεώσεις για όλα τα μέλη.⁹⁰ Επιπλέον το έθνος και η εθνότητα περικλείουν σύμφωνα με τον G.Elwert μια ομάδα, της οποίας τα μέλη συνδέει η κοινή πίστη. Αυτή η κοινή πίστη μπορεί να περιλαμβάνει διάφορα κοινά «φαντασία» γνωρίσματα: καταγωγή, μνήμη, κουλτούρα, γλώσσα, «τη δημιουργημένη κοινή Ιστορία».⁹¹

Το έθνος λοιπόν, μπορεί να γίνει αντιληπτό ως ένας τρόπος συγκρότησης της νέας εποχής καθώς σχετίζεται με έναν από τους τρόπους κοινωνικής οριοθέτησης, ενός συλλογικού υποκειμένου.⁹² Επομένως, η συγκρότηση του έθνους διαμορφώνεται παράλληλα με μία συλλογική υποκειμενική πίστη σε μια κοινή καταγωγή, που θεμελιώνεται πάνω σε διάφορες ομοιότητες και μνήμες τις οποίες ταυτόχρονα καλλιεργεί. Επίσης, η ομάδα του «έθνους» διατυπώνει κάποιους κανόνες και νόμους κατανοώντας με αυτό τον τρόπο πως το έθνος δεν είναι αμετάβλητο, αιώνιο και ομοιογενές σύνολο αλλά συγκροτείται και ανασυγκροτείται διαρκώς.⁹³

⁸⁸ Ο.π.

⁸⁹ Ο.π., σ.23.

⁹⁰ Smith. A., Εθνική ταυτότητα, 2000, σ.30.

(εφεξής Smith. A, 2000)

⁹¹ Πανταζής 2002, σελ.207.

⁹² Βλ. Βεντούρα Λ., Μετανάστευση και έθνος, 1994, σ. 73.

(εφεξής Βεντούρα Λ, 1994)

⁹³ Βλ. ό.π.

Ενώ από την άλλη πλευρά, «δηλώνει έναν πολιτισμικό και πολιτικό δεσμό, ο οποίος ενώνει σε μια μοναδική πολιτική κοινότητα όλους όσοι μοιράζονται μια ιστορική κουλτούρα και πατρίδα».⁹⁴ Έτσι, το εθνικό αίσθημα καλλιεργείται με την εσωτερίκευση προτύπων και αξιών που ορίζουν μια ατομική ταυτότητα, η οποία συνδέεται στενά με μια συλλογική ταυτότητα.

Επίσης, η μοναδικότητα του έθνους εξασφαλίζεται μόνο με την απόκτηση και τη διατήρηση της πολιτικής ανεξαρτησίας του εννοώντας με αυτό την απόλυτη κυριαρχία πάνω σε μια ορισμένη εδαφική περιοχή με γνήσιους αυτόχθονες και αυτόνομους πιο συγκεκριμένα εθνικούς και πολιτικούς θεσμούς.⁹⁵ Το έθνος ορίζεται από μια συνεχής και ενιαία εδαφική περιοχή που χωρίζεται με σαφή όρια από άλλες περιοχές, διοικείται με θεσμούς και είναι αυτό που «ορίζει το χαρακτήρα του συστήματος πολιτικής οργάνωσης στο οποίο περικλείεται και από το οποίο προστατεύεται»⁹⁶ ενώ θεωρείται μοναδικό επειδή αποτελεί διακρίνεται από άλλα έθνη μέσω του ξεχωριστού πολιτισμού, της καταγωγής του, της πολιτισμικής κληρονομιάς του, της γλώσσας του κ.α..

Οι διαφωτιστές, όρισαν το έθνος ως μια κοινότητα με κοινούς νόμους και θεσμούς σε μια ορισμένη, δεδομένη επικράτεια όπου η συγκεκριμένη αντίληψη χαρακτηρίστηκε ως δυτική. Η δυτική αντίληψη λοιπόν, χαρακτηρίστηκε ως ισχυρή και καθοδηγητική στον τρόπο που αντιλαμβάνονται την έννοια του έθνους. Αναλυτικότερα το δυτικό μοντέλο του έθνους, το έθνος του πολίτη αφορά κατά κύριο λόγο χωρική ή εδαφική έννοια. Σύμφωνα λοιπόν, με το συγκεκριμένο δυτικό μοντέλο, τα έθνη πρέπει να διαθέτουν σαφώς προσδιορισμένες εδαφικές επικράτειες και ο λαός και το έδαφος θα πρέπει να ανήκουν ο ένας στον άλλον.⁹⁷ Η γη δεν μπορεί να είναι μια οποιαδήποτε αλλά θα πρέπει να είναι ιστορική εννοώντας ότι ιστορική γη είναι «ο τόπος στον

⁹⁴ Smith. A., 2000, σ. 31.

⁹⁵ Λέκκας Π. Η εθνικιστική ιδεολογία, 1996, σ.100.
(εφεξής Λέκκας 1996)

⁹⁶ Ο.π., σ.102.

⁹⁷ Βλ. Smith 2000, σ.24.

οποίο η μορφολογία του εδάφους και οι άνθρωποι έχουν ασκήσει αμοιβαία και ευεργετική επίδραση ο ένας στον άλλον επί σειρά γενεών».⁹⁸

Επίσης, ένα δεύτερο στοιχείο του δυτικού μοντέλου είναι η ιδέα της *patria*, δηλαδή μιας κοινότητας με τους ίδιους νόμους και θεσμούς οι οποίοι εκφράζουν μια ενιαία πολιτική βούληση. Η *patria* εκφράζεται «μέσα από έντονα συγκεντρωτικούς, ενωτικούς θεσμούς και νόμους, όπως έγινε στη μετεπαναστατική Γαλλία παρά το γεγονός ότι ακόμα και σε αυτή την περίπτωση οι διάφορες περιφέρειες διατήρησαν τις τοπικές τους ταυτότητες έως τις αρχές του 20^{ου} αιώνα».⁹⁹ Αντίθετα από την άλλη πλευρά, υπάρχουν κάποιες ενώσεις αποικιών, επαρχιών και πόλεων κρατών με ομοσπονδιακούς νόμους και θεσμούς όχι μόνο για την έκφραση της κοινής βούλησης αλλά και για την προστασία των τοπικών ή επαρχιακών ελευθεριών.

Η ισότητα των μελών της κοινότητας λοιπόν, απέναντι στους νόμους προϋποθέτει την ύπαρξη κάποιων κοινών αξιών και παραδόσεων οι οποίες θα είναι αποδεκτές από ολόκληρο τον πληθυσμό.¹⁰⁰ Το δυτικό μοντέλο λοιπόν, θεωρεί «τα έθνη ως πολιτισμικές κοινότητες των οποίων τα μέλη συνενώνονται από κοινές ιστορικές μνήμες, μύθους, σύμβολα και παραδόσεις».¹⁰¹

⁹⁸ Ο.π.

⁹⁹ Ο.π., σ. 25.

¹⁰⁰ Βλ. ό.π., σ.26.

¹⁰¹ Ο.π., σ.26.

2.1. Έθνος και κράτος

Κατά καιρούς έχει διαπιστωθεί πως πολλοί άνθρωποι ταυτίζουν την έννοια του έθνους με την έννοια του κράτους, γεγονός που μας οδηγεί στον διαχωρισμό του ανατολικού με του δυτικού τρόπου σκέψης πάνω στον εθνικισμό. Την συγκεκριμένη διάκριση εισήγαγε ο Kohn Hash το 1945 και η οποία έχει ιδεολογικά αλλά και αναλυτική σημασία, «συμβάλλει, δηλαδή, στη νομιμοποίηση της «ανωτερότητας» των δυτικών πολιτικών μορφών εθνικισμού έναντι των ανατολικών εθνοτικών μορφών του».¹⁰²

Σύμφωνα λοιπόν με τον Kohn, ο δυτικός εθνικισμός άνθισε σε χώρες όπως η Αγγλία, η Γαλλία, η Ολλανδία, η Ελβετία και οι Ηνωμένες πολιτείες σαν απάντηση απέναντι στη συγκρότηση του σύγχρονου κράτους. Έτσι λοιπόν, καθώς το πολιτισμικό έθνος συνέπιπτε με την επικράτεια της πολιτικής εξουσίας του κράτους και οι πολίτες αποτελούσαν μέλη του έθνους κατανοούμε πως ουσιαστικά ο εθνικισμός ήταν πολιτικός και εδαφικός, αντίθετα με τις ανατολικές μορφές του εθνικισμού οι οποίες δεν στηρίζονταν με αυτό τον τρόπο.¹⁰³ Στην κεντρική και στην ανατολική Ευρώπη, καθώς και στην Ασία τα σύνορα των υφισταμένων κρατών συνέπιπταν σπάνια με την εθνοτική ταυτότητα των πληθυσμών.

Ο εθνικισμός λοιπόν, στόχευε να αναχαράξει τη βάση των εθνοτικών αιτημάτων και αναπτύχθηκε ως μέσο διαμελισμού των κρατικών συνόρων. Έτσι, ο εθνικισμός στη Δύση ήταν κυρίως πολιτικός, τα μέλη της κοινωνίας ορίζονταν ως πολίτες σε αντίθεση με την Ανατολή όπου ήταν πολιτισμικός και τα μέλη της κοινωνίας ήταν ο λαός.¹⁰⁴

Σύμφωνα με τον Kohn, η ανατολική μορφή, «εκθειάζε το πρωτόγονο και αρχαίο βάθος των παραδόσεων της σε αντιδιαστολή με το δυτικό εθνικισμό και τις οικουμενικές αξίες. Στη Δύση ο εθνικισμός έχει τις ρίζες του σε έννοιες

¹⁰² McCrone 2000, σ.32.

¹⁰³ Βλ. ό.π., σ.33.

¹⁰⁴ Βλ. ό.π., σ.33.

όπως η ατομική ελευθερία και ο ορθολογικός κοσμοπολιτισμός, ενώ ο ανατολικός εθνικισμός, «ελλείψει αυτοεπιβεβαίωσης», χαρακτηριζόταν από ένα «σύνδρομο κατωτερότητας», το οποίο αντισταθμιζόταν από την υπερβολική αυτοεκτίμηση και αυτοπεποίθηση». ¹⁰⁵ Η θεωρία αυτή του Kohn, είχε γίνει αποδεκτή αλλά και κυρίαρχη για μεγάλο χρονικό διάστημα κατά το δεύτερο μισό του 20^{ου} αιώνα.

Στα τέλη λοιπόν, του 20^{ου} αιώνα διαπιστώνουμε πως δεν υπάρχει πλέον πλήρη ταύτιση ανάμεσα στις έννοιες έθνος και κράτος και έτσι εξηγείται η κρίση ανάμεσα στα δυο συνθετικά του όρου «έθνος- κράτος». «Τα κράτη διακρίνονται από πολιτισμική ομοιογένεια, ενώ οι απειλές που διατυπώνονται σε πολιτισμικό επίπεδο προέρχονται από ομάδες που οριοθετούνται με βάση ορισμένα πολιτισμικά γνωρίσματα, δηλαδή ομάδες που αποκλείονται ή θεωρούν οι ίδιες ότι αποκλείονται από τη δυνατότητα άσκησης εξουσίας» ¹⁰⁶. Επίσης, σήμερα παρατηρούμε πως υπάρχουν έθνη χωρίς κρατική υπόσταση δηλαδή έθνη τα οποία δεν εντάσσονται σε ένα κράτος με την τυπική του μορφή καθώς επίσης και κράτη χωρίς εθνική υπόσταση δηλαδή επικράτειες, οι οποίες είναι πολιτισμικά διαφοροποιημένες. ¹⁰⁷ Σύμφωνα με τα παραπάνω μπορούμε να καταλήξουμε στην άποψη ότι ελάχιστες φορές έχουν υπάρξει γνήσια «έθνη-κράτη».

Το «έθνος-κράτος» έχει υποστεί «μεγάλες οικονομικές, πολιτικές, στρατιωτικές και πολιτισμικές αλλαγές, οι οποίες μας επιτρέπουν να υποστηρίξουμε ότι το κράτος δεν υπάρχει πλέον εξαιτίας αυτών των αλλαγών και ότι παρουσιάζει σημάδια αποσύνθεσης, παρά το γεγονός ότι ήταν αυτές ακριβώς οι μεταβολές που οδήγησαν αρχικά στην εμφάνιση του». ¹⁰⁸

Στις σύγχρονες κοινωνίες έχουν λάβει χώρα ποικίλες διαδικασίες, οι οποίες δεν έχουν ολοκληρωθεί στο πλαίσιο που ορίζει το «έθνος-κράτος», ορισμένες λοιπόν, από αυτές τις διαδικασίες διακρίνονται από έναν παγκόσμιο

¹⁰⁵ Βλ. ό.π.

¹⁰⁶ McCrone 2000, σ.442.

¹⁰⁷ Βλ. ό.π., σ.442.

¹⁰⁸ Βλ. ό.π., σ.443.

χαρακτήρα ενώ άλλες εξακολουθούν να ισχύουν σε τοπικό επίπεδο. Έχουν υπάρξει πολλοί επικριτές αυτής της άποψης, οι οποίοι διαφωνούν με τη συγκεκριμένη περιγραφή του έθνους- κράτους και υποστηρίζουν πως είναι απλώς «ένας βολικός ιδεότυπος που μας επιτρέπει να διαχειριστούμε την πολύπλοκη και ρευστή πραγματικότητα μέσα στην οποία υπάρχουν τα σύγχρονα κράτη».¹⁰⁹

Ο Michael Mann έχει εκφράσει με έναν έντονο τρόπο σχετικά με το επιχείρημα που προβάλλεται ενάντια στη διάλυση του «έθνους-κράτους», η γενική του θέση λοιπόν είναι ότι το «έθνος-κράτος» δεν έχει εισέλθει σε μια διαδικασία εξαφάνισης, αλλά, αντίθετα, βρίσκεται σε διαρκή ανάπτυξη και μεταβολή.¹¹⁰ Υποστηρίζει ότι η εξασθένηση του έθνους- κράτους στη Δύση είναι ασήμαντη, ανομοιογενής και μοναδική σε αντίθεση με τον υπόλοιπο κόσμο όπου εξακολουθεί να ωριμάζει το έθνος –κράτος. Επίσης, το σύγχρονο κράτος έχει στρέψει την προσοχή του στη διατήρηση της εσωτερικής τάξης, της άμυνας απέναντι σε κάθε εξωτερική απειλή, της παροχής επικοινωνιακής υποδομής και τέλος, της αποτελεσματικής αναδιανομής του εισοδήματος. Έτσι, λοιπόν, το εθνικό κράτος παραμένει ο εγγυητής των κοινωνικών δικαιωμάτων των πολιτών για την πλειοψηφία του πληθυσμού του καθώς επίσης παραμένει η βασική μονάδα της πολιτικής δημοκρατίας.¹¹¹

Από την άλλη πλευρά, ενώ οι νεοφιλελεύθερες ιδεολογίες και υπερεθνικές δυνάμεις, τα τελευταία είκοσι χρόνια, έχουν επιφέρει κάποια μείωση στην εξουσία του εθνικού κράτους, οι συνέπειες που επήλθαν ήταν πολύ μικρής ισχύς καθώς, το κράτος εξακολουθεί να ελέγχει σε ολοένα αυξανόμενο βαθμό τα πιο στενά και προσωπικά θέματα της ζωής και της οικογένειας.

Ο απλοϊκός και εύκολος συσχετισμός κράτους, έθνους και κοινωνίας βρίσκει αντίθετο τον Mann, αφού υποστηρίζει ότι η κοινωνία ότι υπήρχε πάντα πάνω από κάθε εδαφική επικράτεια και δεν ήταν ποτέ μόνο εθνική. Επιπλέον,

¹⁰⁹ Βλ. ό.π., σ.444.

¹¹⁰ Βλ. ό.π., σ.445.

¹¹¹ Βλ. ό.π., σ.445.

στην πρώτη βιομηχανική περίοδο, η καπιταλιστική οικονομία περιοριζόταν στα εθνικά σύνορα πολύ σπάνια και ο χαρακτήρας της ήταν κατά κύριο λόγο υπερεθνικός.

Ο Mann, χρησιμοποιώντας κάποιους όρους οι οποίοι περιγράφουν βασικές λειτουργίες του σύγχρονου κράτους όπως στρατός, επικοινωνίες, δημοκρατία, μακρο-οικονομικός σχεδιασμός, ιδιότητα του πολίτη υποστηρίζει ότι δεν υπάρχει λόγος που να δικαιολογεί γιατί αυτές οι λειτουργίες θα πρέπει να είναι συγκεντρωμένες όλες στο εθνικό κράτος, εφόσον δεν ήταν για πολύ μεγάλο μέρος της ιστορίας.¹¹²

Λαμβάνοντας υπόψη την επέκταση του διεθνικισμού από οικονομική αλλά και από πολιτισμική άποψη, διαπιστώνουμε πως δεν υπονομεύονται τα κράτη αλλά αντιθέτως προσδίδονται νέοι ρόλοι όπως γεωπολιτικοί, για παράδειγμα «ο καπιταλισμός εξακολουθεί να στηρίζεται στις συνεχείς διαπραγματεύσεις μεταξύ των κυρίαρχων κρατών μέσα από μια ποικιλία ad hoc υπηρεσιών και όπως συμπεραίνει ο Mann το έθνος –κράτος, είτε ως πραγματικότητα είτε ως ιδανικό, ούτε κατέχει κάποια ηγεμονική θέση ούτε είναι ένας απαρχαιωμένος οργανισμός».¹¹³

Έτσι λοιπόν, όσον αφορά τις υποτιθέμενες απειλές εναντίον του έθνους-κράτους υποστηρίζει ότι τα περισσότερα κράτη του βορρά παρουσιάζουν μια λιγότερη φιλοπόλεμη τάση από τι συνέβαινε σε κάποια άλλη φάση της ιστορίας τους, έχοντας ως αποτέλεσμα την απουσία μιας παγιωμένης και σοβαρής γεωπολιτικής στρατηγικής στα ευρωπαϊκά πλαίσια ενώ ο υπόλοιπος κόσμος παραμένει περισσότερο επιρρεπής σε μια τέτοια τάση.

Σε γενικότερες γραμμές ο Mann καταλήγει συμπερασματικά, ότι «τα επιμέρους σχήματα ανάλυσης και προσέγγισης είναι τόσο πολύ διαφοροποιημένα μεταξύ τους που δεν μας επιτρέπουν να υποστηρίξουμε ότι το έθνος – κράτος και ο τρόπος που αυτό διαμορφώνεται μπορούν να φανερώσουν την ενδυνάμωση ή την αποδυνάμωση του, ωστόσο εκείνο που ονομάζει

¹¹²Βλ. ό.π., σ.446.

¹¹³Ο.π., σ.446.

«μετριοπαθές έθνος –κράτος» του βορρά έχει περάσει μέσα από μια διαδικασία μετασχηματισμού υπό την επιρροή της Ευρωπαϊκής Ένωσης και για αυτό το λόγο έχει σημειωθεί στην Ευρώπη ένας πολιτικός και οικονομικός μετασχηματισμός, παράλληλα με μια ουσιαστική πτώση της περιφερειακής – τοπικής αυτονομίας και κυριαρχίας των εθνών – κρατών που την αποτελούν».¹¹⁴

Σύμφωνα λοιπόν με όσα αναφέρθηκαν παραπάνω, η ταύτιση του έθνους – κράτους ή διάλυση και συγκρότηση του αφορά κυρίως σε μεγάλο βαθμό τον τρόπο ανάπτυξης του σύγχρονου κράτους όπως αυτό διαμορφώθηκε στο δυτικό κόσμο. Ο Dunn John, επισημαίνει και υποστηρίζει πως δεν υπήρξε ποτέ το έθνος – κράτος ως κανόνας αλλά ότι τα έθνη – κράτη είναι ένα προϊόν μιας προσωρινής αποφασιστικής εκμετάλλευσης και μιας ισχυρής παραπλανητικής διείσδυσης σχεδόν μέσα στα όρια του νόμου και τελικά συμπεραίνει ότι το έθνος – κράτος δεν διέρχεται κάποια κρίση αλλά υπάρχει κάποιο ενδεχόμενο να συμβεί κάτι τέτοιο στο μέλλον.¹¹⁵

Τέλος, ο Wallace θεωρεί ότι η εδαφολογική ταύτιση κράτους, κοινωνίας και έθνους στην δυτική Ευρώπη «διαμορφώθηκε κάτω από την πίεση για διαχωρισμό των παραγωγικών δυνάμεων και των υπηρεσιών, που δεν αφορούν πλέον στην «εθνική» περιφέρεια, από την πολιτική και πολιτισμική πίστη, γύρω από την οποία αναπτύσσονται οι διάφορες πολιτικές διαμόρφωσης της ταυτότητας».¹¹⁶

¹¹⁴ Ό.π., σ.447.

¹¹⁵ Βλ. ό.π., σ.452.

¹¹⁶ Ό.π., σ.453.

2.2. Η έννοια της εθνικής ταυτότητας

Όπως αναφέρθηκε και ορίστηκε παραπάνω η έννοια του έθνους, δεν θα μπορούσε να μην αναλυθεί και η έννοια της εθνικής ταυτότητας καθώς μέσα από τον ορισμό του έθνους διαφαίνεται η πολύπλευρη φύση της. Έτσι, ως εθνική ταυτότητα μπορούμε να ορίσουμε «τις χαρακτηριστικές παραστάσεις, τις οποίες μια εθνική κοινότητα σχηματίζει για αυτήν την ίδια. Είναι μια νοητική δομή, πολυδιάστατη, χρονικά συνδεδεμένη και δεν εναρμονίζεται απαραίτητως με την πραγματικότητα. Σε καμιά περίπτωση δεν μπορεί να περιοριστεί σ' ένα και μόνο στοιχείο, ούτε είναι δυνατόν να επιβληθεί εύκολα και γρήγορα σ' έναν πληθυσμό με διάφορα μέσα.»¹¹⁷

Σύμφωνα με τα παραπάνω, κατανοούμε πως η εθνική ταυτότητα είναι πολυπρόσωπη και ποικίλη, δεν είναι σταθερή και αμετάβλητη και μπορούμε να συνειδητοποιήσουμε ότι δεν μπορεί να θεωρηθεί ως δεδομένη, αντανακλά τον εκάστοτε συσχετισμό κοινωνικής δύναμης και ότι είναι πιθανόν να εμφανιστούν αντικρουόμενες ταυτότητες, οι οποίες προκαλούν η μια την άλλη.¹¹⁸

Έτσι λοιπόν, στην εθνική ταυτότητα εμπεριέχεται έστω και μια υποτυπώδης πολιτική κοινότητα η οποία με τη σειρά της συνεπάγεται κάποιους κοινούς θεσμούς και έναν κοινό κώδικα δικαιωμάτων και καθηκόντων για όλα τα μέλη της.¹¹⁹ Επίσης, υποδηλώνει την ύπαρξη ενός κοινωνικού χώρου μιας οριοθετημένης εδαφικής περιοχής με την οποία τα μέλη ταυτίζονται και στην οποία αισθάνονται ότι ανήκουν αλλά είναι κάτι το οποίο θα αναλύσουμε παρακάτω.

Γίνεται φανερό λοιπόν, πως η εθνική ταυτότητα υφαίνεται στο χρόνο παρά στον τόπο, για παράδειγμα η ελληνικότητα ανάγεται στο παρελθόν ιδιαίτερα το

¹¹⁷ Πανταζής 2002, σελ.207.

¹¹⁸ Βλ. McCrone 2000, σ.87.

¹¹⁹ Βλ. Smith 2000, σ.24.

παλιό με τον νεοελληνικό πολιτισμό, και με αυτόν τον τρόπο διαφαίνεται ότι η εθνική ταυτότητα σχετίζεται και τρέφεται με το παρελθόν.¹²⁰

Το θέμα της εθνικής ταυτότητας είχε δημιουργήσει αρκετούς προβληματισμούς ειδικότερα στον 20^ο αιώνα, όπου προτρέπει τους ανθρώπους να θεωρούν την εθνική ταυτότητα ως διαδικασία και όχι ως κατηγορική αντίληψη. Σύμφωνα με τον Stuart Hall, «παρότι επικαλούνται ότι έχουν τις ρίζες τους στο ιστορικό παρελθόν, με το οποίο συνεχίζουν να σχετίζονται, στην πραγματικότητα οι ταυτότητες χρησιμοποιούν στοιχεία από την ιστορία, την γλώσσα και τον πολιτισμό, στο πλαίσιο μιας διαδικασίας η οποία πρέπει να εκληφθεί μάλλον ως «γίγνεσθαι» παρά ως «είναι». Δεν έχει τόση σημασία το «ποιοι είμαστε» ή το «από πού ερχόμαστε» όσο το τι μπορεί να γίνουμε, το πώς οι άλλοι μας αντιλαμβάνονται και το πόσο αυτό πλησιάζει στον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβανόμαστε οι ίδιοι τους εαυτούς μας. Οι ταυτότητες συγκροτούνται στο πλαίσιο της διαδικασίας της αναπαράστασης και όχι έξω από αυτό».¹²¹

Τέλος, οι ραγδαίες μεταβαλλόμενες κοινωνικές δομές επηρεάζουν όλων των ειδών τις κοινωνικές ταυτότητες συμπεριλαμβανομένου και της εθνικής ταυτότητας. Οι εθνικές ταυτότητες λοιπόν, γίνονται αρκετά προβληματικές όσο οι συμβατικές κρατικές ταυτότητες, οι οποίες διαβρώνονται όλες από τις δυνάμεις της παγκοσμιοποίησης. Έτσι λοιπόν, η παγκοσμιοποίηση οδηγεί στη δημιουργία ή στην ενδυνάμωση των τοπικών ταυτοτήτων καθώς επίσης και στην εμφάνιση ισχυρών αντιεθνοτήτων.¹²²

¹²⁰ Βλ. Βέικος Θ., Εθνικισμός και εθνική ταυτότητα, 1999, σ.26.
(εφεξής Βέικος Θ., 1999)

¹²¹ McCrone 2000, σ.96.

¹²² Βλ. McCrone 2000, σ.98.

2.2.1. Τα θεμελιώδη χαρακτηριστικά της εθνικής ταυτότητας

Η εθνική ταυτότητα έχει κάποια θεμελιώδη χαρακτηριστικά τα οποία είναι η ιστορική εδαφική επικράτεια (πατρίδα), κοινοί μύθοι και ιστορικές μνήμες, η κοινή, μαζική δημόσια κουλτούρα, κοινά νομικά δικαιώματα και υποχρεώσεις για όλα τα μέλη, κοινή οικονομία και ελευθερία μετακίνησης εντός της επικράτειας.

Η δύναμη της εθνικής ταυτότητας είναι πολύπλευρη και αυτό διαφαίνεται από τις λειτουργίες που επιτελεί για τις ομάδες και τα άτομα. Οι λειτουργίες που αναφέρθηκαν παραπάνω μπορούν να διαιρεθούν σε «εσωτερικές και εξωτερικές».¹²³

Οι εξωτερικές λειτουργίες που επιτελεί σχετίζονται με το έδαφος, την οικονομία και την πολιτική. Όσον αφορά το έθνος προσδιορίζει τον χώρο στον οποίο θα ζήσουν και θα εργαστούν τα μέλη του και παρέχουν σε αυτά πνευματικά και ιστορικά αντικείμενα που αποκαλύπτουν την «ηθική γεωγραφία»¹²⁴ κάθε έθνους.

Από οικονομικής άποψης τα έθνη ενθαρρύνουν την κινητικότητα των αγαθών και της εργασίας καθώς επίσης και την κατανομή των πόρων μεταξύ των μελών του. Η εθνική ταυτότητα παρέχει την ορθολογική θεμελίωση των ιδεωδών της εθνικής αυτάρκειας εφόσον έχουν καθοριστεί τα μέλη του, τα όρια και οι πόροι του έθνους.¹²⁵

Τέλος, από πολιτικής άποψης, το κράτος, τα όργανα του, η εκλογή των κυβερνήσεων και του προσωπικού της θεωρείται πως είναι η αντανάκλαση της εθνικής βούλησης και της εθνικής ταυτότητας του συνόλου του πληθυσμού.¹²⁶

Μια από τις εσωτερικές λειτουργίες που επιτελεί η εθνική ταυτότητα, είναι η κοινωνικοποίηση του ατόμου ως μέλη του έθνους. Ο στόχος αυτός

¹²³ Smith, 2000, σ. 32.

¹²⁴ Βλ. ό.π., σ.33.

¹²⁵ Βλ. ό.π.

¹²⁶ Βλ. ό.π.

επιτυγχάνεται μέσω κάποιων υποχρεωτικών συστημάτων όπου αποβλέπουν στην αφοσίωση των πολιτών στο έθνος.

Το έθνος παράσχει στους πολίτες του έναν κοινωνικό δεσμό που συνδέει τα άτομα με κοινές αξίες, σύμβολα και παραδόσεις. Υπάρχουν κάποια σύμβολα όπως η σημαία, οι εθνικοί ύμνοι, οι εθνικές γιορτές, οι παρελάσεις, οι στολές και τα μνημεία τα οποία αποπνέουν ιδιαίτερο σεβασμό στους πολίτες ενός κράτους. Όπως για παράδειγμα στο άκουσμα του εθνικού ύμνου επικρατεί απόλυτη σιγή αλλά και η «προσοχή» από όλους τους πολίτες ως ένδειξη σεβασμού σε αυτόν καθώς επίσης και με την έπαρση της σημαίας. Έτσι, η χρήση κάποιων συμβόλων όπως αυτών που αναφέρθηκαν παραπάνω, υπενθυμίζει συνεχώς την κοινή κληρονομιά, την κοινή ταυτότητα βοηθώντας με αυτόν τον τρόπο στην τόνωση του ηθικού των μελών του έθνους.¹²⁷

Τέλος, με την αίσθηση της εθνικής ταυτότητας προσδιορίζεται ο ατομικός εαυτός και μέσω της κοινής κουλτούρας δίνεται η δυνατότητα να ανακαλύψουμε τον εαυτό μας.

Ο J. A. Banks έχει διατυπώσει συγκεκριμένες σκέψεις όσον αφορά την εξέλιξη και τη διαμόρφωση της ταυτότητας των μαθητών που ανήκουν σε διαφορετικές εθνοτικές – πολιτισμικές ομάδες και που ζουν σε μια πολυπολιτισμική κοινωνία. Επίσης, «μέσα σε μια εθνοτική πολιτισμική ομάδα, παρατηρείται διαφορετικού βαθμού ταύτιση με αυτή την ομάδα(εθνοτική συνείδηση) και εκτός τούτου ότι η εθνοτική σύνδεση του ατόμου μεταβάλλεται στην πορεία της ζωής του».¹²⁸ Έτσι λοιπόν, διατύπωσε έξι στάδια της εξέλιξης της εθνοτικής ταυτότητας, έχοντας ως στόχο την παρακίνηση για έρευνα και την ανάπτυξη προγραμμάτων, σχεδίων, θεωριών, τα οποία σχετίζονται και αναφέρονται στις εθνοτικές πολιτισμικές ομάδες.

1. Η εθνοτική ψυχολογική αιχμαλωσία είναι το πρώτο στάδιο που διατύπωσε ο Banks και το άτομο μιας εθνοτικής ομάδας σε αυτό το

¹²⁷ Βλ. ό.π., σ.34.

¹²⁸ Βλ. Πανταζής, Β., Το δικό μου και το ξένο: δυνατότητες διαπολιτισμικής κατανόησης και διερεύνησης της ταυτότητας στο μάθημα της Ιστορίας, 2004, σ.82.
(εφεξής Πανταζής 2004)

στάδιο, έχει εσωτερικεύσει την αρνητική άποψη, η οποία επικρατεί στην κοινωνία όσον αφορά την ομάδα του. Επίσης, το άτομο αυτό ντρέπεται για την εθνοτική του ομάδα αλλά και για την ταυτότητα του και αντιδρά εθνοτική αυτοαπόρριψη και χαμηλή αυτοσυνείδηση ενώ προσπαθεί να αφομοιωθεί στην κουλτούρα που έχει η πλειονότητα αποφεύγοντας την επαφή με μέλη άλλων εθνοτικών ομάδων ή μέσω της επιθετικότητας.¹²⁹ Η εθνοτική ψυχολογική αιχμαλωσία του ατόμου μεγαλώνει όταν απορρίπτεται συχνά η εθνοτική ομάδα ενός ατόμου από την πλειονότητα.

2. Ο εθνοτικός εγκλεισμός είναι το δεύτερο στάδιο του μοντέλου Banks και χαρακτηρίζεται από εγκλεισμό, αποκλεισμό αλλά και οικειοθελή απομόνωση καθώς το άτομο συναναστρέφεται κυρίως με τη δική του ομάδα ενώ αντιμετωπίζει με υπεροψία τα μέλη των άλλων εθνοτικών ομάδων. Σε αυτό το στάδιο το χαρακτηριστικότερο γνώρισμα είναι ότι τα μέλη μιας ομάδας νιώθουν ότι αποτελούνται από τα μέλη κάποιων άλλων εθνοτικών ομάδων, δείχνοντας το αυτό με ρατσιστικές και εχθρικές στάσεις ενώ όσον αφορά τη δική τους ομάδα προβάλλουν συνεχώς την περηφάνια που νιώθουν για την παράδοση και την κουλτούρα τους.¹³⁰ Τέλος, το άτομο αυτού του σταδίου προσδοκά λοιπόν, από τα υπόλοιπα μέλη της ομάδας του να την υπερασπιστεί και να την στηρίζει από τα μέλη των άλλων εθνοτικών ομάδων.
3. Η διευκρίνιση της εθνοτικότητας είναι και το τρίτο στάδιο, στο οποίο το άτομο αναπτύσσει μια εικόνα σαφή όσον αφορά τις προσωπικές στάσεις, της εθνοτικής ταυτότητας, της δικής του ομάδας και αποδέχεται τον εαυτό του και την ομάδα του. Η στάση

¹²⁹ Βλ. Πανταζής 2004, .σ.82.

¹³⁰ Βλ. ό.π., σ.82.

αυτή δηλαδή η αυτοαποδοχή είναι απαραίτητη για την αποδοχή των άλλων ομάδων αλλά και για την θετική συναναστροφή με αυτές.¹³¹

4. Στο τέταρτο στάδιο η δι- εθνικότητα αναφέρεται στο άτομο μιας ομάδας το οποίο έχει μεγάλη επιθυμία να συμμετέχει επιτυχώς σε δυο τουλάχιστον κουλτούρες αφού έχει μια «υγιή εθνοτική ταυτότητα», ικανότητες αλλά και τα ψυχολογικά γνωρίσματα τα οποία απαιτούνται ώστε να συμμετέχει σε άλλες κουλτούρες.¹³²
5. Το πέμπτο στάδιο είναι η πολυ- εθνοτικότητα και ο στοχαστικός εθνικισμός στο οποίο στάδιο το άτομο έχει καταφέρει να φτάσει σε ένα επίπεδο ώστε να έχει μια ξεκάθαρη, θετική, προσωπική, στοχαστική, εθνοτική και εθνική ταύτιση και να αναπτύξει θετικές στάσεις για τις άλλες εθνοτικές ομάδες ως αυτόνομο άτομο.¹³³ Επίσης, τα άτομα συνδέονται με την ομάδα τους και παρουσιάζουν αλληλεγγύη απέναντι στις άλλες εθνοτικές ομάδες.
6. Στο τελευταίο στάδιο το ονομαζόμενο η παγκόσμια πληρότητα, το άτομο σε αυτό το στάδιο έχει καταφέρει να φτάσει στο σημείο ώστε να έχει μια ξεκάθαρη, στοχαστική και θετική εθνική, εθνοτική και παγκόσμια ταύτιση καθώς επίσης έχει καταφέρει να αναπτύξει γνώσεις, δεξιότητες, ικανότητες και στάσεις οι οποίες είναι απαραίτητες ώστε το άτομο να αναπτύξει δράση εντός των άλλων εθνοτικών ομάδων, του δικού του έθνους και της παγκόσμιας κοινότητας.¹³⁴ Έτσι, έχει επιτύχει το άτομο μια ιδανική, ευαίσθητη ισορροπία εθνικής, εθνοτικής και παγκόσμιας ταύτισης.

Το άτομο στο τελευταίο στάδιο έχει εσωτερικεύσει παγκόσμιες αξίες και έχει αναπτύξει δεξιότητες και ικανότητες οι οποίες είναι αναγκαίες ώστε να

¹³¹ Βλ. Πανταζής 2004, .σ.82.

¹³² Βλ. ό.π., σ.82.

¹³³ Βλ. ό.π., σ.82.

¹³⁴ Βλ. ό.π., σ.83.

μπορέσει να υλοποιήσει τις δικές του αξίες και οράματα εντός της παγκόσμιας κοινότητας.¹³⁵

¹³⁵ Βλ. Πανταζής 2004, σ.83.

2.2.2. Όροι και κριτήρια της εθνικής ταυτότητας

Στο βιβλίο Εθνικισμός και Εθνική Ταυτότητα ο συγγραφέας του Βέικος Θ. αναφέρει πως η εθνική ταυτότητα ορίζεται από κάποια βασικά χαρακτηριστικά τα οποία εμπεριέχουν ανάλογα όρια, όρους και κριτήρια.¹³⁶

Ένα από τα χαρακτηριστικά αυτά είναι η φυλή και η καταγωγή όπου η κάθε ομάδα διακρίνεται από τις άλλες με την ιδέα της φυλής κ.α. ,με την οποία τα άτομα συνδέονται μεταξύ τους με την κοινή καταγωγή και κάνουν την ομάδα ή την κοινότητα. Οι γενιές διαδέχονται συνεχώς η μια την άλλη ανά αιώνες συνήθως σε ένα σταθερό γεωγραφικό χώρο και με αυτό τον τρόπο αποκτούν την ταυτότητα τους.

Το έδαφος αποτελεί ένα άλλο χαρακτηριστικό εθνικής ταυτότητας, όπου τα άτομα της ομάδας νιώθουν ασφάλεια αφού κατοικούν σε ένα τόπο από κοινού με τα υπόλοιπα άτομα της ομάδας. Η χάραξη των συνόρων παράγει την εθνική ταυτότητα και το εδαφικό κριτήριο, έχει σαφή όρια καθώς κάνει τα έθνη διακριτά μεταξύ τους μέσω της ιστορίας και του χρόνου παρά του χώρου και του τόπου. Τα εδαφικά όρια ταυτίζονται με την περιοχή που κατοικεί ένα μόνο έθνος.¹³⁷

Η οικονομική δραστηριότητα είναι ένα από τα αντικειμενικά κριτήρια. Οι εθνικές διαφορές λοιπόν, στηρίζονται στον καταμερισμό της εργασίας και αυτές οι διαφορές προκύπτουν από την άνιση ανάπτυξη και τέμνονται με πολιτισμικές διαφορές όπως η γλώσσα, η θρησκεία κ.λ.π. Τα κράτη εξαρτώνται από τη διεθνή οικονομία αλλά υπάρχουν και ισχυρά υλικά ενδιαφέροντα τα οποία καθορίζουν το εθνικιστικό πνεύμα εκείνων που ασχολούνται με την διεθνή αγορά.¹³⁸

¹³⁶ Βλ. Βέικος 1999, σ.31.

¹³⁷ Βέικος 1999, σ.31.

¹³⁸ Ό.π., σ. 34.

Η γλώσσα διασώζει και μεταβιβάζει αισθήματα, παραδόσεις, σύμβολα και μύθους μεταφέρει τον δεσμό των ατόμων μελών μιας ομάδας με κοινή ιστορική ταυτότητα και καταγωγή και αποτελεί επίσης ένα κριτήριο για διακρίσεις.

Κάθε έθνος έχει κοινή κληρονομιά και τα άτομα που το αποτελούν έχουν κοινή ιστορική παράδοση, κοινές μνήμες και βάσανα που τους συνδέουν μεταξύ τους. Κάθε γλώσσα και κουλτούρα αποτελεί τον ιδιαίτερο τρόπο σκέψης και την ξεχωριστή μορφή της ζωής του κάθε έθνους, γίνεται λοιπόν κατανοητό πως η κουλτούρα ως χαρακτηριστικό της εθνικής ταυτότητας είναι πολύ σημαντικό.

Η θρησκεία είναι ένα κύριο χαρακτηριστικό το οποίο διακρίνει τις εθνικές ομάδες και αποτελεί βασικό στοιχείο των ομάδων στην πορεία τους για εθνική συγκρότηση αλλά δεν αποτελεί επαρκή όριο ή κριτήριο εθνικής ταυτότητας.

Τέλος, το κράτος αποτελεί ένα όριο ή κριτήριο που συντίθεται από τα άτομα με κοινή βούληση και κυβερνώνται από νόμους αφορά δηλαδή την πολιτική ταυτότητα. Όμως, η πολιτική και εθνική ταυτότητα δύσκολα διακρίνονται μεταξύ τους. Το κράτος παρεμβαίνει στη δομή και λειτουργία της οικογένειας, στην παιδεία, στην υγεία κ.λ.π. ο στόχος του αλλά και η ευθύνη του είναι να διατηρήσει την εθνική ταυτότητα. Τα άτομα του κράτους δεν θεωρούνται μόνο πολίτες αλλά και πατριώτες οπότε γίνεται κατανοητό ότι το κράτος και το έθνος είναι μια ολότητα, όπου τα όρια του ενός ταυτίζονται με του άλλου και η πολιτική εναρμονίζεται με την εθνική λειτουργία της κοινωνίας.¹³⁹

Αυτή λοιπόν η διαδικασία αυτοπροσδιορισμού του ατόμου, αποτελεί το κλειδί της εθνικής ταυτότητας αλλά και προκαλεί τις αμφισβητήσεις των εθνικιστών σχετικά με το ποια θα πρέπει να είναι τα κριτήρια της εθνικής ταυτότητας.

Πρώτα απ' όλα το περιεχόμενο της εθνικής ταυτότητας, είναι αμφίβολο διότι υπάρχει η αμφισβήτηση ότι μπορεί να αναχθεί σε μια σειρά ή και σε ένα

¹³⁹ Βλ. ό.π., σ.40.

κατάλογο χαρακτηριστικών. Ο Fredrick Barth αρνείται ιδιαίτερα το πολιτισμικό περιεχόμενο της εθνικότητας με την εξήγηση ότι «η κατηγορία της είναι μια μορφή κοινωνικής οργάνωσης, ένας οργανωτικός φορέας που μπορεί να προσλάβει διαφορετικά κοινωνικό- πολιτισμικά συστήματα».¹⁴⁰

Με αυτόν τον τρόπο μπορούμε να φανταστούμε έναν εθνογραφικό χάρτη, ο οποίος θα περιλαμβάνει κάποια υπαρκτά και δυνάμει έθνη τα οποία θα έχουν κάποια κριτήρια όπως γενετικά, πολιτισμικά, γλωσσικά κ.α.. Σύμφωνα λοιπόν με τα παραπάνω, είναι εύκολο να διαπιστωθεί πως οι ποικίλες κοινωνίες, πολιτισμικές ομάδες έχουν μεταξύ τους πολλαπλές και διαφορούμενες σχέσεις, οι οποίες σχέσεις μεταβάλλονται με τον χρόνο. Οι σχέσεις αυτές μπορεί να είναι είτε μέσω κοινής καταγωγής, γλώσσας, κουλτούρας είτε κάποιας κοινής εργασίας.¹⁴¹

Δεν υπάρχει λοιπόν, καμία θεωρία που να εξηγεί όλα τα ερωτήματα σχετικά με τις εθνότητες και τον εθνικισμό, οπότε σύμφωνα με τον Βέικο είναι ανάγκη να οριστούν κάποια θεμελιώδη χαρακτηριστικά που να προσδιορίζουν τις εθνότητες.¹⁴²

Επομένως, ένα από τα πρώτα θεμελιώδη χαρακτηριστικά είναι η κουλτούρα όπου οι ομάδες και οι κοινότητες που εθνικοποιούνται έχουν κοινή πολιτισμική παράδοση και είναι αρκετά επιρρεπής στον εθνικισμό.

Η καταγωγή είναι το επόμενο χαρακτηριστικό που προσδιορίζει τις εθνότητες και στην οποία οι ευνοημένες ομάδες του εθνικισμού είναι οι ομοιογενείς. Οι άνθρωποι των ομοιογενών ομάδων πιστεύουν λοιπόν πως έχουν κοινή καταγωγή και νιώθουν εξαιτίας αυτής την κοινωνική συνοχή, την αλληλεγγύη, την πολιτισμική ενότητα, την διάρκεια και την πίστη.¹⁴³

Τέλος, η πολιτική είναι το τελευταίο χαρακτηριστικό των εθνοτήτων στο οποίο οι άνθρωποι εθνικοποιούνται ως το σημείο όπου χρειάζονται ενότητα και αλληλεγγύη. Γενικά, τα χαρακτηριστικά είναι επισφαλή και οι ταυτότητες που

¹⁴⁰ Ό.π., σ.41.

¹⁴¹ Βλ. ό.π., σ.42.

¹⁴² Βλ. ό.π., σ.43.

¹⁴³ Βλ. ό.π.

κρίνονται από αυτά είναι διαφορούμενες. Ο κύριος λόγος που τα κάνει κατανοητά είναι η διαδικασία συγκρότησης της εθνικής ταυτότητας όπου κυριαρχεί ο μύθος όπως για παράδειγμα στις Ινδίες και στην Αλγερία η ιδέα της εθνικής καταγωγής και της ιστορικής συνέχειας τους βοήθησε να αντισταθούν ενάντια στην αποικιοκρατία, και μέσα από αυτόν τον μύθο διαπιστώνουμε πως αυτός κάνει τους εθνικούς σχηματισμούς ασαφείς και διαφορούμενους.

2.3. Η έννοια του εθνικισμού

Ο εθνικισμός επινοήθηκε στην Ευρώπη στις αρχές του 19^{ου} αιώνα ¹⁴⁴ και συνδέεται με τον εκσυγχρονισμό. Πριν προχωρήσουμε όμως, στην ανάλυση του εκσυγχρονισμού και λαμβάνοντας υπόψη μας τα παραπάνω όπου αναφέρθηκε η έννοια του εθνικισμού θα προσπαθήσουμε να τον ορίσουμε όπως ο Gellner στο βιβλίο του «Εθνικισμός» όπου ορίζει τον εθνικισμό ως «μια πολιτική αρχή που διατείνεται ότι η ομοιότητα ως προς την κουλτούρα ή τον πολιτισμό είναι ο βασικός κοινωνικός δεσμός». ¹⁴⁵

Επίσης, ο όρος εθνικισμός έχει χρησιμοποιηθεί με ποικίλους τρόπους, σύμφωνα με τον Smith.A. στο βιβλίο του εθνική ταυτότητα και μπορεί να σημαίνει «το σύνολο της διαδικασίας σχηματισμού και συντήρησης εθνών ή εθνικών κρατών, τη συνείδηση του «ανήκειν»σε ένα έθνος καθώς και τα αισθήματα και τους πόθους που σχετίζονται με την ασφάλεια και την ευημερία του, μια γλώσσα και μια συμβολική για το «έθνος» και το ρόλο του, μια ιδεολογία που περιλαμβάνει ένα πολιτισμικό δόγμα για το έθνος και την εθνική βούληση καθώς και την επιταγή της πραγμάτωσης των εθνικών πόθων και της εθνικής βούλησης και τέλος ένα κοινωνικό και πολιτικό κίνημα που αποσκοπεί στην επίτευξη των στόχων του έθνους και στην πραγμάτωση της εθνικής βούλησης». ¹⁴⁶

Όσον αφορά την δεύτερη χρήση, αφορά την εθνική συνείδηση ή αλλιώς το εθνικό αίσθημα καθώς είναι πιθανόν να υπάρχουν πληθυσμοί με αρκετά υψηλό εθνικό αίσθημα, χωρίς όμως αυτοί να έχουν αναπτύξει ιδιαίτερα την εθνικιστική ιδεολογία και με αυτό τον τρόπο να διαφοροποιείται αρκετά από τις υπόλοιπες χρήσεις. Αντίστροφα, όμως υπάρχουν πληθυσμοί οι οποίοι να μην παρουσιάζουν υψηλή εθνική συνείδηση αλλά περιορισμένη ή ακόμη και

¹⁴⁴ Βλ. ό.π., σ. 28.

¹⁴⁵ Gellner E., Εθνικισμός, 1997, σ. 19.
(εφεξής Gellner 1997)

¹⁴⁶ Smith 2000, σ.109.

ανύπαρκτη και το γεγονός αυτό παρουσιάστηκε στην Δυτική Αφρική, συμπεριλαμβανομένων των περιπτώσεων της Χρυσής Ακτής και της Νιγηρίας. Οι προαναφερόμενες βρετανικές αποικίες δεν είχαν καμία σχέση με τις εθνοτικές διαιρέσεις και υπήρχαν ακόμη περιπτώσεις όπου πολλοί κάτοικοι δεν γνώριζαν την ύπαρξη της Χρυσής Ακτής.¹⁴⁷

Κάτι παρόμοιο θα μπορούσε να ειπωθεί και για την τρίτη χρήση, μια γλώσσα και μια συμβολική για το «έθνος» και το ρόλο του. Η παραπάνω χρήση δεν ταυτίζεται ακριβώς ούτε με την εθνικιστική ιδεολογία ούτε με το εθνικό αίσθημα αλλά διαμεσολαβεί ανάμεσα τους κυρίως μέσα από συνθήματα, ιδέες, σύμβολα και τελετές.

Η τελευταία χρήση του όρου εθνικισμού η οποία αναφέρει το εθνικιστικό κίνημα συνδέεται με απόλυτο τρόπο με την εθνικιστική ιδεολογία.

Σύμφωνα λοιπόν με τα παραπάνω ο Smith.A. ορίζει τον εθνικισμό «ως ιδεολογικό κίνημα για την επίτευξη και τη διατήρηση της αυτονομίας, της ενότητας και της ταυτότητας ενός πληθυσμού, που από ένα μέρος των μελών του γίνεται αντιληπτό ως πραγματικό ή δυνάμει έθνος».¹⁴⁸

Ο εθνικισμός λοιπόν, είναι πρώτα από όλα «μια πολιτική αρχή, η οποία υποστηρίζει την εναρμόνιση της πολιτικής και της εθνικής οντότητας».¹⁴⁹ Ο εθνικισμός ως αίσθημα ή ως κίνημα μπορεί να οριστεί κατά τον καλύτερο τρόπο υπό το πρίσμα αυτής της αρχής, έτσι λοιπόν, «το εθνικιστικό αίσθημα είναι το αίσθημα οργής που προκαλεί η παραβίαση αυτής της αρχής, ή το αίσθημα ικανοποίησης που προκαλεί η εκπλήρωσή της και εθνικιστικό κίνημα είναι αυτό που υποκινείται από ένα τέτοιου είδους αίσθημα».¹⁵⁰ Υπάρχουν ποικίλοι τρόποι που μπορούν να παραβιάσουν την αρχή του εθνικισμού. Είναι λοιπόν, δυνατόν τα «πολιτικά όρια ενός κράτους να μην κατορθώνουν να περιλάβουν όλα τα μέλη του αντίστοιχου έθνους ή μπορεί να τα περιλαμβάνουν μεν όλα αυτά, να περιλαμβάνουν όμως επίσης και κάποιους ξένους ή μπορεί να

¹⁴⁷ Βλ. ό.π., σ.110.

¹⁴⁸ Ο.π., σ.111.

¹⁴⁹ Gellner 1992, σ.13.

¹⁵⁰ Gellner 1992, σ.13.

αποτυγχάνουν ταυτοχρόνως και κατά τα δυο σκέλη: μη ενσωματώνοντας όλους τους ομοεθνείς, συμπεριλαμβάνοντας όμως κάποιους αλλοεθνείς». ¹⁵¹

Υπάρχει όμως μια μορφή παραβίασης της αρχής του εθνικισμού, η οποία είναι αρκετά ιδιαίτερη και αναφέρεται στο γεγονός ότι εάν οι ηγέτες της πολιτικής οντότητας ανήκουν σε διαφορετικό έθνος από εκείνο της πλειοψηφίας των μελών του, αποτελεί αυτό το γεγονός παραβίαση των πολιτικών συμβάσεων. Αυτό μπορεί να συμβεί είτε με την «ενσωμάτωση του εθνικού εδάφους σε μια ευρύτερη αυτοκρατορία είτε με την επιτόπου κυριαρχία μιας ξένης ομάδας». ¹⁵²

Έτσι λοιπόν, ο εθνικισμός αποτελεί μια θεωρία πολιτικής νομιμότητας, η οποία απαιτεί τα εθνικά όρια και τα πολιτικά να μην διαφέρουν μεταξύ τους και κυρίως τα εθνικά όρια στο εσωτερικό ενός κράτους να μην χωρίζει τους κρατούντες από τους υπόλοιπους.

Παρακάτω θα προσπαθήσουμε να αναφερθούμε στην ιδεολογία του εθνικισμού αλλά και στις κεντρικές προτάσεις της ή αλλιώς το πυρηνικό δόγμα της. Έτσι λοιπόν, «ο κόσμος διαιρείται σε έθνη, καθένα από τα οποία διαθέτει έναν μοναδικό χαρακτήρα, ιστορία και πεπρωμένο, το έθνος, το έθνος είναι πηγή κάθε πολιτικής ή κοινωνικής εξουσίας και η πίστη σε αυτό είναι ανώτερη από κάθε άλλη αφοσίωση, όλα τα ανθρώπινα όντα πρέπει να ταυτίζονται με κάποιο έθνος αν επιθυμούν την ελευθερία και την αυτοπραγμάτωση τους και τέλος, η ελευθερία και η ασφάλεια των εθνών αποτελεί προϋπόθεση για να επικρατήσει η ειρήνη και η δικαιοσύνη στον κόσμο». ¹⁵³

Σύμφωνα με τα παραπάνω, διαφαίνεται πως ο εθνικισμός είναι ιδεολογία του έθνους και όχι του κράτους ενώ το κεντρικό σημείο είναι το έθνος και η συλλογική δράση των μελών του. Οι πρώτοι εθνικιστές δεν ενδιαφέρθηκαν ιδιαίτερα για την απόκτηση κράτους είτε γενικά είτε πιο ειδικά για κάποιο συγκεκριμένο έθνος. Το ενδιαφέρον επικεντρώνεται περισσότερο στη

¹⁵¹ Βλ. ό.π.

¹⁵² Βλ. ό.π., σ. 14.

¹⁵³ Smith 2000, σ.112.

αυτονομία και τη πολιτισμική ισότητα σε ένα πολυεθνικό κράτος παρά για την πλήρη ανεξαρτητοποίηση όπως κάποιες μικρές ομάδες επιθυμούσαν.¹⁵⁴

Έτσι, λοιπόν σύμφωνα με τους παραπάνω ορισμούς οι εθνικιστές θεωρούν ότι το εθνικό κράτος δεν μπορεί να επιτύχει την συγκέντρωση όλων των μελών του και επίσης δεν θα πρέπει να ανέχεται την ύπαρξη ενός σημαντικού αριθμού μη μελών του κράτους. Επίσης, θεωρούν ότι το κράτος αποτελεί έναν οικουμενικό θεσμό της ανθρώπινης κοινωνίας ενώ στην πραγματικότητα τα κράτη δεν είναι οικουμενικά εφόσον υπάρχουν κοινωνίες οι οποίες διατηρούνται σε τάξη χωρίς να υπάρχουν κάποιοι εξειδικευμένοι φορείς. Ένα παράδειγμα είναι οι μικρές ομάδες τροφосуλλεκτών οι οποίες δεν συγκροτούν κράτος.

Επομένως, γίνεται κατανοητό ότι εφόσον οι εθνικιστές ενδιαφέρονται για τον αποκλεισμό των «ξένων» από καίριες θέσεις στο κράτος με αυτόν τον τρόπο δεν ανακύπτει κανένα πρόβλημα όταν δεν υπάρχει καν κράτος.¹⁵⁵ Ο ορισμός αυτός εμπεριέχει κάποια στοιχεία και της εθνικιστικής ιδεολογίας αλλά της γλώσσας και της συμβολικής του έθνους παρατηρώντας κάποιες αναφορές σε αισθήματα και πόθους.

Εκτός όμως, από τις απόψεις των εθνικιστών θα αναφερθούμε επιγραμματικά στις όψεις του εθνικισμού, οι οποίες αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της καθημερινότητας μας και εκφράζουν κάποιες έννοιες όπως αυτονομία, ταυτότητα, εθνικό πνεύμα, αυθεντικότητα, ενότητα κ.α. Οι όψεις αυτές αντιπροσωπεύονται από όλα αυτά τα εθνικά σύμβολα, έθιμα και τελετές όπως είναι η σημαία, ο εθνικός ύμνος, οι παρελάσεις, νόμισμα, όρκοι, παραδοσιακές φορεσιές, τελετές στην μνήμη των νεκρών του έθνους, κ.λ.π. και οι οποίες παραμένουν οι πιο ισχυρές και ανθεκτικές στο χρόνο όψεις του εθνικισμού.¹⁵⁶

¹⁵⁴ Βλ. ό.π.

¹⁵⁵ Gellner 1997, σ. 22.

¹⁵⁶ Smith 2000, σ. 117.

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, ο εθνικισμός συνδέεται με τον εκσυγχρονισμό, όπου θεωρείται «ως το χαρακτηριστικό που διαφοροποιεί ριζικά τις προ- βιομηχανικές κοινωνίες από αυτές που αναπτύχθηκαν στην Δύση μετά την Αγγλική και Βιομηχανική και τη Γαλλική Επανάσταση, συνεπάγεται τη σταδιακή εξαφάνιση της τοπικής παραδοσιακής κοινότητας, τον μετασχηματισμό των «υπηκόων» σε πολίτες και πιο γενικά, τη μαζική κινητοποίηση και ένταξη της πλειοψηφείας ενός πληθυσμού σε μια ευρύτερη οικονομική, πολιτική και πολιτιστική αρένα, που συνήθως ονομάζουμε κράτος-έθνος».¹⁵⁷ Με άλλα λόγια, μιλώντας για τον εθνικισμό παρατηρούμε μια ταύτιση με την ευρύτερη εθνική ταυτότητα είτε μέσω ενός ήδη υπάρχοντος κράτους -έθνους είτε μέσω ενός οράματος για τη δημιουργία του.

Επίσης, κατανοούμε πως ο εθνικισμός αντιλαμβάνεται το κράτος- έθνος ως «μία συνεχή και ενιαία εδαφική περιοχή που χωρίζεται με σαφή όρια από άλλες παρόμοιες περιοχές, που περικλείει ολόκληρο ο εθνικό σώμα ή έστω ένα μεγάλο του μέρος και που διοικείται με θεσμούς, οι οποίοι εκφράζουν το χαρακτήρα και τη βούληση αυτού του σώματος».¹⁵⁸

Σύμφωνα με τον Gellner, ο εθνικισμός μπορεί να συνδεθεί με τον εκσυγχρονισμό αναπόφευκτα, αφού η ταύτιση του ατόμου με την τοπική παραδοσιακή κοινότητα δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί οπότε διαπιστώνουμε πως ταυτίζεται με ένα νέο ευρύτερο σύνολο που ξεπερνάει τον τοπικισμό.¹⁵⁹

Στην Ελλάδα οι εθνικιστικές ιδέες άρχισαν να αναπτύσσονται πριν από την ίδρυση του ανεξάρτητου ελληνικού κράτους, κυρίως από τις τάξεις των διανοούμενων οι οποίοι είχαν διασυνδέσεις με τα κέντρα της Διασποράς και ήταν επηρεασμένοι από τον δυτικό Διαφωτισμό αλλά και από τη Γαλλική Επανάσταση. Οι ιδέες αυτές σχετικά με την ίδρυση του ανεξάρτητου κράτους

¹⁵⁷ Μουζέλης Ν., Ο εθνικισμός στην ύστερη ανάπτυξη, 1994, σ.35.

(εφεξής Μουζέλης 1994)

¹⁵⁸ Βεντούρα 1994, σ. 71.

¹⁵⁹ Βλ. ό.π., σ.37.

υπερίσχυσαν της αντίδρασης των κοτσαμπάσηδων και της εκκλησίας που προτιμούσαν τον μη κατακερματισμό της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.¹⁶⁰

¹⁶⁰ Βλ. ό.π., σ.38.

2.3.1. Η «γέννηση» του εθνικισμού

Όπως αναφερθήκαμε παραπάνω, η «γέννηση» του εθνικισμού τοποθετείται σύμφωνα με μελετητές στις αρχές του 19^{ου} αιώνα στην Ευρώπη, αφορά κυρίως ευρωπαϊκό φαινόμενο και πιο συγκεκριμένα δυτικοευρωπαϊκό το οποίο εξαπλώθηκε με ραγδαίους ρυθμούς σε λιγότερο από δυο αιώνες σε ολόκληρο τον κόσμο.¹⁶¹

Οι δυτικοευρωπαϊκές αυτές καταβολές της εθνικιστικής ιδεολογίας αποτέλεσαν το κυριότερο κριτήριο των ιστορικών τυπολογιών που έχουν προταθεί κατά καιρούς.¹⁶² Δυο βασικές κατηγορίες περιέχονται στις τυπολογίες οι «πρωτογενείς» και οι «δευτερογενείς» εθνικισμοί.

Οι πρωτογενείς εθνικισμοί αναφέρονται στις αρχές του 19^{ου} αιώνα στην Ευρώπη, όπου αναπτύχθηκαν στο εσωτερικό πολιτικών δομών, τις οποίες αποδέχθηκαν, διατήρησαν και ιδιοποιήθηκαν καθιστώντας αυτές σε εθνικά κράτη. Ο εθνικισμός δημιουργήθηκε «μέσα σε υπάρχοντα συστήματα πολιτικής οργάνωσης, που αποτελούσαν βεβαίως παράγωγα προηγούμενων εξελίξεων όπως για παράδειγμα η παρακμή της δυτικής φεουδαρχίας, η συγκεντρωτική μοναρχία κ.α. αλλά ήταν με τέτοιο τρόπο συγκροτημένα ώστε να μην αντιβαίνουν κατάφωρα στις δοξασίες και τα προτάγματά του».¹⁶³ Στόχος λοιπόν, των πρωτογενών εθνικισμών ήταν να αναδείξουν και να διατηρήσουν τον εθνικό χαρακτήρα των κυρίαρχων κρατών.

Οι δευτερογενείς εθνικισμοί τώρα έπονται χρονολογικά από τους πρωτογενείς και έρχονται σε αντίθεση με αυτούς όσον αφορά τους πολιτικούς σχηματισμούς. Συγκεκριμένα, το έθνος δεν είναι ενωμένο και ανεξάρτητο σε αυθύπαρκτη πολιτική οντότητα στο δικό του εθνικό κράτος αλλά είναι είτε κατακερματισμένο σε ποικίλους πολιτικούς σχηματισμούς είτε είναι υπόδουλο σε κάποια άλλα έθνη κράτη είτε ακόμη είναι διάσπαρτο σε

¹⁶¹ Λέκκας 1996, σ.90.

¹⁶² Βλ. ό.π.

¹⁶³ Ό.π., σ.92.

ολόκληρο τον κόσμο.¹⁶⁴ Οι συγκεκριμένοι δευτερογενείς εθνικισμοί για τους οποίους αναφερθήκαμε μόλις, δεν διαθέτουν πολιτική ανεξαρτησία και έχουν απελευθερωτικό ή ενοποιητικό χαρακτήρα.

Ο εθνικισμός λοιπόν, υπαγορεύει τις πολιτικές αναφορές και τους πολιτικούς στόχους, όπου διαφαίνονται σε όλο το εύρος των πρακτικών φροντίδων και θα παραθέσουμε παρακάτω τις διάφορες κατά περίπτωση μέριμνες του.

Η διασφάλιση της πολιτικής ελευθερίας και η προσπάθεια διασφάλισης της άμυνας ενός έθνους από κάποιες αλλοεθνείς επεμβάσεις αποτελεί μια από τις μέριμνες του εθνικισμού. Επίσης, η καλλιέργεια τη εθνικής υπερηφάνειας καθώς και η ενίσχυση της εσωτερικής ενότητας, ομοψυχίας και ομοιογένειας του έθνους επιτυγχάνονται με την δημιουργία ή την διατήρηση κάποιου πολιτικού, πολιτισμικού, κοινωνικού και οικονομικού χαρακτήρα.¹⁶⁵

Άλλη μια βασική μέριμνα του εθνικισμού είναι η ενοποίηση των μελών του εθνικού σώματος δηλαδή, άτομα τα οποία τους διακρίνει η ίδια η εθνική ταυτότητα αλλά δεν βρίσκονται στο εθνικό κράτος όπως για παράδειγμα απόδημοι, διασπορά κ.α.. Τέλος, κάποια εδαφική, οικονομική, πολιτισμική επέκταση του έθνους σε περιοχές οι οποίες ανήκουν δικαιωματικά σε τμήματα του.¹⁶⁶

Οι παραπάνω στοχοθεσίες είναι ενδεικτικές της «αρχέτυπης σύζευξης πολιτισμικών αρχών (ορισμός του έθνους) και πολιτικών προταγμάτων (φυσική προστασία του έθνους) στην εθνικιστική ιδεολογία».¹⁶⁷ Το βασικό στοιχείο λοιπόν, του εθνικισμού είναι η συνύπαρξη της κουλτούρας με την πολιτική καθώς αποκαλύπτεται ο τρόπος με τον οποίο προσλαμβάνεται η έννοια του έθνους.

¹⁶⁴ Βλ. ό.π.

¹⁶⁵ Βλ. ό.π., σ.106.

¹⁶⁶ Βλ. ό.π.

¹⁶⁷ Ο.π.

2.3.2. Όροι που επηρεάζουν την ανάπτυξη του εθνικισμού

Υπάρχουν λοιπόν, κάποιοι όροι που επηρεάζουν την ανάπτυξη του εθνικισμού και θα αναφερθούμε επιγραμματικά σε αυτούς. Η πολιτική ενότητα, είναι ένας από τους όρους, η οποία υποβοηθάει στην δημιουργία γλωσσικής ενότητας, εφόσον η εξάπλωση της γλώσσας πολλές φορές οφείλεται σε πολιτικούς λόγους.¹⁶⁸ Η πολιτική ενότητα συντελεί επίσης, στην εξάπλωση γενικότερα του πολιτισμού καθώς συνταυτίζει τα μέλη ενός κράτους μεταξύ τους και γεννά κοινά αισθήματα.

Άλλος ένας βασικός όρος που επηρεάζει την ανάπτυξη του εθνικισμού είναι η εσωτερική πολιτική οργάνωση του κράτους, καθώς επίσης και η επίδραση της θρησκείας ευνοεί την ανάπτυξη του εθνικισμού, όταν αυτήν συμπίπτει με το έθνος αλλιώς γίνεται δυσμενής για την ανάπτυξη του.¹⁶⁹ Οι οικονομικές σχέσεις επηρεάζουν ιδιαίτερα την ανάπτυξη του εθνικισμού αφού αποτελούν την βάση κάθε κοινωνίας, φέρνουν σε επαφή τους ανθρώπους, δημιουργούν δεσμούς μεταξύ τους, κοινές βιοτικές συνθήκες και κοινά αισθήματα.¹⁷⁰

Τέλος, το έδαφος ή αλλιώς το φυσικό περιβάλλον επηρεάζει τον εθνικισμό με διάφορους τρόπους. Πρώτον συντελεί στον σχηματισμό του έθνους, επίσης επηρεάζει τις συνήθειες, τις σκέψεις, το χαρακτήρα και τελικά ολόκληρο τον πολιτισμό και την εξάπλωση όλων αυτών. Επίσης, η επίδραση αυτή δεν ενεργεί το ίδιο για όλα τα στάδια της εξέλιξης ενός έθνους καθώς όταν διαμορφωθεί η ιδιοσυγκρασία του, η αλλαγή του περιβάλλοντος δεν την μεταβάλλει εύκολα.¹⁷¹

¹⁶⁸ Βλ. Παπαναστασίου.Α, Εθνικισμός κοινωνιολογική μελέτη, 1992, σ.39.

(εφεξής Παπαναστασίου 1992)

¹⁶⁹ Βλ. Παπαναστασίου 1992, σ.46.

¹⁷⁰ Βλ. ό.π., σ.49.

¹⁷¹ Βλ. ό.π., σ.55.

2.3.3. Ο εθνικισμός ως μια σύγχρονη ιδεολογία

Σύμφωνα με τον Λέκκα, στο βιβλίο του η εθνικιστική ιδεολογία αναφέρει ότι ο εθνικισμός είναι μια σύγχρονη ιδεολογία και ότι έχει δυο ιδιαίτερα γνωρίσματα τα οποία καθιστούν φανερή την διάκριση του από κάποιες άλλες σύγχρονες ιδεολογίες.

Το πρώτο γνώρισμα είναι «η εκπληκτική του πολυμορφία και πλαστικότητα, πού, σε συνδυασμό με την ευρύτατη απήχυσή του, οδηγεί συχνά στην άρνηση του ιδεολογικού του χαρακτήρα και στην εξομοίωσή του με ανθρωπολογικές κατηγορίες, όπως η συγγένεια. Το δεύτερο είναι η ασυνήθιστη για σύγχρονη ιδεολογία αντίληψη για το χρόνο, αντίληψη που αρνείται στην ουσία την ασυνέχεια και την τομή και παρουσιάζει το χρόνο ως ομοιογενή και κενό».¹⁷²

Η αντίληψη αυτήν οδηγεί στην άποψη πως η λειτουργία των εθνικιστικών ιδεών είναι φυσική και απόλυτη πιο συγκεκριμένα ότι δηλαδή, η εθνική αλληλεγγύη αποτελεί ένα πάγιο γνώρισμα της ανθρώπινης ιστορίας.¹⁷³ Οι εθνικιστές συμμαρμίζονται αυτήν την άποψη, καθώς αντιμετωπίζουν τον εθνικισμό ως μια εκδήλωση κάποιου ανθρωπολογικού ή ψυχολογικού σταθερού σημείου στην ιστορία. Επομένως, η παρουσίαση των κεντρικών σημείων της εθνικιστικής ιδεολογίας θα βοηθούσε στην απελευθέρωση από την αντιμετώπιση εκείνη, η οποία θεωρεί απόλυτες τις έννοιες.

Η ιστορικότητα λοιπόν, του εθνικισμού ή πιο συγκεκριμένα η ιστορικότητα του λεξιλογίου που χρησιμοποιείται από την εθνικιστική ιδεολογία υπήρχε πριν ακόμη από την σύγχρονη κοινωνία και οι συχνότερες αναφορές που έχουν γίνει αφορούν την εθνική υπόσταση και την εθνική

¹⁷² Λέκκας 1996, σ.73.

¹⁷³ Βλ. ό.π.

αλληλεγγύη κάποιων ιστορικών λαών της αρχαιότητας όπως για παράδειγμα των αρχαίων Ελλήνων, των Κινέζων κ.α.¹⁷⁴

Η αρχαία Ελλάδα είναι ένα από τα παραδείγματα στο οποίο παρατηρείται η αίσθηση αλληλεγγύης, η οποία εκφράζεται με την διάκριση των «Ελλήνων» και των «Βαρβάρων». Επίσης, οι Κινέζοι διέκριναν το Μέσο Βασίλειο, το Κέντρο της Γης, στο οποίο κατοικούσαν οι ίδιοι, από τον έξω κόσμο των «Βαρβάρων», ενώ οι Βιετναμέζοι και οι Κορεάτες ανέπτυξαν, κάτω από την κινεζική πίεση ανάλογα συναισθήματα αλληλεγγύης σε παλιότερα χρόνια της ιστορίας.¹⁷⁵

Λογικό είναι πως τα παραδείγματα από την αρχαιότητα αλλά και από τον Μεσαίωνα είναι ανεξάντλητα το ζητούμενο όμως είναι το τι αντιπροσωπεύουν αυτά. Τα παραπάνω παραδείγματα εκφράζουν την συλλογικότητα η οποία περιορίζεται τοπικά, χρονικά και βιωματικά. Το κεντρικό σημείο της συλλογικότητας ήταν η παραδοσιακή κοινότητα στην οποία κάθε μέλος της γεννιέται, αναπτύσσεται και με την οποία ορίζεται και χωρίς αυτήν δεν έχει κοινωνική υπόσταση κατανοώντας λοιπόν πως όλα τα παραπάνω δεν σχετίζονται με την εθνική αλληλεγγύη.¹⁷⁶

Επίσης, οι ένοπλες συγκρούσεις στην παραδοσιακή κοινωνία σύμφωνα με τον Λέκκα Π., συγγραφέα του βιβλίου εθνικιστική ιδεολογία αναφέρει πως δεν οφείλονται σε εθνικούς λόγους αλλά πιο συχνά οφείλονται σε θρησκευτικές αντιθέσεις, δυναστικές αντιπαλότητες, τοπικοί ανταγωνισμοί, οικονομικές διεκδικήσεις και επιδρομές κ.α. ένα παράδειγμα ώστε να επιβεβαιωθούν τα παραπάνω είναι όταν στον Μεσαίωνα μεγάλες μάζες του πληθυσμού μιας χώρας δεν έχουν την αίσθηση της αλληλεγγύης αλλά αποδίδουν νομιμοφροσύνη στον κυρίαρχο της κοινότητας της πόλης στην οποία έχουν γεννηθεί και περνούν την ολόκληρη ζωή τους.¹⁷⁷

¹⁷⁴ Βλ. ό.π., σ.74.

¹⁷⁵ Βλ. ό.π., σ.75.

¹⁷⁶ Βλ. ό.π., σ.76.

¹⁷⁷ Βλ. ό.π., σ.77.

Υπάρχει επίσης, η άποψη πως όσοι άνθρωποι μιλούν διαφορετικές γλώσσες θεωρούνται πως ανήκουν σε ξεχωριστές ομάδες και σε αυτό το σημείο ξεκινούν τα προβλήματα όταν αποδίδουμε συγκεκριμένη σημασία σε παραδείγματα γλωσσικής διάκρισης από το παρελθόν. Επομένως, για «να αποδοθεί στη γλωσσική διαφορά φόρτιση και πολιτική δυναμική, πρέπει να υπάρχει ήδη η ανάγκη να δηλωθεί η εθνική ταυτότητα ή ετερότητα».¹⁷⁸

Οι εθνικιστές χρησιμοποιούν το γλωσσικό κριτήριο ως επιχείρημα για τον διαχωρισμό των ανθρώπων, όπου ομιλούν διαφορετική γλώσσα από τα μέλη μιας ομάδας σε ξεχωριστές ομάδες. Τέλος, η γλώσσα είναι επόμενο να μην μπορεί να αποτελέσει μόνη της κριτήριο της εθνικής διαφοροποίησης ή να αποτελέσει αποδεδειγμένο τεκμήριο των εθνικών διακρίσεων στα αρχαία χρόνια, εφόσον δεν υπάρχει απόλυτη γλωσσική ομοιογένεια στο εσωτερικό ενός έθνους.

Το σχολείο με την διοργάνωση των εθνικών εορτών, τα σχολικά εγχειρίδια της Ιστορίας που επισημαίνουν το έθνος και την εθνική ταυτότητα που αναλύθηκαν παραπάνω, προάγουν τον εθνικισμό, τον φανατισμό υπέρ του λαού μας, το «μίσος» απέναντι στις γειτονικές χώρες κ.λ.π. ενώ θα έπρεπε γενικότερα να προάγεται η διαπολιτισμικότητα και πιο συγκεκριμένα η διαπολιτισμικότητα της Ιστορίας.

¹⁷⁸ Ό.π., σ.81.

2.3.4. Τύποι του εθνικισμού

Ο Παπαναστασίου Α. στο βιβλίο του ο εθνικισμός κοινωνιολογική μελέτη, ορίζει τον εθνικισμό ως την προσπάθεια ενός έθνους για την επιβολή του εντός των ορίων ώστε να αποκρούσει αλλοεθνείς επιβολές ή για την συγχώνευση όλων των χωρισμένων μερών του έθνους.¹⁷⁹

Η εθνικιστική ιδέα λοιπόν, εκδηλώνεται στο πρώτο μέρος του ορισμού με την καταπολέμηση κάποιας ξένης επίδρασης και στο δεύτερο μέρος εκδηλώνεται με την αποτροπή τοπικιστικών τμημάτων μέσα στο έθνος. Γίνεται λοιπόν, κατανοητό πως η ουσία της όλης προσπάθειας είναι η κυριαρχία της υπόστασης ολόκληρου του έθνους και η προσπάθεια αυτή μπορεί να εκδηλωθεί σε όλα τα στάδια της ανθρώπινης ενέργειας όπως στην πολιτική, στην οικονομική, στην κοινωνική, στην πνευματική και τέλος στη θρησκευτική ζωή.

Επίσης, όλα τα παραπάνω στάδια της ανθρώπινης ενέργειας εμπεριέχουν διάφορα είδη εθνικισμού και θα αναφερθώ επιγραμματικά σε αυτά. Στον πολιτικό εθνικισμό όπως αναφέραμε και παραπάνω πραγματοποιείται μια προσπάθεια των εθνών για τη διατήρηση της ανεξαρτησίας τους, ο λεγόμενος αμυντικός εθνικισμός.

Ένας άλλο είδος εθνικισμού είναι ο επαναστατικός εθνικισμός, στον οποίο το έθνος προσπαθεί να αποκτήσει την ανεξαρτησία του εφόσον έχει κατακτηθεί το έθνος από κάποιον ξένο ζυγό, επίσης ο απελευθερωτικός εθνικισμός είναι ένα δεύτερο είδος εθνικισμού όπου κάποιος ελεύθερος λαός προσπαθεί να ελευθερώσει κάποιον υπόδουλο λαό και να τον προσαρτήσει πολιτικά σε αυτόν. Ακολουθούν άλλα δυο είδη εθνικισμού ο ενωτικός δηλαδή η ένωση με ελεύθερους άλλους ομοεθνείς λαούς, και τέλος ο αποχωριστικός εθνικισμός, στον οποίο κάποια ελεύθερα έθνη αλλά πολιτικά ενωμένα με άλλα προσπαθούν για τον αποχωρισμό και για αυθύπαρκτη διαβίωση.¹⁸⁰

¹⁷⁹ Βλ. Παπαναστασίου 1992, σ.7.

¹⁸⁰ Βλ. ό.π., σ.8.

Όσον αφορά τον πνευματικό εθνικισμό η κύρια μορφή εκδήλωσης του είναι ο γλωσσικός εθνικισμός, το οποίο γίνεται κατανοητό εφόσον η μητρική γλώσσα επιβάλλεται μέσα στα όρια ενός έθνους ενώ έχει διαπιστωθεί επίσης πως στο πνευματικό στάδιο μέσα από τα έθιμα και τις συνήθειες έχουν εκδηλωθεί εθνικιστικές τάσεις.

Επίσης, και στον οικονομικό εθνικισμό έχουν παρατηρηθεί κάποιες εθνικιστικές τάσεις, με την προτίμηση από το έθνος των αγαθών που παράγει το ίδιο και όχι των αγαθών που παράγουν άλλα έθνη.¹⁸¹

Στον κοινωνικό εθνικισμό παρατηρείται αποκλεισμός από οικογενειακούς και κοινωνικούς δεσμούς με άλλα έθνη, κάτι το οποίο δύσκολα μπορεί να εμφανιστεί στην σημερινή εποχή αλλά στην αρχαιότητα είχαν παρατηρηθεί τέτοια περιστατικά και ο ξένος βρισκόταν σε τελείως μειονεκτική θέση.

Τέλος, ο θρησκευτικός εθνικισμός μπορεί να παρουσιαστεί μόνο στις περιπτώσεις όπου το έθνος συμπίπτει με τη θρησκεία. Στην αρχαιότητα είχε υπάρξει τέτοια συνύπαρξη έθνους και θρησκείας και υπήρξε η προϋπόθεση ανάπτυξης του θρησκευτικού φανατισμού αλλά έλλειπε μια άλλη σημαντική προϋπόθεση, η τάση εξάπλωσης μιας θρησκείας και επομένως η επιβολή της σε ένα έθνος γεγονός που θα μπορούσε να είχε αναπτύξει το θρησκευτικό εθνικισμό.¹⁸²

¹⁸¹ Βλ. ό.π.,σ.14.

¹⁸² Βλ. ό.π.,σ.17.

Κεφάλαιο 3

3.1. Έθνος, Εθνικισμός και εθνικές γιορτές

Οι εθνικές γιορτές «εξιστορούν» γεγονότα της ιστορικής πορείας του έθνους, αποδίδουν σεβασμό σε πρόσωπα που η προσφορά και η θυσία τους αποδείχθηκε στη ροή της ιστορίας. Η οικογένεια και το σχολείο είναι αυτοί οι φορείς όπου μεταφέρουν την ιστορία στη νέα γενιά. «Σε καιρό ειρήνης είναι οι μόνες ευκαιρίες, για να αναπτύξουν οι μαθητές κοινή δράση, ξεπερνώντας το εγώ τους για τη δημιουργία του «εμείς», το οποίο υπαγόρευσαν, ακριβώς τα κατορθώματα των ενδόξων προγόνων.»¹⁸³

Σκοπός κάθε λαού είναι η παιδεία να “μορφώσει” τη νέα γενιά σύμφωνα με ορισμένα ιδανικά που επικρατούσαν στις αντιλήψεις των μεγαλύτερων ανθρώπων και να προσφέρει στα παιδιά θρησκευτική και εθνική μόρφωση ώστε να διαφυλάξουν την ταυτότητα τους, θρησκευτική και εθνική αντίστοιχα. Έτσι, από γενιά σε γενιά αφηγούνται την Ιστορία του έθνους στους μαθητές με την βοήθεια εικόνων ,με την αναπαράσταση εικόνων και με θεατρικές παραστάσεις στις εθνικές γιορτές που πραγματοποιούνται στα σχολεία, μιλούν για τις θυσίες και τους αγώνες των Ελλήνων ηρώων που επέτρεψαν τη συνέχεια του έθνους και μέσα από αυτή την διαδικασία εντάσσεται στο υποσυνείδητο των μαθητών το εθνικό παρελθόν.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, κατανοούμε ότι για την ελληνική πραγματικότητα αγωγή και εκπαίδευση σε όλες τις εκφάνσεις της ιστορικής τους πορείας, στόχευαν στην ηθικοποίηση του παιδιού αλλά και στην εθνοκεντρική του μόρφωση.¹⁸⁴

¹⁸³ Μ. Δημάση, Τα ελληνόγλωσσα αναγνωστικά βιβλία του δημοτικού σχολείου της Κωνσταντινούπολης και η θρησκευτική και εθνική ταυτότητα των Ελληνοπαίδων, εκδοτικός οίκος αδελφών Κυριακίδη , Θεσσαλονίκη 1996, σελ.285.
(εφεξής Δημάση 1996)

¹⁸⁴ Βλ., ό.π., σ.101.

Σύμφωνα, με την Μ.Δημάση¹⁸⁵, η οποία πραγματοποίησε μια έρευνα σχετική με τα αναγνωστικά βιβλία του δημοτικού σχολείου της Κωνσταντινούπολης, διαχωρίζει την μελέτη σε δυο μέρη. Έτσι, τα αναγνωστικά βιβλία που χρησιμοποιήθηκαν στην έρευνα χωρίζονται σε τρεις περιόδους όπως, Α περίοδος(19^{ος} αιώνας-1923), Β περίοδος(1924-1954) και τέλος, Γ περίοδος(1955 και εξής).Από το 1955 και μετά οι Έλληνες εκδηλώνουν την «εθνικοφροσύνη» τους με τις εθνικές εορτές στο σχολείο.

¹⁸⁵ Βλ. ό.π., σ.285.

3.2.Οι εθνικές παρελάσεις παλιά και σήμερα

Η παράδοση των μαθητικών παρελάσεων είναι πολύ παλιά στη χώρα μας και οι ρίζες της φθάνουν στον προηγούμενο αιώνα. Οι πρώτοι που παρέλαυναν ήταν οι φοιτητές σε στιγμές εθνικής κινητοποίησης. Τα σχολεία εμφανίζονται παραταγμένα στην εθνική εορτή της 25ης Μαρτίου 1924, ημέρα που συνέπιπτε με την ανακήρυξη της Δημοκρατίας. Τα επόμενα χρόνια αναφέρονται μόνο πρόσκοποι και μαθητές στρατιωτικών σχολών που πλαισιώνουν τη στρατιωτική παρέλαση.

Όμως για πρώτη φορά η μαθητική παρέλαση παίρνει χαρακτήρα επίσημο και συμπληρωματικό ως προς τη στρατιωτική, από το 1936.¹⁸⁶ Για μία και μόνο φορά ετέθη θέμα κατάργησης των μαθητικών παρελάσεων ως αναχρονιστικού θεσμού, αλλά αμέσως η ιδέα απερρίφθη κατηγορηματικά. «Ήταν τον Φεβρουάριο του 1984, όταν δημοσιεύθηκε η είδηση. Η φιλοκυβερνητική εφημερίδα "Ειδήσεις" επιδοκίμασε την απόφαση: Άξια για κάθε έπαινο η πρωτοβουλία του υπουργείου Παιδείας να θέσει τέρμα στις παρελάσεις των μαθητών». ¹⁸⁷ Το έθιμο αυτό της παρέλασης όπου τα παιδιά θα πρέπει να γυρίζουν το κεφάλι προς τα δεξιά ώστε να αποδώσουν τιμή στον υπουργό, στον νομάρχη και στον δεσπότη δεν συναντάτε στις περισσότερες χώρες του κόσμου.¹⁸⁸ Για το λόγο ότι δεν συμβάλλει στην διαμόρφωση ελεύθερων και ανεξάρτητων συνειδήσεων αλλά καλλιεργεί την μαζική πειθαρχία. Από τότε κανείς υπουργός δεν πήρε την πρωτοβουλία κατάργησης των παρελάσεων και μέχρι σήμερα πραγματοποιούνται οι εθνικές παρελάσεις. Όμως, τα τελευταία χρόνια τίθεται συχνά το θέμα σχετικά με την κατάργηση των παρελάσεων.

¹⁸⁶Βλ. Εφημερίδα Ελευθεροτυπία, 29/10/1995

(εφεξής ελευθεροτυπία 1995)

¹⁸⁷ ό.π., Ελευθεροτυπία, 1995

¹⁸⁸ Βλ. ό.π., Ελευθεροτυπία 1995

Σήμερα, θα πρέπει να αναρωτηθούμε εάν τα σχολεία της χώρας γιορτάζουν, με τη βαρύτητα, τη σοβαρότητα, τη λαμπρότητα που επιβάλλεται, τις εθνικές μας επετείους αναδεικνύοντας τις γιορτές αυτές σε εξαιρετικής σημασίας και αίγλης γεγονότα της σχολικής ζωής.¹⁸⁹ Τα Σχολεία γιορτάζουν τυπικά και με περιορισμένη συμμετοχή αυτές τις επετείους. Άλλο ένα εξίσου σημαντικό ερώτημα είναι κατά πόσο οι νέοι, οι σημερινοί μαθητές και φοιτητές και αυριανοί πολίτες αυτής της χώρας, έχουν την ευκαιρία να νιώσουν βαθιά μέσα τους τι αγώνες χρειάστηκαν, πόσοι Έλληνες χάθηκαν, ποια ιδανικά υπηρέτησαν, ποιες αξίες τούς οδήγησαν να αγωνιστούν για να μας κληροδοτήσουν μιαν ελεύθερη πατρίδα; «Κι ωστόσο οι μνήμες, ιδίως του '40, είναι ακόμη νωπές. Δεν έχουμε την πολυτέλεια να μετατρέψουμε αυτές τις «επετείους ουσίας» σε «επετείους απουσίας» ή και σε «γιορτές ρουτίνας», με τυπικές προσεγγίσεις και επιφανειακές αναδρομές ή και με μεγαλόστομες ρητορικές εξάρσεις που παρακάμπτουν την ουσία και τη σημασία των γεγονότων.»¹⁹⁰ Αναβιώνοντας τις στιγμές εκείνες του '40 και του '21 πρέπει να εμπνεύσουν όλους και ιδίως τους νέους ιδιαίτερα σε μια εποχή σύγχυσης των ιδεών.

¹⁸⁹ Βλ. Εφημερίδα Το ΒΗΜΑ, 03/11/2002, Γ. Μπαμπινιώτης
(εφεξής Το ΒΗΜΑ 2002, Γ. Μπαμπινιώτης)

¹⁹⁰ Ο.π., Το ΒΗΜΑ, 2002

3.2.Οικογένεια και εθνικές γιορτές

Ένας άλλος σημαντικός φορέας και ίσως ένας από τους σημαντικότερους όπου διαμορφώνει την εθνική συνείδηση στα παιδιά είναι η οικογένεια. «Τα συναισθήματα φιλοπατρίας και άλλοτε η συνειδητοποίηση των υποχρεώσεων κάθε πολίτη προς την πατρίδα αποτελούν χώρους ενδιαιτήματος του ενδιαφέροντος των γονέων». ¹⁹¹

Παραπάνω αναφέρθηκε ο όρος εθνική συνείδηση η οποία διαμορφώνεται από την οικογένεια και πιο αναλυτικά η νεοελληνική εθνική συνείδηση «γεννιέται τον 11^ο αιώνα, όταν ο ελληνισμός του Βυζαντίου μένει το μόνο συστατικό στοιχείο της αυτοκρατορίας, περικυκλωμένος από εχθρικούς λαούς και εθνότητες. Οι ελληνικοί πληθυσμοί της Μικράς Ασίας και της Ελλάδας, διαβιούντες σε απομόνωση και διαισθανόμενοι τον κίνδυνο εθνικού αφανισμού, ξαναβρίσκουν ως σταθερά σημεία αναφοράς το κλασικό ελληνικό πνεύμα και πολιτισμό και το όνομα «Έλλην» (για αιώνες συνώνυμο του «ειδωλολάτρης»), με τη διπλή έννοια της μέθεξης στην ελληνική παιδεία και της ελληνικής καταγωγής, η οποία συνέχεται άρρηκτα με την ελληνική χριστιανική ορθοδοξία διαμέσου του Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως. Η λαϊκή γλώσσα αναβαθμίζεται, η διάνοηση αναζητάει τις ελληνικές ρίζες της, η Βυζαντινή Αυτοκρατορία εξελληνίζεται, οι Κομνηνοί και οι Παλαιολόγοι είναι Έλληνες αυτοκράτορες και ελληνικά βασίλεια η Αυτοκρατορία της Νίκαιας και το Δεσποτάτο της Ηπείρου. Τον 15^ο αιώνα ο Γεώργιος Γεμιστός – Πλήθων καθόρισε με σαφήνεια τις γεωγραφικές και εθνολογικές βάσεις του νεότερου ελληνισμού». ¹⁹²

Από τον 19^ο αιώνα και μέχρι το 1923 κάθε Έλληνας όφειλε να ανατρέφει τα παιδιά του την αγάπη για την πατρίδα και να τα προετοιμάζει για την στράτευση του. Από το 1924-1955 οι γονείς είναι τίμιοι, μορφωμένοι και

¹⁹¹ Δημάση 1996,σελ.291.

¹⁹² <http://nomosophia.blogspot.com/2008/04/1.html>

καλά πρότυπα για τα παιδιά τους και τους μαθαίνουν να αγαπούν την πατρίδα τους το οποίο ισχύει και για την περίοδο 1955 και μετά.

3.3.Σχολείο και εθνικές γιορτές

Η εκπαίδευση ξεκίνησε να εκδηλώνει το ενδιαφέρον της για την διατήρηση των εθνικών χαρακτηριστικών κατά την περίοδο του Διαφωτισμού. Στον αιώνα αυτόν κάθε έθνος έχει τη δική του ιστορία και το παρελθόν του το οποίο εκθειάζεται στα σχολικά εγχειρίδια.

Το σχολείο χρησιμοποιώντας τα εγχειρίδια που αφηγούνται την εθνική ιστορία και την εθνική παράδοση διοργανώνει εθνικές εορτές, παρελάσεις, προωθώντας κατά αυτό τον τρόπο αισθήματα πατριωτισμού. Καθώς όμως στις αρχές του 19^{ου} αιώνα πλησιάζει η στιγμή των Ελλήνων για την ανάκτηση της ελευθερίας οι μαθητές ολοένα και περισσότερο επιθυμούσαν να μάθουν την ιστορία και να παραδειγματιστούν από τις πράξεις των ηρώων.¹⁹³ Έτσι, οι δάσκαλοι αφηγούνται τις ιστορίες και τους ύμνους που γράφτηκαν για την πατρίδα ενώ οι μαθητές με το αίσθημα αυτό του πατριωτισμού που τους διακατέχει παρουσιάζουν αρχαία ελληνικά δράματα ή έργα από την αρχαία ελληνική ιστορία με σχολικές θεατρικές παραστάσεις. Καθώς πηγαίνουν προς το Δραγατσάνι οι νεαροί σπουδαστές βαδίζουν όλοι μαζί ρυθμικά και συντεταγμένοι λαμβάνοντας έτσι μέρος στην επανάσταση όπως κατά κάποιον τρόπο κάνουν οι μαθητές σήμερα στις εθνικές παρελάσεις. Από τα παραπάνω μπορούμε να διαπιστώσουμε πως όλοι συνεισφέρανε στην επανάσταση, ο καθένας με τον δικό του τρόπο και ακόμη διαπιστώνουμε πως οι παρελάσεις ξεκίνησαν να κάνουν την εμφάνισή τους από τότε.

Στην Κωνσταντινούπολη από τον 19^ο αιώνα και μέχρι το 1923, το σχολείο είναι αυτό που θα μορφώσει και θα διδάξει στα παιδιά την εθνική ταυτότητα και σίγουρα το μάθημα αυτό που θα πραγματοποιήσει αυτό τον σκοπό είναι η ιστορία, η οποία θα καλλιεργήσει την εθνική συνείδηση, θα διδάξει τα ιστορικά γεγονότα. Όμως, στην Κωνσταντινούπολη από το 1924-

¹⁹³ Βλ. Βακαλόπουλος, Α, Οι Έλληνες σπουδαστές στα 1821, Θεσσαλονίκη 1978, σελ.11.
(εφεξής Βακαλόπουλος 1978)

1955 τα παιδιά αρχίζουν να συμμετέχουν στις εθνικές τουρκικές εορτές που το σχολείο οργανώνει, το οποίο είναι σημαιοστόλιστο και δαφναστολισμένο με την σημαία και η γιορτή θα ξεκινήσει με τον ύμνο της ανεξαρτησίας. «Στον περίπατο συναντώντας ένα τάγμα πεζικού «διατάσσει» ο δάσκαλος τους μαθητές να χαιρετίσουν στρατιωτικά. «Ποίαν χαράν και ποίαν τιμήν θα αισθάνεστε, όταν αξιωθήτε να υπηρετήσετε ως στρατιώται την πατρίδα μας! Με πόσην υπερηφάνειαν θα κρατήσετε την σημαίαν!». ¹⁹⁴

Το έθνος όμως των Ελλήνων στην Πόλη άντλησε την δύναμη του και επιβίωσε στα χρόνια της δουλείας μέσα από την ελπίδα της εθνικής αναμόρφωσης. Όμως, αυτοί οι άνθρωποι μέσα από την μακραίωνη ιστορική διαδικασία διατηρήσανε την ψυχική, πολιτισμική και την οικονομική ενότητα του Έθνους. ¹⁹⁵

Τα σχολικά ιστορικά βιβλία των Βαλκανίων περιείχαν κατά κύριο λόγο βίαιες, στρατιωτικές συγκρούσεις και η ιστορία διαγραφόταν μέσω του ρόλου του πολέμου. ¹⁹⁶ Όμως, αυτό το δομικό μοτίβο δεν ισχύει μόνο για τα Βαλκάνια αλλά και για πολλά άλλα μέρη. «Ο βασικός διδακτικός σκοπός των περισσότερων σχολικών βιβλίων είναι ακόμη και σήμερα η δημιουργία μιας ιστορικής ταυτότητας η οποία στηρίζεται σε μεγάλο βαθμό στην εχθρική αντιμετώπιση του Άλλου, του Ξένου, του Γείτονα». ¹⁹⁷ Σύμφωνα, με την μονάδα έρευνας σχολικού βιβλίου του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου σχετικά με την διερεύνηση των σχολικών εγχειριδίων του δημοτικού σχολείου στην Ελλάδα, σημειώθηκε πως τα εγχειρίδια αυτά είναι εθνοκεντρικά και ότι υπάρχουν στερεότυπα και εικόνες εχθρού απέναντι σε άλλους λαούς και κυρίως στους Τούρκους. ¹⁹⁸

¹⁹⁴ Δημάση 1996, σελ.295.

¹⁹⁵ Βλ. ό.π., σ.101.

¹⁹⁶ Βλ. Γ.Δαρδανός, Η εικόνα του «άλλου» / γείτονα στα σχολικά βιβλία των βαλκανικών χωρών, Τυποθήτω, Αθήνα 2000, σελ.248.

(εφεξής Δαρδανός 2000)

¹⁹⁷ Βλ. ό.π., σελ.35.

¹⁹⁸ Βλ. ό.π.,σελ.35.

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω το σχολείο μέσα από διάφορα μαθήματα και ιδιαίτερα της Ιστορίας προάγει αισθήματα πατριωτισμού και φανατισμού και αν λάβουμε υπόψη μας «το αθέατο αναλυτικό πρόγραμμα το οποίο περιλαμβάνει γιορτές, παρελάσεις κ.λπ. υπάρχει η δυνατότητα να μετασχηματίσει το εκπαιδευτικό τοπίο και να ανατρέψει το γραπτό αναλυτικό πρόγραμμα».¹⁹⁹ Τέλος, από την έρευνα αυτή προέκυψε ότι το αναλυτικό πρόγραμμα αλλά και τα σχολικά εγχειρίδια παραμένουν εθνοκεντρικά όπου με αυτό τον τρόπο «εμποδίζεται» η καλλιέργεια της κρίσης των μαθητών.

Σύμφωνα με τα ευρήματα της έρευνας ²⁰⁰ παρατηρείται μια σημαντική τάση εθνοκεντρισμού από την πλευρά των παιδιών και αυτό οφείλεται σύμφωνα με κάποιες εθνικιστικές τάσεις στην αγωγή και την παιδεία τους. Η οικογένεια ,το σχολείο και το ευρύτερο περιβάλλον οφείλει την εθνικιστική ταυτότητα που τα παιδιά έχουν διαμορφώσει από μικρές ηλικίες, καθώς η δομή του αναλυτικού προγράμματος στο νηπιαγωγείο και στο δημοτικό σχολείο τα έχουν επηρεάσει ιδιαίτερα με τις θεατρικές παραστάσεις, τις παρελάσεις, τα ποιήματα, τα τραγούδια, τα εθνικά σύμβολα κ.α. Όμως, θα πρέπει να σημειωθεί πως ο βαθμός εθνοκεντρισμού διαφέρει από χώρα σε χώρα αρκετά και παρουσιάζει ιδιαιτερότητες. ²⁰¹ Τα παιδιά παρουσιάζουν σε αυτή την έρευνα να έχουν μια εξιδανικευμένη εικόνα απ' ότι μια ρεαλιστική αντιμετώπιση των πραγμάτων καθώς αυτό διαφαίνεται από την πλειοψηφική άποψη των παιδιών για ότι η χώρα τους είναι η καλύτερη. Βέβαια, όλη αυτή η αντίληψη των παιδιών για την εθνική τους ταυτότητα, την σχέση που έχουν με τις άλλες χώρες είναι διαμορφωμένη από τους γονείς, τους εκπαιδευτικούς, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, κ.α.

Τέλος, παρατηρώντας αυτές τις αντιλήψεις των παιδιών ως εκπαιδευτικοί θα πρέπει να εστιαστούμε περισσότερο σε κάποια συγκεκριμένα σημεία όπως,

¹⁹⁹ ό.π., σελ.241.

²⁰⁰ Στην έρευνα αυτή προσπάθησε να συμβάλει το «Κέντρο Έρευνας Σχολικών Βιβλίων και Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης», και η οποία προσπαθεί να επιτύχει μια ουσιαστική παρέμβαση στα σχολικά εγχειρίδια των βαλκανικών χωρών ώστε να αμβλυνθούν οι προκαταλήψεις κ.λ.π.

²⁰¹ Βλ. Δαρδανός 2000,σελ.247.

στις έννοιες δικαιοσύνη, ελευθερία, ισότητα, συμμετοχή, απόφαση, δικαιώματα, έμφαση στην εκπαίδευση που στοχεύει στην διεθνή συνεργασία και κατανόηση των λαών, προώθηση υγιών συναισθημάτων απέναντι στην έννοια της εθνικής ταυτότητας του καθενός κ.α.

Όλοι έχουμε παρακολουθήσει ή έχουμε πάρει μέρος σε κάποια σχολική εθνική γιορτή στην παιδική μας ηλικία, παρατηρώντας βέβαια την απαγγελία αρκετών ποιημάτων κατά την διάρκεια της. Επίσης, από καμία σχολική γιορτή δεν λείπει ο σημαιοστολισμός(εθνικό μας σύμβολο η ελληνική σημαία). Όλα τα παραπάνω επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό την στάση των παιδιών για την δημιουργία της εθνικής ταυτότητας όπως βέβαια και οι γονείς.

Το αποτέλεσμα των παραπάνω ενεργειών είναι οι μαθητές να δημιουργούν στάσεις, προκαταλήψεις και στερεότυπα μέσω της επικοινωνίας τους με τα σχολικά εγχειρίδια και όχι μόνο. Διαδραματίζουν την κυρίαρχη και ίσως την μοναδική πηγή γνώσης και μάθησης, είναι αυτά τα οποία βοηθούν στη σχολική διδασκαλία και την κοινωνικοποίηση. Βέβαιο είναι, πως επηρεάζουν σε σημαντικό βαθμό τις σχέσεις μεταξύ των λαών και κυρίως των γειτονικών ενώ ταυτόχρονα συμβάλλουν στη διαμόρφωση της αυτοεικόνας και της εθνικής ταυτότητας ενός λαού.²⁰² (Βλ. Παράρτημα).

²⁰² Βλ. ό.π.,σελ.233.

4. Δραστηριότητες οι οποίες θα προάγουν την αξία της ειρήνης και γενικότερα τους στόχους της διαπολιτισμικής και αντιρατσιστικής εκπαίδευσης.

Σύμφωνα με όσα αναφέρθηκαν και αναλύθηκαν παραπάνω όσον αφορά τις εθνικές εορτές αλλά και τα αποτελέσματα που επιφέρει μια τέτοια ενέργεια γίνεται κατανοητό πως τα παιδιά από μικρή ηλικία δημιουργούν στάσεις, προκαταλήψεις και στερεότυπα απέναντι σε άλλους γειτονικούς λαούς, επηρεάζοντας με αυτό τον τρόπο τη σχέση τους.

Η εκπαίδευση και πιο ειδικά το νηπιαγωγείο μπορεί να παίζει καθοριστικό ρόλο στην αποφυγή αυτών των αποτελεσμάτων, πραγματοποιώντας δραστηριότητες με θέματα τα οποία μπορούν να αφορούν έννοιες όπως είναι η ειρήνη, η ελευθερία, η συνύπαρξη των ανθρώπων, η ισότητα, η ανεκτικότητα, η αλληλεγγύη σε μια πολυπολιτισμική κοινωνία και οι οποίες θα μπορούσαν να αντικαταστήσουν τις εθνικές εορτές, τις παρελάσεις, τα εθνικά τραγούδια και ποιήματα.

Στη συνέχεια θα παρουσιαστούν δυο έντεχνα παραμύθια αλλά και δραστηριότητες, με διάφορα γνωστικά αντικείμενα, με σκοπό την προαγωγή των στόχων της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. Πιο συγκεκριμένα θα αναφερθούν κάποιες δραστηριότητες οι οποίες θα βοηθήσουν στον παραμερισμό των εθνικιστικών και ρατσιστικών στάσεων και στην επίτευξη των στόχων της διαπολιτισμικής και αντιρατσιστικής εκπαίδευσης.

4.1. ΠΑΡΑΜΥΘΙ 1^ο

Τίτλος παραμυθιού: Το σχολείο του κόσμου

Όνομα συγγραφέα: Χατζοπούλου – Καραβία Λεία

Έτος έκδοσης: 2001

Τόπος έκδοσης: Αθήνα

Εκδόσεις: Φυτράκη

Περίληψη του παραμυθιού: «Το σχολείο του κόσμου»

Το παιδικό βιβλίο που ακολουθεί είναι γραμμένο σε δυο γλώσσες στα ελληνικά αλλά και στα αγγλικά.

Το συγκεκριμένο παιδικό βιβλίο διαπραγματεύεται ένα σχολείο στο οποίο πηγαίνουν παιδιά από όλο τον κόσμο. Τα παιδιά αυτά μαθαίνουν την ιστορία της πατρίδας τους αλλά παράλληλα μαθαίνουν και την ιστορία όλου του κόσμου. Επίσης, έχουν μάθει να είναι φίλοι μεταξύ τους και να σέβονται ο ένας την ιστορία, την γλώσσα και γενικότερα την παράδοση των φίλων τους. Αυτό που ενδιαφέρει αυτά τα παιδιά είναι να προστατέψουν την μάνα Γη η οποία είναι ίδια για όλους τους ανθρώπους είτε είναι λευκός, μελαμψός είτε με σκιστά μάτια. Χαρακτηριστικά αναφέρουν πως δεν έχουν καιρό για χαζούς πολέμους αλλά θέλουν να πηγαίνουν ελεύθερα σε κάθε χώρα χωρίς όμως να θέλουν να την κατακτήσουν, αφού ο σκοπός τους είναι να μην αφήσουν να καταστραφεί το σπίτι μας, ο πλανήτης Γη.

Σκοπός των δραστηριοτήτων που πρόκειται να ακολουθήσουν με αφορμή αυτό το παραμύθι, είναι η αποδοχή του διαφορετικού και η αποκόμιση θετικών στοιχείων από τα παιδιά για όλους τους ανθρώπους.

1^η Δραστηριότητα:

Στόχος της δραστηριότητας είναι να γνωρίσουν τα παιδιά τον τρόπο ζωής των παιδιών όλου του κόσμου αλλά και να κατανοήσουν πως όλοι οι άνθρωποι είναι ίσοι ανεξαρτήτως τις όποιες διαφορές που μπορεί να έχουν.

Με την ανάγνωση του παραμυθιού «Το σχολείο του κόσμου» δόθηκε η αφορμή για μια δραστηριότητα, η οποία θα φέρει τα παιδιά σε μια πιο στενή επαφή με τον τρόπο ζωής παιδιών από διαφορετικές χώρες .

Η νηπιαγωγός μπορεί να εστιάσει στα κομμάτια του παραμυθιού τα οποία αναφέρονται στον τρόπο ζωής παιδιών από όλο τον κόσμο συζητώντας με τα παιδιά για το αν γνωρίζουν κάποια πράγματα για αυτό.

Ακούγοντας προσεχτικά η νηπιαγωγός τις απόψεις των παιδιών μπορεί να ξεκινήσει μια συζήτηση για τις ομοιότητες και τις διαφορές για παράδειγμα το χρώμα των ανθρώπων, το φαγητό, τις ανάγκες τους που μπορεί να υπάρχουν συγκριτικά με τον δικό μας τρόπο ζωής καθώς επίσης και τις ομοιότητες που μπορεί να έχουν όπως ότι είναι όλοι άνθρωποι, ότι οι βασικές ανάγκες όλων των ανθρώπων είναι ίδιες κ.λ.π. Κατόπιν, η νηπιαγωγός μπορεί να τους δείξει εικόνες παιδιών από όλο τον κόσμο και αφού τις παρατηρήσουν πολύ καλά να αναφέρουν ξανά τις ομοιότητες και τις διαφορές ενόψει των εικόνων πια. (Βλ. Παράρτημα).

Στη συνέχεια μπορεί να χωρίσει τα παιδιά σε δυο ομάδες από τις οποίες η πρώτη θα κληθεί να ζωγραφίσει παιδιά από όλο τον κόσμο σε σχέση με το χρώμα και να σκεφτεί τις ανάγκες που μπορεί να έχουν αυτά τα παιδιά ενώ η δεύτερη ομάδα θα ζωγραφίσει φαγητά αυτών των παιδιών και να σκεφτεί τις ανάγκες των παιδιών όπως αντίστοιχα και η πρώτη. Η κάθε ομάδα θα κολλήσει όλες τις ζωγραφιές της σε ένα μεγάλο χαρτόνι φτιάχνοντας ένα ομαδικό κολλάζ όπως επίσης και η δεύτερη και στο τέλος, η κάθε ομάδα θα παρουσιάσει το κολλάζ της στην τάξη και θα μιλήσει για τις ανάγκες των παιδιών που

ζωγράφισαν όπως για παράδειγμα ότι όλα τα παιδιά έχουν ανάγκη για τροφή, αγάπη, στοργή, ασφάλεια κ.λ.π. προσπαθώντας όσο είναι εφικτό να επιχειρηματολογήσουν για αυτές καθώς επίσης το ίδιο θα συμβεί αντίστοιχα και με την δεύτερη ομάδα.

Τέλος, μετά από την παρουσίαση των δυο ομάδων ως γενικό συμπέρασμα, μπορούν να πουν ότι οι άνθρωποι μπορεί να διαφέρουν μεταξύ τους ως προς κάποια χαρακτηριστικά όπως χρώμα, φαγητό κ.λ.π. αλλά είναι όλοι άνθρωποι, έχουν όλοι τις ίδιες ανάγκες και είναι ίσοι μεταξύ τους.

Τα υλικά που θα χρησιμοποιηθούν για την πραγματοποίηση αυτής της δραστηριότητας είναι εικόνες με παιδιά όλου του κόσμου, μεγάλα χαρτόνια, μαρκαδόρους και κόλλα.

2^η Δραστηριότητα:

Στόχος αυτής της δραστηριότητας είναι να δημιουργήσουν αισθήματα αγάπης και σεβασμού για όλα τα παιδιά του κόσμου.

Έχοντας ως αφορμή και πάλι την ανάγνωση του ίδιου παραμυθιού και τα σημεία όπου αναφέρεται ο τρόπος ζωής των παιδιών όλου του κόσμου, οι ομοιότητες και οι διαφορές τους με τον δικό μας τρόπο ζωής, μπορεί να δώσει αφορμή στην νηπιαγωγό και στα παιδιά να δημιουργήσουν τα δικά τους προσωπεία. Στην προηγούμενη δραστηριότητα ζητήθηκε από τα παιδιά να ζωγραφίσουν κάποια παιδιά από όλο τον κόσμο σε σχέση με κάποια χαρακτηριστικά.

Έτσι, μπορούν τώρα να φτιάξουν κάποια προσωπεία που θα απεικονίζουν αυτά τα παιδιά. Τα προσωπεία λοιπόν, μπορούν να φτιαχτούν με γάζες από γύψο χρησιμοποιώντας ως «καλούπι» τα πρόσωπα των παιδιών της τάξης. Αφού βάλουμε βαζελίνη στο πρόσωπο ενός παιδιού στη συνέχεια βρέχουμε τις γάζες και τις τοποθετούμε στο πρόσωπο. Τελειώνοντας αυτή η διαδικασία με όλα τα παιδιά θα έχουμε ήδη φτιάξει μια μάσκα προσώπου την οποία μπορούμε να επεξεργαστούμε με διάφορα χρώματα και να φτιάξουμε ένα πρόσωπο. Το κάθε παιδί θα ζωγραφίσει τη μάσκα του με τα ανάλογα χρώματα ώστε να απεικονίζει το παιδί κάποιας άλλης χώρας. Έτσι, το παιδί που θα θέλει να φτιάξει ένα Κινεζάκι θα κόψει με ψαλίδι τα μάτια της μάσκας ώστε να γίνουν πιο σκιστά με τη βοήθεια της νηπιαγωγού και θα την βάψει με κίτρινο χρώμα, το αντίστοιχο ισχύει και για τα υπόλοιπα παιδιά. Επίσης, έχοντας φτιάξει τα παιδιά τις μάσκες τους μπορούν να δραματοποιήσουν όλοι μαζί μια «συνάντηση παιδιών από όλο τον κόσμο».

Με αυτή την διαδικασία τα παιδιά θα έρθουν σε επαφή με τα πρόσωπα των παιδιών όλου του κόσμου, θα νιώσουν πιο οικεία μαζί τους, θα αρχίσουν να σέβονται το διαφορετικό και με αυτή την διαδικασία δεν θα βλέπουν αυτά τα

παιδιά με ρατσιστικό τρόπο αφού συνήθως ότι δεν είναι για εμάς πολύ γνώριμο και διαφορετικό το αντιμετωπίζουμε με ρατσιστικό και άσχημο τρόπο.

Τα υλικά που θα χρησιμοποιηθούν για την πραγματοποίηση αυτής της δραστηριότητας είναι βαζελίνη, γάζα γύψου, ψαλίδια και χρώματα.

3^η Δραστηριότητα:

Στόχος αυτής της δραστηριότητας είναι να βιώσουν την ενσυναίσθηση για όλα τα παιδιά του κόσμου.

Έχοντας πάλι ως αφορμή το ίδιο παραμύθι που αναγνώστηκε στην τάξη, η νηπιαγωγός επισημαίνει κάποια σημεία τα οποία αναφέρονται στις διαφορετικές ανάγκες που έχουν όλα τα παιδιά του κόσμου, όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι στη μια χώρα το νερό σπανίζει τόσο που δεν έχουν τα παιδιά να πιούν και στην άλλη το νερό είναι τόσο πολύ και ορμητικό που πλημμυρίζει τα πάντα. Εντοπίζοντας η νηπιαγωγός αυτά τα σημεία και χρησιμοποιώντας το υλικό που φτιάχτηκε από την προηγούμενη δραστηριότητα(μάσκες), παροτρύνει τα παιδιά να πραγματοποιήσουν μια «συνάντηση με τα παιδιά όλου του κόσμου» στην οποία θα παίρνουν μέρος τα παιδιά της τάξης και το καθένα από αυτά θα υποδύεται ένα παιδί από κάθε χώρα. Τα παιδιά όμως δεν θα μπορούν να μιλήσουν λεκτικά μεταξύ τους αφού η γλώσσα τους θα διαφέρει αλλά θα πρέπει να βρουν έναν κώδικα επικοινωνίας, διαφορετικό ώστε να επικοινωνήσουν και στον οποίο θα πρέπει να εκφράσουν σκέψεις και συναισθήματα όπως για παράδειγμα με κάποιες χειρονομίες ακουμπώντας ο ένας τον άλλον κ.λ.π. Αφού εκφραστούν μεταξύ τους θα πρέπει να κάνουν κάτι όλοι μαζί. Το πιο πιθανό είναι να βρουν ένα παιχνίδι και να παίξουν αφού μια από τις ανάγκες των παιδιών είναι το παιχνίδι.

Η νηπιαγωγός μπορεί να ζητήσει από το κάθε παιδί να εκφράσει με παντομίμα μια ανάγκη που πιστεύει για παράδειγμα πως θα έχει ένα παιδί από Κίνα ή ένα παιδί από την Αφρική κ.λ.π. Οι ανάγκες των παιδιών είναι οι ίδιες το ζήτημα είναι για ποια παιδιά η τροφή είναι κάτι το δεδομένο και για ποια άλλα όχι. Η ενσυναίσθηση λοιπόν, είναι πολύ σημαντική να εμφυτεύεται σε μικρές ηλικίες και αυτή η δραστηριότητα θα τα βοηθήσει να μπουν στην θέση

των άλλων παιδιών αυτού του κόσμου. Στο τέλος, μετά από μια τέτοια εμπειρία μπορεί να αποφασίσουν όλοι μαζί να βοηθήσουν κάποια παιδιά τα οποία έχουν ανάγκη μέσω του έργου της unicef, αγοράζοντας για παράδειγμα κάποιες κάρτες.

Πραγματοποιώντας λοιπόν, αυτή την δραστηριότητα τα παιδιά κατανοούν πως οι διαφορές που έχουν με τα υπόλοιπα παιδιά του κόσμου είναι ασήμαντες αφού οι επιθυμίες και οι ανάγκες τους είναι ίδιες.

Τα υλικά που θα χρησιμοποιηθούν για αυτή την δραστηριότητα είναι οι μάσκες που είχαν δημιουργηθεί στην προηγούμενη δραστηριότητα.

4.2. ΠΑΡΑΜΥΘΙ 2^ο

Τίτλος παραμυθιού: Το μπλε σύννεφο

Όνομα συγγραφέα: Ungerer Tomi

Μετάφραση: Κοντολέων Άννα

Έτος έκδοσης: 2006

Τόπος έκδοσης: Αθήνα

Εκδόσεις: Άγκυρα

Περίληψη του παραμυθιού «Το μπλε σύννεφο»:

Η ιστορία του παραμυθιού αναφέρεται σε ένα μπλε σύννεφο το οποίο ζούσε ευτυχισμένο και είχε ως παρέα το φεγγάρι. Ποτέ δεν ακολουθούσε τα άλλα σύννεφα και αρνιόταν να αφήσει τις σταγόνες της βροχής να κυλήσουνε από μέσα του και να βρέξει. Οτιδήποτε βρίσκονταν στο δρόμο του γινόταν μπλε όπως οι χαρταετοί, τα πουλιά και τα αεροπλάνα. Αποφάσισε κάποια στιγμή να εξερευνήσει τον κόσμο και από όπου και να περνούσε το έβαφε μπλε, έτσι απέκτησε μεγάλη φήμη και κάποιοι τον λάτρευαν σαν θεό. Κάποια στιγμή είδε ένα μεγάλο μαύρο σύννεφο πλησίασε προς τα εκεί και ανακάλυψε πως μια πόλη καιγόταν αλλά και ότι οι λευκοί άνθρωποι σκοτώνανε τους μαύρους, οι μαύροι τους κίτρινους κ.λ.π. Αποφάσισε λοιπόν, το μπλε σύννεφο να αφήσει να κυλήσουν όλες οι σταγόνες και άρχισε να βρέχει καταρρακτωδώς ώσπου έσβησε η φωτιά και όλα είχαν βαφτεί μπλε. Η καινούρια πόλη που δημιουργήθηκε ονομάστηκε Μπλεσυννεφούπολη σε ανάμνηση για την θυσία του μπλε σύννεφου και όλοι οι άνθρωποι ζήσανε εκεί ειρηνικά μεταξύ τους αφού όλοι πια είχαν το ίδιο χρώμα το μπλε.

Σκοπός των δραστηριοτήτων που πρόκειται να ακολουθήσουν με αφορμή αυτό το παραμύθι, είναι να διακρίνουν τα παιδιά μέσα από αυτό

την αξία της ειρήνης και να πραγματοποιηθεί μια γιορτή για αυτήν στις εθνικές επετείους.

1^η Δραστηριότητα:

Στόχος της δραστηριότητας είναι να κατανοήσουν τα παιδιά μέσα από το παραμύθι την αξία της ειρήνης και την σημαντικότητα της σε όλο τον κόσμο.

Έχοντας ως αφορμή την ανάγνωση του παραμυθιού «Το μπλε σύννεφο» ξεκινάμε μια συζήτηση με τα παιδιά για την πράξη του μπλε σύννεφου να σώσει τους ανθρώπους ώστε να ζήσουν ειρηνικά. Οι δραστηριότητες που πρόκειται να ακολουθήσουν έχοντας ως θέμα την ειρήνη θα μπορούσαν να πραγματοποιηθούν από τα παιδιά και την νηπιαγωγό την ημέρα του εορτασμού μιας εθνικής επετείου όπως 28^{ης} Οκτωβρίου ή της 25^{ης} Μαρτίου ώστε να πραγματοποιηθεί μια γιορτή για την ειρήνη.

Η νηπιαγωγός λοιπόν, μπορεί να ζητήσει από τα παιδιά να μιλήσουν για την έννοια της ειρήνης και για το τι γνωρίζουν για αυτήν. Έτσι, λοιπόν, μια ερώτηση που μπορεί να κάνει η νηπιαγωγός στα παιδιά είναι «Για ποιο λόγο πιστεύετε πως είναι σημαντικό να υπάρχει ειρήνη στον κόσμο;». Αφού συζητήσουνε και ακούσει προσεχτικά η νηπιαγωγός τις απόψεις των παιδιών, μπορεί στη συνέχεια να αναφέρει και την έννοια του πολέμου και να συνεχιστεί μια συζήτηση για αυτόν.

Έχοντας μιλήσει για αυτές τις δυο έννοιες της ειρήνης και του πολέμου η νηπιαγωγός μπορεί να ζητήσει από τα παιδιά να τις ζωγραφίσουν. Πιο συγκεκριμένα, έχοντας όλα τα παιδιά από μια κόλλα Α4 η οποία είναι τσακισμένη στη μέση, ζητάει η νηπιαγωγός να ζωγραφίσουν στο μισό κομμάτι

«χρώματα της ειρήνης» και στο άλλο μισό με «χρώματα του πολέμου» και στο τέλος να τα παρουσιάσουν. Επίσης, μπορεί η νηπιαγωγός να κολλήσει όλες αυτές τις ζωγραφιές των παιδιών για την ειρήνη και τον πόλεμο σε ένα μεγάλο χαρτόνι, ώστε να τοποθετηθεί στην γιορτή της ειρήνης σε εμφανές σημείο ώστε όλοι να διαπιστώσουν της αξία της.

Το γενικό συμπέρασμα που μπορούν να πουν είναι πως ο πόλεμος είναι ένα πολύ άσχημο γεγονός, προκαλεί μεγάλο πόνο και θλίψη στους ανθρώπους σε αντίθεση με την ειρήνη η οποία φέρνει χαρά σε όλο τον κόσμο και την οποία επιθυμούν όλοι οι άνθρωποι.

Τα υλικά που θα χρησιμοποιηθούν για την πραγματοποίηση της δραστηριότητας είναι φύλλο Α4 και μαρκαδόρους.

2^η Δραστηριότητα

Στόχος της δραστηριότητας είναι να εκφραστούν σωματικά τα παιδιά για τις έννοιες της ειρήνης και του πολέμου.

Η αφορμή για μια τέτοια δραστηριότητα δόθηκε πάλι από την ανάγνωση του ίδιου παραμυθιού εστιάζοντας στα σημεία όπου θυσιάζεται το μπλε σύννεφο για την ειρήνη.

Σύμφωνα λοιπόν, με την συζήτηση για την ειρήνη και τον πόλεμο που είχε πραγματοποιηθεί στην προηγούμενη δραστηριότητα η νηπιαγωγός μπορεί να παροτρύνει τα παιδιά να κάνουν παντομίμα. Τα παιδιά κάνουν ζευγάρια των δυο ατόμων, από τα οποία το κάθε παιδί προσπαθεί να εκφράσει σωματικά καταστάσεις πόλεμου και αντίθετα το ζευγάρι του ειρήνη, στη συνέχεια οι ρόλοι των παιδιών αλλάζουν, ώστε όλα τα παιδιά να έχουν εκφράσει σωματικά και τις δυο καταστάσεις.

Η σωματική αυτή έκφραση θα βοηθήσει στα παιδιά να συνειδητοποιήσουν την αξία και την σπουδαιότητα της ειρήνης, καταλήγοντας όλοι μαζί στο συμπέρασμα, πως θα πρέπει όλοι οι άνθρωποι να επιδιώκουν την ειρήνη αποφεύγοντας τον πόλεμο και τις άσχημες συνέπειες του. Μπορούν στη συνέχεια όλοι μαζί να σκεφτούν κάποιους τρόπους, όπου μπορεί να αποφευχθεί ο πόλεμος και να επικρατήσει σε όλο τον κόσμο η ειρήνη. Ένας πολύ καλός τρόπος είναι να αγαπάμε όλους τους ανθρώπους και να σεβόμαστε την διαφορετικότητα του καθενός γιατί κανένας άνθρωπος δεν πρέπει να επιθυμεί τον πόλεμο αφού πάντα μπορεί να υπάρξουν λύσεις ειρηνικές.

Στην συγκεκριμένη δραστηριότητα δεν θα χρησιμοποιήσουμε υλικά αφού τα παιδιά θα χρησιμοποιήσουν το σώμα τους.

3^η Δραστηριότητα

Στόχος αυτής της δραστηριότητας είναι να καλέσουν όλα τα παιδιά του κόσμου να ενωθούν ώστε να υπάρξει ειρήνη .

Σύμφωνα με τις παραπάνω δραστηριότητες όπου αναφέρθηκε και συζητήθηκε η έννοια της ειρήνης και αξία της για όλους τους ανθρώπους στην παρουσίαση της γιορτής για την ειρήνη η οποία θα πραγματοποιηθεί σε μια από τις εθνικές επετείους η νηπιαγωγός μπορεί να γνωρίσει στα παιδιά ένα τραγούδι και ένα χορό τα οποία σχετίζονται με την ειρήνη το Γαϊτανάκι. (Βλ. Παράρτημα).

Για να πραγματοποιηθεί ο χορός απαιτούνται δεκατρία παιδιά. Ένα παιδί θα κρατά ένα μεγάλο στύλο στο κέντρο, από την κορυφή του οποίου ξεκινούν δώδεκα μακριές κορδέλες, καθεμιά με διαφορετικό χρώμα. Οι κορδέλες αυτές λέγονται γαϊτάνια και δίνουν το όνομά τους στο χορό. Γύρω από το στύλο, δώδεκα παιδιά πρέπει να κρατάνε από ένα γαϊτάνι και να χορεύουν μαζί, σε έξι ζευγάρια, τραγουδώντας το παραδοσιακό τραγούδι. Καθώς κινούνται γύρω από το στύλο, κάθε παιδί εναλλάσσεται με το ταίρι του κι έτσι όπως γυρνούν πλέκουν τις κορδέλες γύρω από το στύλο δημιουργώντας χρωματιστούς συνδυασμούς. Όταν πια οι κορδέλες τυλιχτούν γύρω από το στύλο και οι χορευτές χορεύουν όλο και πιο κοντά σε αυτόν, τότε ο χορός τελειώνει.

Το τραγούδι και ο χορός αυτός απευθύνονται σε όλα τα παιδιά της γης, που πρωταρχικός τους στόχος είναι να επικοινωνήσουν μεταξύ τους, να δώσουν τα χέρια, να αρχίσουν κάτι όλοι μαζί και να μεταφέρουν στους μεγάλους ανθρώπους την έννοια της ειρήνης και της αλληλεγγύης. (Βλ. παράρτημα)

Επίσης, με αφορμή την γιορτή της ειρήνης και όλα όσα ειπώθηκαν για την αξία της θα μπορούσαν τα παιδιά να απαγγείλουν ένα ποίημα για την ειρήνη

μαζί με την βοήθεια της νηπιαγωγού. Θα μπορούσε το ποίημα αυτό να απαγγελθεί στο τέλος της γιορτής. (Βλ. Παράρτημα)

Τα υλικά που θα χρησιμοποιηθούν για την πραγματοποίηση αυτής της δραστηριότητας είναι ένας στύλος και πολύχρωμες κορδέλες.

4.3. Δραστηριότητες για την συνύπαρξη των ανθρώπων

Σκοπός των δραστηριοτήτων που πρόκειται να ακολουθήσουν είναι να αντιληφθούν τα παιδιά τη σημασία της συνύπαρξης με άλλους ανθρώπους καθώς και να αναπτύξουν ικανότητες συνεργασίας.

1^η Δραστηριότητα.

Στόχος αυτής της δραστηριότητας είναι να μάθουν τα παιδιά να συνυπάρχουν με άλλους διαφορετικούς ανθρώπους καθώς και να μπορούν να συνεργάζονται μεταξύ τους.

Λαμβάνοντας υπόψη όλες τις δραστηριότητες που προηγήθηκαν παραπάνω στις οποίες τα παιδιά γνώρισαν τον τρόπο ζωής διαφορετικών ανθρώπων η νηπιαγωγός μπορεί να πραγματοποιήσει μια δραστηριότητα η οποία θα αφορά την συνεργασία των παιδιών της τάξης.

Η νηπιαγωγός μπορεί να ξεκινήσει μια συζήτηση με τα παιδιά, η οποία θα αφορά τις δραστηριότητες που είχαν πραγματοποιηθεί τις προηγούμενες μέρες, σχετικά με την διαφορετικότητα και την αποδοχή της. Έτσι, λοιπόν, ακούγοντας προσεχτικά τώρα τις απόψεις των παιδιών οι οποίες πιθανότερα θα έχουν αλλάξει, η νηπιαγωγός πραγματοποιεί κατά κάποιον τρόπο ένα είδος αξιολόγησης, το οποίο θα την βοηθήσει ώστε να προχωρήσει σε κάποιες ασκήσεις συνεργασίας. Παροτρύνει λοιπόν, τα παιδιά να παίξουν ένα παιχνίδι στο οποίο θα πρέπει να συνεργαστούν μεταξύ τους. Αφού δημιουργήσει μικρές μεικτές ομάδες, εννοώντας με αυτό ότι οι ομάδες θα αποτελούνται από παιδιά διαφορετικής εθνικής καταγωγής, εξηγεί στα παιδιά τι ακριβώς πρέπει να κάνουν.

Ο στόχος λοιπόν, της κάθε ομάδας είναι να δημιουργήσει ένα άγαλμα το οποίο θα στηθεί στο κέντρο μιας πλατείας της πόλης τους. Η νηπιαγωγός εξηγεί

στα παιδιά πως για να δημιουργήσουν ένα άγαλμα, θα πρέπει να χρησιμοποιήσουν το σώμα τους, ώστε να δηλώνουν μια έννοια με αυτό όπως για παράδειγμα, με το να αγκαλιαστούν μεταξύ τους θα δηλώσουν την αγάπη. Η κάθε ομάδα θα πρέπει να συζητήσει πως μπορούν να χρησιμοποιήσουν το σώμα τους και αφού αποφασίσουν να δημιουργήσουν ένα άγαλμα. Για παράδειγμα, στην πρώτη ομάδα τα παιδιά θα μπορούσαν να κρατήσουν ο ένας τον άλλον, ώστε να δηλώσουν με αυτή την ενέργεια τη συνεργασία μεταξύ τους. Ένα δεύτερο παράδειγμα είναι να σφιχταγκαλιαστούν όλοι μαζί δηλώνοντας την αγάπη κ.λ.π.

Όταν όλες οι ομάδες έχουν αποφασίσει το άγαλμα που θα κάνουν, αποφασίζουν να πάνε όλοι μαζί το απόγευμα σε μια πλατεία και να παρουσιάσουν στους ανθρώπους που βρίσκονται εκεί τα αγάλματά τους. Επίσης, η νηπιαγωγός θα μπορούσε να μάθει στα παιδιά ένα τραγούδι το οποίο θα καλεί όλα τα παιδιά του κόσμου να γίνουν φίλοι. (Βλ. Παράρτημα) Καθώς τα παιδιά θα πηγαίνουν στο κέντρο της πλατείας μπορούν όλοι μαζί να το τραγουδούν και έπειτα να παρουσιάσουν τα αγάλματά τους.²⁰³

Με αυτή την δραστηριότητα τα παιδιά μαθαίνουν να συζητάνε μεταξύ τους, να ακούνε, να σέβονται τις απόψεις των άλλων, γενικότερα να επικοινωνούν και να συνεργάζονται μεταξύ τους καθώς και να διαπιστώσουν τα πλεονεκτήματα που προσφέρει η συν-δημιουργία. Τέλος, η σωματική επαφή δημιουργεί στα παιδιά μια οικειότητα μεταξύ τους.

Στην συγκεκριμένη δραστηριότητα δεν θα χρησιμοποιήσουμε υλικά αφού τα παιδιά θα χρησιμοποιήσουν το σώμα τους.

²⁰³ Βλ. Κοντογιάννη Α., Δραματική τέχνη στην εκπαίδευση, 2005, σ. 30.

2^η Δραστηριότητα

Στόχος αυτής της δραστηριότητας είναι να μάθουν τα παιδιά να συνυπάρχουν με άλλους διαφορετικούς ανθρώπους ανταλλάσσοντας τις εμπειρίες τους.

Η αφορμή για μια τέτοια δραστηριότητα δόθηκε από την προηγούμενη δραστηριότητα, η οποία αναφερόταν στη συνύπαρξη των διαφορετικών ανθρώπων. Για να μπορέσουν τα παιδιά να κατανοήσουν και να μάθουν να συνυπάρχουν με διαφορετικούς ανθρώπους, θα πρέπει πρώτα να μπορούν να μοιραστούν κάποιες δικές τους εμπειρίες με την υπόλοιπη τάξη.

Η νηπιαγωγός μπορεί να ξεκινήσει μια συζήτηση, η οποία θα αφορά την εμπειρία που βίωσαν τα παιδιά στην προηγούμενη δραστηριότητα αλλά και τα συναισθήματα τους για αυτήν. Αφού εκφράσουν όλα τα παιδιά την γνώμη τους μπορούν να καταλήξουν όλοι μαζί στο συμπέρασμα ότι είναι πολύ ωραίο διαφορετικοί άνθρωποι να βιώνουν κοινές εμπειρίες.

Στην πορεία η νηπιαγωγός μπορεί να κατευθύνει τη συζήτηση σε κάποιες εμπειρίες, όπου έχουν ζήσει τα παιδιά στην δική τους χώρα το καθένα και το οποίο θα αφορά την παραδοσιακή μουσική. Θα ήταν καλό να δοθεί περισσότερη σημασία στην αφήγηση της εμπειρίας ενός παιδιού διαφορετικής εθνικής καταγωγής από την ελληνική. Η νηπιαγωγός παροτρύνει τα υπόλοιπα παιδιά να γνωρίσουν την παραδοσιακή μουσική των συμμαθητών τους. Δίνοντας λοιπόν, η νηπιαγωγός και τα παιδιά ιδιαίτερο ενδιαφέρον στην αφήγηση ενός παιδιού διαφορετικής καταγωγής, ενισχύεται η αυτοεκτίμηση του και νιώθει πως παίζει σημαντικό ρόλο μέσα στην ομάδα του σχολείου. Το παιδί αρχίζει να νιώθει ασφάλεια καθώς το ενδιαφέρον των υπολοίπων τον κάνουν να νιώθει εξίσου σημαντικός.

Ύστερα από αυτή την συζήτηση η νηπιαγωγός και τα παιδιά μπορούν να ακούσουν ελληνική παραδοσιακή μουσική και παραδοσιακή μουσική από

διάφορα μέρη του κόσμου. Ακούγοντας προσεχτικά την μουσική μπορούν όλοι μαζί να αποφασίσουν να βρουν δικούς τους τρόπους ώστε να χορέψουνε τους χορούς αυτούς.

Με αυτή την δραστηριότητα τα παιδιά μαθαίνουν να μοιράζονται τις εμπειρίες τους με τα υπόλοιπα παιδιά αποκτώντας με αυτό τον τρόπο κοινές εμπειρίες καθώς επίσης ενισχύουν την φιλία τους.

Τα υλικά που θα χρησιμοποιηθούν για την πραγματοποίηση αυτής της δραστηριότητας είναι κάποιες κασέτες παραδοσιακής μουσικής.

3^η Δραστηριότητα

Στόχος αυτής της δραστηριότητας είναι να εμβαθύνουν τα παιδιά τις γνώσεις που αποκτήσανε στις προηγούμενες δραστηριότητες όσον αφορά τις έννοιες της διαφορετικότητας, της συνύπαρξης, της ισότητας και της ειρήνης.

Έχοντας πια ως αφορμή όλες τις προηγούμενες δραστηριότητες, αποφασίζουν τα παιδιά και η νηπιαγωγός να πραγματοποιήσουν μια μικρή γιορτή για την φιλία ,την ειρήνη και τη συνύπαρξη διαφορετικών ανθρώπων.

Αφού τα παιδιά ήρθαν σε μια πιο στενή επαφή με τους διαφορετικούς πολιτισμούς αποφασίζουν όλοι μαζί να συμπεριλάβουν στην γιορτή παραδοσιακή μουσική και φαγητά διαφόρων χωρών. Η νηπιαγωγός μπορεί να ζητήσει από τους γονείς των παιδιών να ετοιμάσουν από ένα φαγητό ώστε να το συμπεριλάβουν στο τραπέζι όλου του κόσμου όπως το ονόμασαν τα παιδιά. Η ενέργεια αυτή να συμπεριλάβουν και τους γονείς σε αυτή τη γιορτή θα βοηθήσει πολύ στη δημιουργία ενός θετικού κλίματος, καθώς επίσης οι γονείς των παιδιών διαφορετικής καταγωγής θα νιώσουν πως η εκπαιδευτικός τους αντιμετωπίζει με ισότητα και δεν κάνει κάποιες διακρίσεις.

Τα παιδιά μέσα από την πραγματοποίηση των δραστηριοτήτων, συνειδητοποιήσανε την σημαντικότητα της συνύπαρξης διαφορετικών ανθρώπων μεταξύ τους, αφού διαπιστώθηκε πως οι ομοιότητες που έχουν οι άνθρωποι μεταξύ τους είναι πολύ πιο σημαντικές από τις διαφορές τους. Μπορούμε λοιπόν, να κατανοήσουμε πως για την συνύπαρξη των ανθρώπων απαιτείται η ειρηνική συμβίωση μεταξύ των λαών, καθώς μέσα από κατάλληλες δραστηριότητες τα παιδιά βίωσανε την σημαντικότητα της αξίας της ειρήνης.

Σύμφωνα με όσα αναφέρθηκαν παραπάνω, η νηπιαγωγός και τα παιδιά θα μπορούσαν να αποφασίσουν να συμπεριλάβουν και κάποια τραγούδια σχετικά

με την ειρήνη την αγάπη, την φιλία αφού έχει διαπιστωθεί πως η μια έννοια είναι αναγκαία για την πραγματοποίηση της άλλης. Επίσης, στο τέλος θα μπορούσαν να κλείσουν την γιορτή με ένα ποίημα για τη γη, το οποίο θα καλεί όλο τον κόσμο να την προστατεύσει από τις καταστροφές που δέχεται. (Βλ. Παράρτημα)

Η γιορτή θα βοηθήσει τα παιδιά να εμβαθύνουν τις γνώσεις τους για την ειρήνη, την αποδοχή της διαφορετικότητας, την συνύπαρξη διαφορετικών ανθρώπων και να κατανοήσουν την σημαντικότητα αυτών των εννοιών. Επίσης, η κοινή εμπειρία της γιορτής θα βοηθήσει τα παιδιά να αναπτύξουν και να ενισχύσουν την φιλία τους με τους συμμαθητές τους, καθώς η γνωριμία τους με τον δικό τους τρόπο ζωής δεν θα είναι κάτι ξένο για αυτά αλλά κάτι οικείο το οποίο θα έχουν ζήσει και τα ίδια.

Τα υλικά που θα χρησιμοποιηθούν για την πραγματοποίηση αυτής της γιορτής είναι κάποιες κασέτες παραδοσιακής μουσικής, υλικά για το τραπέζι όλου του κόσμου, εικόνες από παιδιά όλου του κόσμου αλλά και κάποια υλικά που είχαν φτιάξει τα παιδιά σε προηγούμενες δραστηριότητες όπως μάσκες, ομαδικά κολλάζ και εικαστικές δημιουργίες των παιδιών.

Επίλογος

Λαμβάνοντας σοβαρά υπόψη όλα όσα αναφέρθηκαν της παραπάνω σελίδες για το γεγονός ότι η ελληνική κοινωνία είναι πολυπολιτισμική γίνεται κατανοητό πως η εφαρμογή της διαπολιτισμικής και αντιρατσιστικής εκπαίδευσης στα σχολεία θεωρείται μια επιτακτική ανάγκη.

Η ελληνική κοινωνία και οι φορείς της έρχονται αντιμέτωποι απέναντι σε αυτή την επιτακτική ανάγκη καθιστώντας της υπεύθυνους για την εφαρμογή της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης στα σχολεία. Πρέπει λοιπόν, να πραγματοποιηθεί μια προσπάθεια από όλους της φορείς ώστε να δημιουργηθεί ένα κλίμα θετικό για όλα τα παιδιά και να προαχθεί μέσα από αυτό η ισότητα όλων των ανθρώπων ενάντια της ρατσιστικές στάσεις και συμπεριφορές που διαπιστώνονται συχνά.

Έτσι, για την επιτυχή εφαρμογή της διαπολιτισμικής και αντιρατσιστικής εκπαίδευσης απαιτούνται αλλαγές στο σχολικό σύστημα της στα εγχειρίδια, το αναλυτικό πρόγραμμα και την εκπαίδευση των μελλοντικών εκπαιδευτικών αφού η νοοτροπία που επικρατεί στην εκπαίδευση είναι ότι το ξένο και το διαφορετικό πρέπει να εξαλειφτεί και να συμβιβαστούν όλοι με το φυσιολογικό που ορίζει η κοινωνία.

Με την πραγματοποίηση κάποιων ουσιαστικών αλλαγών θα δημιουργηθεί μια κοινωνία πιο δίκαιη στην οποία όλοι οι άνθρωποι θα είναι ίσοι μεταξύ της, θα έχουν τα ίδια δικαιώματα και θα απολαμβάνουν τα ίδια αγαθά καθώς της θα πάνσουν να υφίστανται κατηγοριοποιήσεις από το συνολικό πληθυσμό μιας κοινωνίας.

Το σχολικό σύστημα λοιπόν, χρησιμοποιώντας εγχειρίδια τα οποία αφηγούνται την εθνική ιστορία και την εθνική παράδοση διοργανώνει εθνικές εορτές και παρελάσεις προάγοντας με αυτό τον τρόπο τον εθνικισμό, τον φανατισμό και το μίσος απέναντι στις άλλες χώρες. Το στοιχείο αυτό του

εθνικισμού ευνοεί ρατσιστικές στάσεις εφόσον δεν μπορούν να συμμετέχουν σε ένα κράτος άνθρωποι διαφορετικής εθνικής καταγωγής.

Οι εκπαιδευτικοί λοιπόν, μπορούν να δημιουργήσουν της κατάλληλες συνθήκες ώστε να προαχθεί η ισότητα ανάμεσα στα παιδιά, ο σεβασμός για την διαφορετικότητα εξαλείφοντας όλες τις ρατσιστικές στάσεις, τον φανατισμό και τον εθνικισμό με όλα τα διδακτικά μέσα που έχουν στην διάθεση της.

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω η διοργάνωση εθνικών εορτών προάγει τον εθνικισμό και τον φανατισμό επομένως οι εκπαιδευτικοί μπορούν να αντικαταστήσουν της εθνικές εορτές με την διοργάνωση μιας γιορτής αφιερωμένης στην ειρήνη όλου του κόσμου με την βοήθεια ποικίλων δραστηριοτήτων οι οποίες θα προάγουν το σεβασμό απέναντι στο διαφορετικό ανακαλύπτοντας με αυτό τον τρόπο ότι όλοι οι πολιτισμοί είναι ίσοι αλλά συνδέονται με κοινά στοιχεία.

Τα παιδιά μέσα από κατάλληλες δραστηριότητες της οποίες θα παροτρύνει και θα ενθαρρύνει ο εκπαιδευτικός μπορούν να δημιουργήσουν συναισθήματα αγάπης και σεβασμού για της πολιτισμούς, να κατανοήσουν την αξία της ειρήνης και την σημαντικότητα της καθώς της και να γνωρίσουν και την έννοια του πολέμου.

Η διαπολιτισμική και αντιρατσιστική εκπαίδευση είναι δυνατόν να εφαρμοστεί σε κάθε γνωστικό αντικείμενο έχοντας ως προϋπόθεση την επιθυμία και την συνεργασία των εκπαιδευτικών οι οποίοι πρέπει να παραμερίσουν τις οποιεσδήποτε στερεοτυπικές αντιλήψεις που μπορεί να έχουν ώστε να μπορέσει να επιτευχθεί με επιτυχία η εφαρμογή της.

Βιβλιογραφία

Βακαλόπουλος, Α., 1978, *Οι Έλληνες σπουδαστές στα 1821*, Θεσσαλονίκη

Βέικος Θ., 1999, *Εθνικισμός και εθνική ταυτότητα*, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα

Βεντούρα Λ., 1994, *Μετανάστευση και έθνος*, Εκδόσεις Εταιρεία Μελέτης Νέου Ελληνισμού – Μνημών, Αθήνα

Γκότοβος Α., 1998, *Ρατσισμός κοινωνικές, ψυχολογικές και παιδαγωγικές όψεις μιας ιδεολογίας και μιας πρακτικής*, Εκδόσεις Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων Γενική Γραμματεία Λαϊκής Επιμόρφωσης, Αθήνα

Δαμανάκης Μ., 1987, *Μετανάστευση και εκπαίδευση*, Gutenberg, Αθήνα

Δαμανάκης Μ., 2000, *Η εκπαίδευση των Παλλινοστούντων και Αλλοδαπών Μαθητών στην Ελλάδα, Διαπολιτισμική Προσέγγιση*, Gutenberg- Διαπολιτισμική Παιδαγωγική, Αθήνα

Δαρδανός Γ., 2000, *Η εικόνα του «άλλου» / γείτονα στα σχολικά βιβλία των βαλκανικών χωρών*, Εκδόσεις Τυποθήτω, Αθήνα

Δημάση Μ., 1996, *Τα ελληνόγλωσσα αναγνωστικά βιβλία του δημοτικού σχολείου της Κωνσταντινούπολης και η θρησκευτική και εθνική ταυτότητα των Ελληνοπαίδων*, Εκδόσεις εκδοτικός οίκος αδελφών Κυριακίδη , Θεσσαλονίκη

Εφημερίδα Ελευθεροτυπία, *Καμαρωτά περνάνε τα σχολεία της* ,29/10/1995

Κοντογιάννη Α.,2005, *Δραματική τέχνη στην εκπαίδευση*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας

Λέκκας Π., 1996,*Η εθνικιστική ιδεολογία*, Εκδόσεις **Κατάρτι** , Αθήνα

Μπαμπινιώτης Γ., 03/11/2002, *Ποιοι, πόσο και πώς γιορτάζουμε της Εθνικές της επετείους*, Εφημερίδα Το ΒΗΜΑ

Μάρκου Γ., 1996, *Προσεγγίσεις της πολυπολιτισμικότητας και η διαπολιτισμική εκπαίδευση*, Εκδόσεις Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων Γενική Γραμματεία Λαϊκής Επιμόρφωσης, Αθήνα

Μάρκου Γ., *Η πολυπολιτισμικότητα της Ελληνικής κοινωνίας η διαδικασία διεθνοποίησης και η αναγκαιότητα της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης*, 1996, Εκδόσεις Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων Γενική Γραμματεία Λαϊκής Επιμόρφωσης, Αθήνα

Μουζέλης Ν., 1994 *Ο εθνικισμός στην ύστερη ανάπτυξη*, Εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα

Πανταζής Β.,2005,*Βασικές αρχές της διαπολιτισμικής αγωγής*. Στο: Τα εκπαιδευτικά

Πανταζής Β.,2005,*Μεταρρυθμιστικές παιδαγωγικές αρχές στη διαπολιτισμική παιδαγωγική*. Στο: Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων

Πανταζής Β.,2005, *Πολυπολιτισμικό curriculum- πολυπολιτισμικός εκπαιδευτικός*. Στο: Μπαγάκης Γ.: Ο εκπαιδευτικός και το αναλυτικό πρόγραμμα, Αθήνα

Πανταζής, Β., 2004, *Το δικό μου και το ξένο. Δυνατότητες διαπολιτισμικής κατανόησης και διερεύνησης της ταυτότητας στο μάθημα της Ιστορίας*, Στο: *Επιστήμες της Αγωγής*

Πανταζής. Β., *Το μάθημα της ιστορίας, διαπολιτισμική μάθηση στο μάθημα της ιστορίας*. Στο: ΜΑΚΕΔΟΝ

Παπαναστασίου.Α, 1992,*Εθνικισμός κοινωνιολογική μελέτη*, Εκδόσεις Δημιουργία, Αθήνα

Τσιάκαλος Γ., 2000, *Οδηγός Αντιρατσιστικής Εκπαίδευσης*, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα

Χατζοπούλου – Καραβία Α., 2001, *Το σχολείο του κόσμου*, Εκδόσεις Φυτράκη, Αθήνα

Gellner E., 1992, *Έθνη και εθνικισμός*, Εκδόσεις Αλεξάνδρεια, Αθήνα

Gellner. E., 1997,*Εθνικισμός : πολιτισμός, πίστη και εξουσία*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα

Smith. A., 2000, *Εθνική ταυτότητα*, Εκδόσεις Οδυσσέας, Αθήνα

Ungerer T., 2006, *Το μπλε σύννεφο*, Εκδόσεις Άγκυρα, Αθήνα

Ηλεκτρονική Βιβλιογραφία:

<http://nomosophia.blogspot.com/2008/04/1.html>

<http://www.iospress.gr/ios1995/ios19951029b.htm>

http://tovima.dolnet.gr/print_article.php?e=B&f=13705&m=B59&aa=1

Τι είναι διαπολιτισμική εκπαίδευση,

http://ergastirio.ppp.uoa.gr/seminaria/diapolitismiko_sxoleio.htm.

www.ypepth.gr

Μηνύματα από το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων

Τα γραφεία της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης του Υπουργείου Παιδείας της ημέρες πριν της εθνικές της εορτές αποστέλλουν κάποια μηνύματα της τα δημοτικά και τα νηπιαγωγεία της χώρας σχετικά με της τρόπους με της οποίους θα πρέπει να ενεργήσουν οι εκπαιδευτικοί. Παρακάτω παραθέτω τα μηνύματα του Υπουργείου Παιδείας της ακριβώς εστάλησαν στα σχολεία της χώρας.

Πρώτο Μήνυμα:

²⁰⁴ΘΕΜΑ: « Ενημέρωση για την παρέλαση της 28^{ης} Οκτωβρίου.»

Της γνωρίζετε σε λίγες μέρες το Έθνος της γιορτάζει την επέτειο της 28^{ης} Οκτωβρίου 1940.

Της ενημερώνουμε ότι την Κυριακή 28 Οκτωβρίου η παρέλαση είναι υποχρεωτική για όλα τα δημοτικά και νηπ/γεία.

Με ευθύνη των Δ/ντών, Δ/ντριών και Προϊστ/νων οι σχολικές εορτές και η εμφάνιση των τμημάτων στην παρέλαση να πραγματοποιηθεί, σε πνεύμα ανάλογο του νοήματος της επετείου του «ΤΗΣ».

Της, είναι απαραίτητο να ληφθούν όλα τα ενδεικνύμενα μέτρα για την ασφαλή μετακίνηση των μαθητών που θα παρελάσουν.

Παρακαλούμε για της δικές της ενέργειες.

²⁰⁴ www.ypepth.gr

Δεύτερο Μήνυμα:

**ΘΕΜΑ: Μήνυμα του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και
Θρησκευμάτων με αφορμή τον εορτασμό της επετείου της 28^{ης}
Οκτωβρίου.**

Της διαβιβάζουμε το μήνυμα του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και
Θρησκευμάτων που αφορά στον εορτασμό της επετείου της 28^{ης} Οκτωβρίου.

Παρακαλούμε της Διευθυντές των σχολικών μονάδων Πρωτοβάθμιας και
Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης να αναγνώσουν το μήνυμα κατά τη διάρκεια της
σχολικής γιορτής.

Συν: 2 σελίδες

Ο ΕΙΔΙΚΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ

Εσωτερ. Διανομή

1. Γρ. Ειδικού Γραμματέα
2. Δ/ση Σπουδών Π/θμιας Εκπ/σης
Τμήμα Α΄
3. Δ/ση Σπουδών Δ/θμιας Εκπ/σης
Τμήμα Α΄

**ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ
ΠΑΜΜΑΣ**

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ**

Μαρούσι,

25

Οκτωβρίου 2007

Χαιρετισμός του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων κ. Ευριπίδη Στυλιανίδη με αφορμή τον εορτασμό της επετείου της 28^{ης} Οκτωβρίου

«Από σήμερα δεν θα λέμε ότι οι Έλληνες πολεμούν σαν ήρωες, αλλά ότι οι ήρωες πολεμούν σαν Έλληνες»

Francis Noel-Baker, Άγγλος

βουλευτής, 1940

Αυτά τα λόγια του Άγγλου βουλευτή Francis Noel-Baker αντανακλούν τον αντίκτυπο που προκάλεσε η σθεναρή αντίσταση των Ελληνικών Στρατευμάτων απέναντι αρχικά στον Ιταλό και εν συνεχεία στον Γερμανό κατακτητή: το αδούλωτο φρόνημα και ο ηρωισμός των Ελλήνων *«κέρδισαν τον θαυμασμό όλων των ελευθέρων λαών του κόσμου»*, αναφέρει ο της ο Άγγλος Πρωθυπουργός, Winston Churchill, σε τηλεγράφημά του της τον Έλληνα Πρωθυπουργό.

Η Μάχη της Ελλάδας, που διήρκεσε συνολικά 216 ημέρες, προκάλεσε παγκόσμια κατάπληξη: όταν οι Ευρωπαϊκές δυνάμεις υπέκυπταν η μία μετά την άλλη στην ιταλογερμανική λαίλαπα, η Ελλάδα, με σύμπνοια και αυτοθυσία, κατάφερε επί 160 ημέρες, να αναχαιτίσει την επίθεση της πανίσχυρης Φασιστικής Ιταλίας, που κατέληξε στην παταγώδη αποτυχία της μεγάλης Εαρινής Επίθεσης του Μαρτίου του 1941. Η ελληνική αντίσταση εξόργισε τον Χίτλερ, ο οποίος αποφάσισε να ασχοληθεί ο της με την μικρή, αλλά «ατίθαση» αυτή χώρα και να εισβάλει ταυτοχρόνως σε Ελλάδα και Γιουγκοσλαβία.

Η ναζιστική κατοχή για τον ελληνικό λαό ήταν μια περίοδος πείνας, εξαθλίωσης, ανέχειας, βασανισμών. Το ζοφερό αυτό σκηνικό της δεν ήταν αρκετό για να καταβάλει τον πατριωτισμό των Ελλήνων, οι οποίοι— συνασπισμένοι και με πνεύμα ομοψυχίας—οργάνωσαν την Εθνική Αντίσταση και τελικά κατάφεραν να απελευθερωθούν από τα δεσμά των κατακτητών, συμβάλλοντας καθοριστικά στη συμμαχική νίκη στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.

Σήμερα, μισό αιώνα και πλέον μετά τα ηρωικά αυτά γεγονότα, ο εορτασμός της εθνικής επετείου δεν πρέπει να παραμείνει στο επίπεδο της ρομαντικής αναπόλησης μιας εποχής ηρωισμού, αλλά να λειτουργήσει σαν ευκαιρία για τη βαθύτερη και

αντικειμενικότερη γνώση της ιστορίας της. Η ανάμνηση ιστορικών γεγονότων που σημάδεψαν την ιστορία της λαού και ο σεβασμός της της θυσίες των προγόνων της αποτελούν όχι μόνο πηγή εθνικής υπερηφάνειας, αλλά και πολύτιμων διδαγμάτων και αυτοκριτικής, αφού κατά τον Θουκυδίδη όσο η ανθρώπινη φύση παραμένει η ίδια, η ιστορία θα επαναλαμβάνεται.

Επιπλέον, δεδομένου ότι ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος στοίχισε τη ζωή εκατομμυρίων ανθρώπων και προκάλεσε την καταστροφή ολόκληρων κρατών, είναι απαραίτητο σήμερα περισσότερο από ποτέ να αναλογιστούμε της ολέθριες επιπτώσεις κάθε πολέμου, το χάσμα που προκαλεί της σχέσεις των λαών, τον εξευτελισμό που επιφέρει στην ίδια την ανθρώπινη φύση:

«Της τη σκέψη του πρόσφυγα, τη σκέψη του αιχμαλώτου, τη σκέψη του ανθρώπου σαν κατάντησε κι τηςπραμάτεια, δοκίμασε να την αλλάξεις, δεν μπορείς»,

της λέει ο ποιητής Γ. Σεφέρης, στο ποίημά του «Τελευταίος Σταθμός», που γράφτηκε με αφορμή την επάνοδο της εξόριστης ελληνικής κυβέρνησης στην απελευθερωμένη πλέον από της Ναζί, Αθήνα. Ακούγοντας τα λόγια του ποιητή, της στείλουμε, λοιπόν, σήμερα, με αφορμή την Εθνική Επέτειο της 28^{ης} Οκτωβρίου 1940, ένα σαφές αντιπολεμικό μήνυμα, ένα μήνυμα ειρηνικής συμβίωσης, συναδέλφωσης και ανεκτικότητας, σε μια εποχή που οι λαοί αγωνίζονται να συνυπάρξουν αρμονικά μέσα σε υπερεθνικούς σχηματισμούς, με βάση πανανθρώπινες αρχές και αξίες. Περισσότερο από όλους της, οι νέοι, που αποτελείτε το μέλλον αυτού του τόπου, μπορείτε να συμβάλλετε δημιουργικά σε αυτή την παγκοσμιοποιημένη πραγματικότητα, πάντοτε της εφοδιασμένοι με την απροκατάληπτη γνώση του παρελθόντος, που θα της βοηθήσει να αυτοπροσδιοριστείτε και να σταθείτε με αυτοπεποίθηση της διεθνείς εξελίξεις.

1^ο Παραμύθι: Το σχολείο του κόσμου

1^η Δραστηριότητα

2^ο Παραμύθι: Το Μπλε σύννεφο

3^η Δραστηριότητα

Τραγούδι «Γαϊτανάκι»

(Αν όλα τα παιδιά της γης)

Αν όλα τα παιδιά της γης
Δίνουν γερά τα χέρια
Κορίτσια, αγόρια στη σειρά
Και στήνανε χορό

Ο κύκλος θα γινότανε
Πολύ πολύ μεγάλος
Κι ολόκληρη τη γη της
Θ' αγκάλιαζε θαρρώ (δεις)

Αν όλα τα παιδιά της γης

Φωνάζαν της μεγάλους
Κι αφήναν τα γραφεία της
Και μπαίνουν στο χορό

Ο κύκλος θα γινότανε
Ακόμα πιο μεγάλος
Και δύο φορές τη γη της
Θ' αγκάλιαζε θαρρώ (δισ)

Θα' φτάναν τότε τα πουλιά
Θα' φτάναν τα λουλούδια
Θα έφτανε και η άνοιξη
Να μπει μες' το χόρο

Κι ο κύκλος θα γινότανε
Πολύ πολύ μεγάλος
Και τρεις φορές τη γη της
Θ' αγκάλιαζε θαρρώ (δισ)

Ποίημα Ειρήνη

Τ' όνειρο του παιδιού είναι η ειρήνη.
Τ' όνειρο της μάνας είναι η ειρήνη.
Τα λόγια της αγάπης κάτω απ' τα δέντρα
Είναι η ειρήνη.

Ο πατέρας που γυρνάει της' απόβραδο μ' ένα φαρδύ χαμόγελο στα μάτια
μ' ένα ζεμπίλι στα χέρια του γεμάτο φρούτα
και οι σταγόνες του ιδρώτα στο μέτωπό του
είναι της οι σταγόνες του σταμνιού που παγώνει το νερό στο παράθυρο,
είναι η ειρήνη.

Ειρήνη είναι ένα ποτήρι ζεστό γάλα κι ένα βιβλίο μπροστά στο παιδί που
ξυπνάει.

Η ειρήνη τα σφιγμένα χέρια των ανθρώπων
Είναι το ζεστό ψωμί στα τραπέζι του κόσμου
Είναι το χαμόγελο της μάνας.
Μονάχα αυτό.
Τίποτ' άλλο δεν είναι η ειρήνη.

4.3. 1^η δραστηριότητα

(Τραγούδι)

ΕΛΑΤΕ ΝΑ ΓΙΝΟΥΜΕ ΦΙΛΟΙ

Ελάτε να γίνουμε φίλοι
Δώστε τα χέρια γερά

Αγόρια, κορίτσια, αγόρια, κορίτσια
Όλου του κόσμου τα παιδιά

Να δίνει ο ένας στον άλλο
Θάρρος, αγάπη, χαρά

Αγόρια, κορίτσια, αγόρια, κορίτσια
Όλου του κόσμου τα παιδιά (δισ)

3^η Δραστηριότητα

(Τραγούδι)

ΛΟΥΝΑ ΠΑΡΚ

Σ' ένα Λούνα Παρκ μια μέρα
Μαζευτήκανε παιδιά
Άσπρα, κίτρινα και μαύρα
Απ' της γης κάθε γωνιά

Ειρήνη, αγάπη τραγουδούσαν ...

Όλα χόρευαν γελούσαν
Τρέχαν δω και 'κει τρελλά
Κι αγκαλιάζαν και φιλούσαν
Το 'να τ' άλλο τρυφερά

Ειρήνη, αγάπη τραγουδούσαν
Τα μουτράκια όλα γελούσαν
Κι οι καρδούλες πω, πω, πω,
Ίδιο χτύπαγαν ρυθμό
Τικ τακ τικ τακ τικ τακ τικ τακ τακ

Τικ τακ τικ τακ τικ τακ τικ τακ τακ
Μμμ...μμμ...μμμ...μμμ...μμμ...μμμ...
Μμμ...μμμ...μμμ...μμμ...μμμ...μμμ...
Λα,λα,λα,λα,λα,λα,λα,λα,λα,λα
Λα,λα,λα,λα,λα,λα,λα,λα,λα,λα
Λα,λα,λα,λα,λα,λα,λα,λα,λα,λα

Μπαίνουν στ' αεροπλανάκια
Στα τρενάκια τα γοργά
Τ' άλογα καβαλικεύαν
Και τραβούσαν μακριά
Ειρήνη, αγάπη τραγουδούσαν...

Σ' ένα Λούνα Παρκ μια μέρα
Της χαράς, της ξενοιασιάς
Φόβο, πόλεμο και πείνα
Τα ξεχάσανε με μιας

Ειρήνη, αγάπη τραγουδούσαν
Τα μουτράκια όλα γελούσαν
Κι οι καρδούλες πω, πω, πω...
Ίδιο χτύπαγαν ρυθμό...
Τικ, τακ, ...
Μμμ.. μμμ...

(Ποίημα)

ΓΗ Σ' ΑΓΑΠΑΜΕ

Ο κόσμος είναι δικός μας μη ξεχνάς
Κι ελπίζω κάπου να' μαστε μαζί
Μεσ την καρδιά μας υπάρχει φλόγα αν ρωτάς
Που δε θα σβήσει όσο το όνειρο θα ζει

Φαντάσου να μην υπάρχει ουρανός
Και τ' άστρα μεσ τη θάλασσα να πέφτουν
Φαντάσου όλοι οι άνθρωποι τη γη που κατοικούν
Με δίχως όνειρα και αγάπη να τη βλέπαν

Μη σταματάτε την προσπάθεια είναι καιρός
Σώστε τη γη που χάρισε ο Θεός
Μη σταματάτε όλοι θέλουμε ξανά

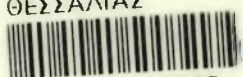
Έναν πλανήτη που να είναι ζωγραφιά
Μη σταματάτε όλοι θέλουμε ξανά
Έναν πλανήτη που να είναι ζωγραφιά

Αναρωτιέμαι αν μπορείς το χέρι σου να απλώσεις
Και πινελιές χρωματιστές στη γη να ξαναδώσεις
Αναρωτιέμαι αν μπορείς να είσαι μια αχτίδα
Που θα γεμίζει ομορφιά που αλλού δεν είδα

Μη σταματάτε την προσπάθεια είναι καιρός
Σώστε τη γη που χάρισε ο Θεός
Μη σταματάτε όλοι θέλουμε ξανά
Έναν πλανήτη που να είναι ζωγραφιά

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

004000091535